

PET
PRIČA

PREKO GRANICE

GERTRUDA BAROUZ BENET

EDVARD MORGAN FORSTER

BEGUM RUKIJA ŠEKHAVAT HOSEIN

KLER VINGER HARIS

URSULA LE GVIN

AQUAMARINE PRESS
Biblioteka Uglovi
Knjiga 3

NASLOV ORIGINALA

Friend Island · Gertrude Barrows Bennett

The Machine Stops · Edward Morgan Forster

Sultana's Dream · Rokeya Sakhawat Hussain

The Fate of the Poseidonia · Clare Winger Harris

The Ones Who Walk Away from Omelas · Ursula Le Guin

PREVOD

Matea Grgurinović

Hajdo Muamer

Master Yoda

LEKTURA

Ivana Popović

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Suzana Pajović

TIRAŽ

Štampanje na zahtjev (*print on demand*)

ELEKTRONSKA KNJIGA DOSTUPNA NA

www.aquamarinepress.com

Prevođenje knjige pomoglo je Ministarstvo kulture Crne Gore

PET
PRIČA **PREKO GRANICE**

RIJEČ PRIREĐIVAČICE

Preko granice, zbirka koja je pred vama, predstavlja prevod pet naučno-fantastičnih i utopijskih priča koje govore o prelasku fizičkih i konceptualnih granica. Četiri od pet priča predstavljaju pionirski i/ili jedinstven poduhvat svojih autorki i autora.

Prijateljsko ostrvo je priča Gertrude Berouz Benet, prve velike spisateljice naučne fantastike u SAD-u. Iako je ova autorka nazvana „ženom koja je izmislila savremenu mračnu fantaziju“¹, podžanr koji kombinuje elemente fantastike i horora, u *Prijateljskom ostrvu* nema puno mračnih momenata. Umjesto toga, autorka nam prenosi priču stare morske vučice o njenom prijateljstvu sa jednim ostrvom. Gotovo cio vijek prije nego što će se u društvenim naukama i filozofiji početi glasno razmišljati o politikama prijateljstva, značaju prijateljstva među ženama, kao i mogućnostima komunikacije između ljudskih i ne-ljudskih osoba, Berouz Benet nudi svoju viziju odgovora na ovakva pitanja.

Mašina se zaustavlja je priča E. M. Forstera u kojoj se prvi put predviđa mreža poput interneta i instant razmjena poruka. Ova priča prati pokušaj otpora autokratskoj vlasti, konstantnom nadzoru i kontroli koju tehnologija, personifikovana u obliku Mašine, vrši nad ljudima. Nudeći ranu viziju matriksovskog društva, priča kritikuje društveni okvir u kome je udobnost svakodnevnog života neodvojiva od potpune ljudske zavisnosti od tehnologije. O snazi imaginacije njenog autora svjedoči i to što je roman *Moris*, koji prati odrastanje i ljubavne veze jednog gej muškarca, Forster napisao nekoliko godina prije sopstvenog prvog homoseksualnog iskustva.²

Sultanin san, priča koju je napisala Begum Rukija Šekhvat Hosein, jeste prva poznata naučno-fantastična priča koju je napisala Muslimanka,

¹ Gary C. Hoppenstand. 2004. *Nightmare and Other Tales of Dark Fantasy*, University of Nebraska Press, p. x

² Wendy Moffat. 2011. *A Great Unrecorded History: A New Life of E. M. Forster*, Picador.

kao i jedan od najranijih primjera feminističke naučne fantastike. Vrlo kritična prema stvarnoj praksi izolacije žena u Indiji, priča *Sultanin san* nam prenosi kako izgleda zamišljena zemlja u kojoj žene upravljaju političkim, naučnim, ekonomskim i drugim važnim društvenim pitanjima. Skicirajući značaj naučnih otkrića koja su u skladu sa prirodom i njenim pravilima, istovremeno na tragu eko-feminizma i tehno-feminizma, *Sultanin san* u ovoj zbirci nudi fini kontrapunkt apokaliptičnoj viziji tehnologije koja je opisana u priči *Mašina se zaustavlja*.

Sudbina Posejdonije je priča autorke Kler Vinger Haris, prve žene koja je objavljivala naučnu fantastiku pod svojim imenom u časopisima naučne fantastike. Opisujući ljubavni trougao između Džordža Gregorija, njegovog misterioznog komšije Martela i Margaret Landon, autorka prati jedan mogućí interplanetarni odnos Zemlje i Marsa. Priča predstavlja rani primjer naučno-fantastične priče u kojoj je jedan od glavnih likova žena. Kada je „Sudbina Posejdonije“ osvojila treću nagradu na takmičenju časopisa *Amazing Stories*, urednik časopisa Hugo Gernsбек je zapisao iz današnje perspektive nečuvenu stvar: „To što se ispostavilo da je pobjednik treće nagrade žena, predstavlja jedno od iznenađenja ovog takmičenja, zato što, po pravilu, žene nijesu dobri autori naučne fantastike, zato što su njihovo obrazovanje i generalna okrenutost ka naučnim stvarima obično limitirani. Ali izuzetak, po običaju, potvrđuje pravilo, a ovaj izuzetak je izuzetno impresivan“.³

Peta priča, *Oni koji odlaze iz Omelasa*, autorke Ursule Le Gvin, tematski sažima etičke i političke dileme koje karakterišu pokušaje prelaska preko granica u potrazi za pravednijim društvom za sve. Le Gvin zamišlja kako bi mogao da izgleda Omelasa, grad u kome vlada sreća koja je neopisiva, ali ne i bezuslovna: sreća cijelog Omelasa će trajati dok god jedno dijete u podrumu bude proživljavalo tlačenje i mizeriju. Takvi su misteriozni uslovi njihove sreće – a takvi su često i prozaični uslovi udobnosti u našim životima. Poput većine nas čitalaca, većina žitelja Omelasa uspije da nađe način da živi sa tim saznanjem. Ali ne svi. Oni koji odu iz Omelasa su ljudi koji odbacuju sopstvenu udobnost, dok god ona zavisi od tuđe nesreće, ljudi koji traže političko uređenje čiji ekonomski i simbolički uslovi svima daju ravnopravnu šansu da vode dobar život.

³ Časopis *Amazing Stories* Vol. 2, No. 3, jun 1927. str. 245. Dostupno na: <https://archive.org/stream/TheFateOfThePoseidonia/TheFateOfThePoseidoniaByClareWingerHarris-AmazingStoriesjune1927#page/n3/mode/2up>

Ovu zbirku takođe karakteriše pokušaj da se preko granica pređe i u praksi.

Knjiga je besplatno dostupna u elektronskom obliku na sajtu izdavačke kuće *Akvamarin Pres* (www.aquamarinepress.com). Pored toga, uz podršku Ministarstva kulture Crne Gore, zbirka je objavljena na crnogorskom jezičkom standardu i u Crnoj Gori, a njeni prevodioci dolaze iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije. Matea Grgurinović i Muamer Hajdo su se sami javili *Akvamarin Presu*, predlažući saradnju, što smo mi objeručke prihvatili. Master Yoda iz SF tima je objavio ranu ruku prevoda priče *Sultanin san* u SF fanzinu *Vektor* (www.sftim.com).

Granica je donekle čudna stvar, zato što ma koliko bila čvrsta, rigidna i nepremostiva u jednom trenutku, ili u jednom istorijskom dobu, već u narednom počinje da se rastače, povlači i prelazi u neki drugi oblik – dok neka druga vrsta granice nerijetko počinje da jača, raste i učvršćuje se.

Nadam se da zbirka priča *Preko granice* može da podsjeti na to da su ekonomske, nacionalne, rodne, seksualne, starosne i mnoge druge granice uz koje mi danas živimo takođe istorijski zamišljene i društveno stvorene, kao i da će u nekom trenutku one nestati ili biti potpuno transformisane.

To podsjećanje čini lakšim zamišljanje kako bi sve mogao da izgleda svijet u kome su udobnost i radost ravnopravno raspodijeljene.

Čarna Brković

GERTRUDA BAROUZ BENET

PRIJATELJSKO OSTRVO

(7. septembar 1918)

Prvi put sam je sreo na dokovima, u jednoj od otrcanih malih čajdžinica u koje su dolazile vješte, siromašne mornarke. Blistava odmarališta Unije Avijatičarki u centru grada nijesu bila za takve kao što je ona.

Oštrih crta, bronzana od sunca i vjetra, godine ste joj samo mogli nagađati, ali odmah sam pretpostavio da u njoj vidim preživjelu iz doba turbina i naftnih motora – pravu ženu mora iz tog starijeg vremena kada ženska superiornost nad muškarcem dugo nije bila prepoznata. Kada su, da bi istakle svoju pobjedu, žene na svim pozicijama bile čvršće nego što je to danas potrebno.

Dok su ulazile i izlazile iz radionice, dotjerane, nasmiješene mlade djeve – mehaničarke i variteljke velikih aluminijskih rolni, ali izuzetno sređene u svojim pozlaćenim plavim šorcevima i bolerima, uprkos svojoj profesiji – podozrivo su gledale ovu naoštrenu relikviju težih vremena. Međutim, drsko ignorišući slične poglede koji su bili meni upućeni, kao obični mužjak koji upada u sastajalište vladajućeg svjetskog pola, primakao sam svoju stolicu do veteranke. Naručio sam cijeli čajnik čaja, dvije šoljice i tanjir makarona i nabacio sam svoj najumiljatiji izgled. Moguće je da moje neskriveno divljenje i interesovanje nijesu bili uzaludni trik. Ili su makaroni i čaj, oboje odlični, razvezali jezik staroj mornarki. Kako god, pažljivo ispitivanje je u njoj ubrzo pokrenulo cijelu lavinu sjećanja koja su bila daleko šarolikija i raznovrsnija nego što sam se mogao nadati.

„Kada sam bila djevojčė“, reče mornarka nakon nekog vremena, „na moru nije bilo ovog uzvišenog, pozlaćenog, kožnog luksuza. Plovili smo uz pomoć snage nafte i benzina. Ako bi nas to izdalo, nije nam preostajalo ništa osijem¹ gume i talasa.“

¹ U originalu su na više mjesta korišćeni oblici poput „I knowed“, „twas“, „in them days“, „it drawed“, „twarent“, „I hears“, „says I“, „you was“, „druv you out“, što je reflektovano u prevodu (prim. lekt.)

Mislila je na prastaru praksu postavljanja pneumatske sprave zvane pojas za spasavanje ispod pazuha, u slučaju brodoloma, te strašne nesreće, sada tako nepoznate.

„Tija dana je još uvijek bilo dosta muškaraca dovoljno odvažnih da se pridruže našim posadama. I znala sam za slučajeve,“ dodala je prezrivo, „kada bi po koja jadna mornarka samo zahvaljujući snazi i mišićima takvih muškaraca došla živa do obale, umjesto da postane hrana za ajkule. O, nijesam ja kivna na muškarce koliko ti možda misliš. Samo ne odobravam to koliko su razmaženi. Ovih dana se previše propovijeda kako muškarac nije ni za šta drugo nego da radi kao potrčko ili dadilja u kakvom velikom sirotištu. Kako ja to vidim, muškarac koji nema živce kao žena nije sposoban da pravi djecu, a kamoli da ih odgaja. Ali to je nevažno. Moje vrijeme je prošlo i ja to znam, inače ne bih ovdje tračarila o tome s tobom, momče, pored praznog čajnika.“

Shvatio sam njenu aluziju, a ona je, kad su nam šoljice opet bile pune, pažljivo zagrizla svoj četrnaesti makaron i nastavila.

„Postoji jedno putovanje koje neću lako zaboraviti, iako sam doživjela iste godine kao i kapetanica Meri Barnakl, sa Šautera. To putovanje bijaše na Šauteru, njegovo posljednje, kao i kapetanice Meri. Kapetanica Meri je tada bila toliko oronula da ju je iz samilosti trebalo poslati na počinak, i to baš u slanu vodu.

Sjećam se putovanja zbog kapetanice Meri, ali ga se najviše sjećam zato što sam tadijen bila najbliže braku u svom životu. Za muškarca, ovaj čovjek je bio hrabar; možda je bio najdruželjubiviji od svih koje sam ikad vidjela; samo da nije bilo jednog malog događaja koji je pokazao tu – tu njegovu *muškost*, na način koji nijesam mogla da trpim, prepostavljam da bi i sada bio moj domaćin.“

„Isplovili smo iz Friska za Brizbejn sa pošiljkom svilenih podsuknji. Kapetanica Meri je uvijek voljela podsuknje. Kožne suknje ili čak kratke suknje bi bile bolje plaćene i bile su više tražene, ali ona je bila vlasnica tri četvrtine i, kako je govorila, žene sa kopna treba da kupuju podsuknje, te ako to ne mogu, ne bi bila Božija krivica, niti njena, što ih nema.

Isplovili smo na lijep dan, što je dobar znak – ili je bio u doba kada su vremenski uslovi na moru, ili Bog, još igrali ulogu u ljudskom saobraćaju. Nakon jedva dva dana naišli smo na gadnu mrcinu od bure koja je skoro izbacila stari Šauter cijeli stepen sa njegovog kursa u prvom udaru. Ipak, bio je to kršan brod. Nije imao one pero-lake, gasom zavarene, kao flis papira tanke oklope od legura, nego ojačan aluminijum s kraja na kraj. Turbina ga je vozila kroz talase brzinom od 45 čvorova, zbog čega je važio za brz brod među teretnjacima tija dana.

Ali ove noći, dok smo lomili pjenušave zelene talase, dolje je nešto nepoznato baš bilo krenulo po zlu.

Bila sam naprijed, zaklonjena dugim brodskim čamcem, tražeći šnalu koju sam negdje izgubila tog popodneva. Šnala je bila zlatna, a kako je zlato još uvijek bilo jako rijetko kada sam bila cura, naravno da mi je bila vrijedna. Ali, odjednom sam osjetila kako je stari Šauter poskočio pod mojim nogama kao avion pogođen u letu raketom. Podrhtavao je još cijeli sekund, kao preplašen. Zatim, dok mi je u ušima odzvanjao brodolom Sudnjeg dana, osjetila sam kako letim kroz vazduh pravo u ralje vrišteće oluje, koliko sam mogla da procijenim. Upaduh u strahovito veliki talas i, kako su mi uši potonule, učinilo mi se da sam čula prasak u blizini. Tako, kad sam izronila, pored mene je plovio nov, jasan, hermetički termo-rashlađivač. Pošto je bio prazan i pošto je bio hermetički zatvoren, hladionik je bio sjajan pojas za spasavanje, baš onakav kakav bi žena mogla da poželi u takvom času. Dimenzija otprilike 3 sa 3.5 metra, plutao je u bijesnom moru. Popela sam se na njegov vrh i, držeći se za ručku, posmatrala sam, nadajući se da će neke od mojih nesrećnih mornarki da doplutaju. Nijesu to učinile, prosto zato što je Šauter eksplodirao i potonuo, skupa sa podsuknjama, kapetanicom Meri i svim ostalim.“

„Šta je izazvalo eksploziju?“ pitao sam.

„To mogu da objasne samo Bog i kapetanica Barnakl,“ odgovorila je s poštovanjem. „Pored nafte za svoje turbine, brod je prenosio i benzin za svoje ostale motore i vjerovatno je tun bio uzrok njegove iznenadne propasti. Kako god bilo, sve što sam poslije vidjela od tog broda bio je prazan hladnjak koji je sâmo providenje maltene bacilo na moju glavu. Na njemu sam sjedjela i plutala, pa još malo plutala i sjedjela, sve dok se, malo po malo, oluja nije smirila i sunce zasjalo – to je bilo sljedećeg jutra – a ja uspjela da osušim kosu i pogledam oko sebe. Tada sam bila mlada cura, nijesam bila loša za vidjeti. Nijesam htjela da umrem, kao ni ti koji tu, sad i ovdje, sjediš. Pa sam se molila za kopno. Tako, kako se bližilo veče, nisko na horizontu se pojavila tačkica. Isprva sam mislila da je to plinska lađa, ali kasnije sam otkrila da je to samo malo ostrvo, samo samcato u velikom Pacifičkom okeanu.

Evo sreće, pomišljah, pa sam tako napustila hladionik, koji mi više nije bio od koristi, pošto je bio prazan i pošto nijesam imala leda da stavim u njega, a leda i nije bilo na tim geografskim širinama. Nakon što sam krenula, plivala sam oko jedne milje i onda kročila na suvo tlo po prvi put u skoro tri dana.

Bilo je to jako lijepo kopno, ali bez ljudskog života, poput ledenjaka na Arktiku.

Isplivala sam na blještavu bijelu plažu, koja se prostirala do šumarka sa predivnim palmama koje su se njihale. Iznad njih sam mogla da vidim padine brda tako visokog i zelenog da me podsjetilo na moj stari zavičaj, pored jezera Koukuomgomok u Mejnu. Cijelo mjesto je izgledalo kao da mi se smiješi i smiješi. Palme su se njihale i savijale na slatkom povjetarcu, kao da su željele da kažu *Samo se smjesti i osjećaj se kao kod kuće. Dugo smo čekale da dođeš*. Zaplakala sam, toliko sam bila srećna zbog dobrodošlice. Tada sam bila mlada cura i osjetljiva na to kako me drugi tretiraju. Ti se sad smiješ, ali sačekaj pa vidi ima li ili nema smisla u tome kako sam se osjećala.

I tako, ponovo osuših odjeću i svoju dugu, mekanu kosu, koja je bila vrijedna sušenja, jer sam je tada imala mnogo više nego sada. Poslije toga sam malo šetala, dok se nije ukazao sladak mali puteljak koji je krivudao prema divljoj šumi.

Izgleda da ima stanovnika, pomislih. Civilizovani ili divlji, pitam se? Ali nakon što sam prošla dio puta – gle – naglo se prekinuo u nešto nalik široki krug zelene trave, sa malim izvorom bistre vode. Prva stvar koju sam primijetila je bilo parče bijele table prikovano na palmu u blizini izvora. Odmah sam se dobro napila vode, jer bolje vjeruj da sam bila žedna, a onda sam otišla da pogledam tu tablu. Očigledno je bila istrgnuta sa drvene kutije za pakovanje, a slova su grubo bila napisana običnom olovkom.

Nebo ti pomoglo, ko god da si, pročitala sam. S ovim ostrvom nešto nije u redu. Ja ću da zaplivam. Bolje ti je da i ti to uradiš. Zbogom, Nelson Smit. To je pisalo, ali je pravopis bio prosto grozan. Sve je izgledalo prilično novo i svježije, kao da je prije svega nekoliko sati Nelson Smit to napisao i prikovao.

Pa, nakon što sam pročitala taj čudni natpis, počela sam da se sva tresem kao od hladnoće. Da, tresla sam se kao da imam groznicu, iako je vrelo tropsko sunce pržilo po meni i po toj uznemirujućoj tabli. Šta je toliko prepalo Nelsona Smita da je morao da otpliva? Pogledala sam svuda oko sebe pažljivo i oprezno, ali nijesam vidjela nijednu stvar koja bi me prepala. Palme, zelena trava i cvijeće su se i dalje mirno i prijateljski smiješili. *Samo se raskomoti kao kod kuće*, pisalo je svuda jasnijim slovima od one škrabotine običnom olovkom na tabli.

Uskoro, uz tišinu i sve to, hladnoća me popustila. Onda sam pomislila: *Pa, sigurno je ovaj Smit bio samo običan čovjek, pretpostavljam, i valjda se unervozio jer je bio tako sam na ostrvu. Vjerovatno je prosto umislio stvari kojih nema. Šteta što se udavio prije nego što sam došla, iako bi mi vjerovatno bio jedno društvo. Prema zapisu, sudim da je to čovjek sa samo osnovnim obrazovanjem.*

Stoga sam odlučila da iskoristim dobrodošlicu najviše što mogu, što sam i radila u narednim sedmicama. Odmah pored izvora je bila pećina, suva kao kutija od keksa, sa finim podom od bijelog pijeska. Nelson je tu isto bio živio, jer je bilo svakakvog otpada – konzervi, praznih, dijelova novina i koječega. U svojoj glavi sam ga prvo zvala Nelson, a onda Neli, pa sam se pitala da li je bio taman ili plav, kako se nasukao tu sam samcat, kakvi su ga to čudni događaji doveli do kraja. Ipak, počistila sam pećinu. Pojeo je sve svoje obroke iz kon-

zervi, gdje god da ih je bio nabavio, ali to mi nije smetalo. Ostrvo je bilo velikodušno. Zeleni mliječni kokosi, slatke bobice, kornjačina jaja i slične stvari bile su moji dnevni obroci.

Oko tri sedmice je sunce sijalo svaki dan, ptice su pjevale i majmuni čavrljali. Svi smo bili jedna velika, srećna porodica i, što sam više istraživala ostrvo, sve mi se više sviđalo u kakvom sam društvu bila. Od obale do obale je bilo nekih 10 milja kopna i nije bilo ni stope koja nije bila divna i čista poput privatnog parka.

Sa vrha brda sam mogla da vidim okean, milje i milje plave vode, bez ijednog znaka lađe, ili čak malog vladinog čamca. Ti mali čamci su ranije išli skoro svuda, kako bi očistili morske puteve od olupina i sličnih stvari. Ali, znavala sam da, ako je ovo ostrvo svega sto milja udaljeno od standardnih pravaca navigacije, proći će puno dugih dana prije nego što budem spašena. Vrh brda, kako sam otkrila kad sam se prvi put popela, bio je izlizani krater. Tako sam znavala da je ovo ostrvo jedno od onih vulkanskih, na koja često nailaziš u morima između Jarca i Raka.

Tu i tamo na padinama i niže, kroz drveno rastinje koje je ličilo na džunglu, naišla bih na velike kamene izbočine, koje mora da su nekad davno ispale iz tog kratera. Ako je bilo lave, bila je tako stara da je sva bila prekrivena zelenim rastinjem. Ne bi je mogao naći bez lopate, koju niti sam imala, niti sam željela.

Pa, isprva sam bila srećna zbog toga što sam imala dosta vremena. Lutala sam, pentrala se, hodala i plivala, češljala svoju dugu kosu na plaži, jer srećom nijesam izgubila četke za kosu, niti svoje preostale zlatne ukosnice. Ali, malo po malo, postalo je mrvicu usamljeno. Smiješna stvar, to je osjećaj koji, jednom kad krene, tako brzo se pogoršava da to potpuno iznenađuje. I baš tada su dani postali sumorni. Imali smo dugačak, bolesno topao period, kakav nikad prije nijesam vidjela na okeanskom ostrvu. Bilo je jednoličnih oblaka preko sunca, od jutra do mraka. Čak su i mali majmuni i papagaji, koji su prije izgledali tako veselo, postali snuždeni i drijemali kao da su bolesni. Jedan cijeli dan sam plakala i pustila da me kiša cijelu natopi – to je bila prva kiša koju smo imali – i nijesam se potpuno osušila čak ni tokom noći, iako sam spavala u svojoj pećini. Sljedeće jutro sam se probudila ljuta kao grom, na sebe i na cijeli svijet.

Kad sam pogledala napolje, crni oblaci su se raširili po nebu. Nijesam čula ništa osim rikanja velikih talasa na obali i divljeg vjetra koji je tutnjao kroz išibane palme.

Dok sam tako stajala, jedan gadan mali mokač majmun je pao sa grane skoro na moju glavu. Zgrabila sam oblatak i veoma ljutito ga bacila na njega. *Bježi, pogana životinjo*, vrisnula sam i tada se pojavio grozan, zasljepljujući bljesak svjetla. Čula se duga, pucketava buka, kao gomila kineskog vatrometa, a onda zvuk kao da je cijela flota Šautera skupa izronila.

Kad sam došla sebi, našla sam se daleko u zadnjem dijelu svoje pećine, kako pokušavam noktima da se dublje ukopam u stijenu. Nakon što sam malo razmislila, shvatila sam da je udario grom, te kako sam išla da pogledam, jasno se vidjela krupna palma kako leži preko proplanka. Sva je bila polomljena i napukla od groma, a mali majmun je ležao ispod nje, jer sam vidjela kako mu vire rep i zadnje noge.

Sad, kad sam ugledala tu jadnu, slomljenu malu zvijer na koju sam se tako bila naljutila, strašno me je bilo sramota. Sjela sam na smrskano drvo i razmišljala i razmišljala. Kako sam samo morala da budem zahvalna. Ovdje sam imala divno, izdašno ostrvo, sa hranom i vodom po mom ukusu, a sudbina mi je isto tako mogla biti da završim na golom, gladnom kamenu. I tako, razmišljajući, postepeno me je obuzeo nekakav osjećaj mira. Postajala sam sve radosnija, sve dok nijesam mogla da pjevam i plešem od radosti.

Ubrzo sam shvatila da je sunce jarko zasjalo po prvi put te nedjelje. Vjetar je prestao da odjekuje, a od talasa je ostao samo pjevajući žamor na plaži. Izgledao je nekako čudno, ovaj iznenadni mir, kao radost u mom srcu nakon bijesa i oluje. Ustala sam, osjećajući se nekako čudno, i otišla sam da vidim da li je mali majmun opet oživio, iako je to bila ludost, jer sam vidjela da je ležao sav slomljen i veoma mrtav. Sahranih ga ispod korijena jednog drveta i, dok sam to radila, misao mi je pala na pamet.

Nijesam uopšte dovođila tu misao u pitanje. Nekako, živeći tamo sama toliko dugo, možda je moja prirodna ženska intuicija postala jača nego ikad prije, ili poslije, tako da sam *znavala*. Onda sam otišla i skinula sam tablu jadnog Nelsona Smita sa drveta i bacila je, da je odnese plima. Ta tamo tabla je bila uvreda za moje ostrvo!“

Mornarka je zastala i pogled joj se izgubio u daljini. Izgledalo je da smo i ja, a vjerovatno i makaroni i čaj, prilično zaboravljeni.

„Zašto si to pomislila?“ upitao sam, da je povratim. „Kako se ostrvo može uvrijediti?“

Probudila se, prešla rukom preko očiju i žurno nasula još jednu šolju čaja.

„Zato“, rekla je napokon, držeći makaron u vazduhu, „zato što je to ostrvo – baš to ostrvo na koje sam isplivala – imalo srce!“

Kada sam ja bila radosna, ono je bilo sjajno i veselo. Bilo mu je drago što sam došla i brinulo se o meni, sve dok nijesam postala toliko mrzovoljna da je moralo da se snuždi iz sažaljenja. Voljelo me kao prijateljicu. Kad sam bacila kamen na to jadno malo mokro majmunsko stvorenje, pridružilo se mom osjećanju ispoljavajući bijes ravan božjem gnijevu i ubilo je sopstveno dijete da bi me zadovoljilo! Ali, postalo je veselije istog momenta kada sam shvatila koliko su bili pogrešni moji potezi. Nelson Smit nije imao prava da kaže *Nešto nije u redu s ovim ostrvom*, jer je ono bilo više u redu od svih drugih mjesta koje sam vidjela. Kad sam bacila tu lažljivu tablu, sve ptice su zapjevale kao lude. Zeleni mliječni kokosi su popadali s drveća i lijevo i desno. Jedino su majmuni još ostali nekako tužni, što ne čudi. Vidiš, njihova majka, ostrvo, namjerila se na jednog od njih radi mene!

Nakon toga sam postala jako pažljiva i brižna. Dala sam ostrvu ime Anita, ne znajući joj pravo ime, niti da li ga je uopšte imala. Anita je bilo lijepo ime i zvučalo je kao da je sa Južnog mora. Od tog dana smo Anita i ja počele da se stvarno dobro slažemo. Bilo je malo naporno stalno biti veseo i pjevušiti unaokolo kao dragi kanarinac, ali davala sam sve od sebe. Ipak, uz svu ljubav i zahvalnost, društvo ostrva, ma koliko saosjećajno bilo, nije baš dovoljno za ljudsko biće. Ipak sam postajala usamljena, a čak je bilo dana kada nijesam mogla da rastjeram oblake sa neba, iako ću reći da više nijesmo imale tornado.

Mislim da me je ostrvo razumjelo i pokušavalo je da mi pomogne, svom izdašnošću i radošću koje je jadni stvor mogao da pruži. Ipak, moje srce je visoko i divno poskočilo jednog dana kada sam ugledala mrlju na horizontu. Približaje se sve više i više, dok na kraju nijesam mogla da razaznam njen oblik.“

„Brod, naravno,“ rekao sam, „i jesi li bila spašena?“

„Ma nije tun bilo broda,“ porekla je mornarka, donekle nestrpljivo. „Zar ne možeš da me pustiš da završim ovu priču bez opaski i glupih pitanja? Ova stvar koja se s plimom tako brzo približavala nije bilo ništa drugo nego još jedno ostrvo!“

Možeš slobodno da se zaprepastiš. I sama sam se bila zaprepastila. Sigurno mnogo više nego ti. Tada ja nijesam znala ono što ti, sa svojim knjiškim obrazovanjem, sada vjerovatno znaš – da ostrva nekada plutaju. Budući da su njihovi donji dijelovi sastavljeni od haotično isprepletenog korijenja i stare loze, preko kojih narastaju nove stvari, ostrva se nekad na jakom vjetru odvoje od kopna i krenu na putovanje, mirno poput starinskog parobroda sa osam dimnjaka. Ovo ostrvo je bilo neobično veliko, vjerovatno oko dvije milje, sa jedne obale na drugu. Imalo je svoje palme i svoj živi svijet, baš kao i moja Anita, tako da sam se nekad pitala da ovaj plutajući komad nije nekad možda bio dio mog ostrva – kao neka vrsta njene ćerke, takoreći.

Međutim, bilo kako bilo, taj plutajući komad tla se tek bio približio na domet ljudskog glasa kad sam čujala ljudsko dozivanje i vidjela čovjeka kako pleše dolje-gore po obali kao da je totalno lud. Uskoro je uskočio u usku traku vode koja nas je razdvajala i za par minuta je doplivao do mjesta gdje sam stajala.

Da, naravno, to nije bio niko drugi do Nelson Smit!

Znavala sam to onog momenta kad sam ga ugledala. Izgledao je kao čovjek koji ima taman toliko pameti da napravi onu tablu, a da zatim skoro počinu samoubistvo pokušavajući da pobjegne sa najboljeg ostrva u svim okeanima. Ipak, bilo mu je drago što se vratio, jer je kokosa polako ponestajalo na plutajućem parčetu tla koje ga je spasilo, a da ne spominjemo kornjačina jaja. Nestašica hrane je najsigurniji način koji znam da se prebrodi strah od nepoznatog.“

„Pa, da skratim priču, Nelson Smit mi je rekao da je pilot balona. Tija dana biti pilot balona nije bilo isto što je danas biti avijatičarka. Bilo je opasnosti u vazduhu i opasnosti u moru, a on se susreo sa obije. Procurio mu je rezervoar i upao je u vodu blizu Anite. Iz potpune olupine je spasio svega sanduk ili dva zaliha.

Sad, kao što možeš da pretpostaviš, bila sam dovoljno blesava da saznam šta je toliko preplašilo ovoga Nelsona Smita da je pokušao da prepliva Pacifik. Ispričao mi je priču koja se potpuno poklapala sa mojom, samo što, kad je došao do zastrašujućeg dijela, ućutio je kao školjka, s onom težinom koju imaju neki muškarci. Na kraju sam to pripisala samo muškoj ludosti i krenuli smo da planiramo bijeg.

Anita se malo rastužila dok smo razgovarali o tome. Shvatila sam kako se sigurno osjećala, tako da sam joj objasnila da je nama stvarno potrebno da se vratimo svojoj vrsti. Ako bismo ostali sa njom, vjerovatno bismo se svađali kao mačke, a možda bismo čak i ubili jedno drugo iz čiste ljudske svojevoljivosti. Znatno se razveselila nakon toga i čak mislim da je postala i malo nestrpljiva da nas vidi kako odlazimo. Kako god, kad smo počeli da snabdijevamo mali plutajući komad koji smo usidrili za veliko ostrvo konopcem od izuvijane kore, zeleni kokosi su popadali svuda po zemlji, a Nelson je našao više kornjačinih gnijezda za jedan dan nego što sam ja nedjeljama prije toga.

Tija dana sam se stvarno bila vezala za Nelsona Smita. Bio je prijatnog tijela i bio je hrabar, inače ne bi bio profesionalni pilot balona, a ovo zanimanje je bilo smatrano dovoljno teškim i za ženu, a kamoli za muškarca. Iako nije bio tako dobro obrazovan kao ja, barem je bio tih i skroman oko stvari koje jeste poznavao, za razliku od nekih muškaraca koji se najviše busaju u prsa kada su u pitanju stvari kojima se najmanje mogu pohvaliti.

Zaista, sumnjam da Nelson i ja ne bismo zajednički napustili i more i vazduh i zasnovali domaćinstvo u nekom malom, tihom gradu u Novoj Engleskoj, možda, nakon odlaska, da se nije desilo ono što se desilo kada smo krenuli. Nikada se nijesam tako prevarila oko muškarca, dopusti mi da kažem, ni prije, niti poslije toga. Ovo me je naučilo lekciju i nikad više nijesam bila prevarena.

Bili smo spremni za pokret i onda, jednog jutra, kao oproštajni poklon od Anite, stigao je lagan i dobar vjetar. Nelson i ja smo potrčali niz plažu zajedno, jer nismo htjeli da se naš plutajući komad tla podigne i ostavi nas. Dok smo trčali sa rukama punim kokosa, Nelson Smit je zapeo golim nožnim prstom za oštru stijenu i pao je na tlo. Nijesam to primijetila i nastavila sam dalje.

Ali ubrzo se tlo počelo tresti pod mojim nogama, vazduh je ispunio čudan, drobeći, stenjući zvuk, kao da je sama zemlja bila u bolovima.

Oštro sam se okrenula. Nelson je sjedio tamo, držeći svoj krvavi prst sa obje ruke i izbacujući takve odvratne riječi kakve nijedna pristojna mornarka ne bi trebalo da kaže, niti da čuje!

Prestani, prestani! vrisnula sam na njega, ali bijaše prekasno.

Bila ostrvo ili ne, Anita je takođe bila dama! Imala je nježno srce, ali je znala kako da se ponaša kad je uvrijede.

Uz užasnu, veliku riku, stub dima i vatre je izbio iz srca Anitinog kratera na vrhu brda, cijelu jednu milju u vazduh!

Pretpostavljam da je Nelson prestao da psuje. Ionako nije mogao ni sam sebe da čuje. Anita je sada govorila jezikom plamena i grmljavinom koja je bila dostojna pobješnjelog protesta čitavog jednog kontinenta.

Zgrabila sam tu mušku budalu za ruku i odvela sam ga do vode. Morali smo da plivamo snažno i dugo da bismo stigli do svoje jedine nade, plutajućeg komada tla. Nikakvo uže ga nije moglo sačuvati na oštrom vjetru koji je sad duvao i njegov konopac se prekinuo. Kada smo se popeli na obalu, velike stijene su počele da padaju na sve strane. Neko vrijeme nismo mogli da vidimo jedno drugo od oblaka sitnog, sivog pepela.

Izgleda da je Anita bila toliko ljuta na nas da nas je gađala stijenama, istinski vjerujem da joj je to bila namjera. Nijesam je nimalo krivila!

Na našu sreću, vjetar je bio jak i uskoro smo bili izvan dometa.

Dakle! zborim ja Nelsonu, nakon što sam izbacila većinu pepela iz usta i istresla ugarke iz kose. *Dakle, zato si ti naglo otišao prije kada bijaše tamo! Naljutio si to ostrvo dok ti jadrnica nije rekla sikter!*

Pa, reče on, ne tako krotko kao što sam željela, kako možeš da znaš da je proketo ostrvo žensko?

Djela govore više od riječi, prozborih. Trebalo je da znavaš to prema njenom damskom ponašanju!

Jesu li vulkani i bacanje vrelih stijena damsko ponašanje? kaže on. Jesu li zmije damske? Jedared sam posjekao palac o konzervu i opsovao sam malo. Samo malo, kažem! I šta je nasrnulo na mene iz svijju pećina, iz svijju pukotina u stijenama i iz svijju izvora vode sa kojih sam pio? Zašto zmije! Z m i j e, molim lijepo, velike, male, zelene, crvene i nebesko grimizno plave! A šta sam ja uradio? Skočio u vodu, naravno. Zašto ne bih? Radije bi plivao i utopio se nego da me nešto nasmrt ugrize ili proguta. Ali kako sam mogao znavati da zmije izlaze iz stijena jer sam opsovao?

Ti i nijesi mogao da znaš, složila sam se, sarkastično. Neki ljudi ne mogu da prepoznaju damu dok ih ne zvekne ciglom po glavi. Zmije su bile pravo, nježno, prijatno upozorenje, koje ti nijesi htio da slušaš! Sram da te bude, Neli, rekoh ja, čvrsto, da jedno pristojno malo ostrvo poput Anite ne može da te poveže sa miroljubivošću, već da moraš da povrijediš njena najsvetija osjećanja jezikom koji nijedna dama ne bi podnijela da čuje!

Nikad više nijesam vidjela Anitu. Možda je sama sebe izduvala pravo iz okeana u svom pravednom bijesu prema vulgarnom, odvratnom jeziku Nelsona Smita. Ne znam. Kad bijasmo napokon sišli sa plutajućeg ostrva, izgubila sam se Nelsonu iz vida što sam prije mogla, čim smo pristali kod Friska.

Naučio me je lekciju. Muškarac je prosto pun svoje muškosti, čak i najbolji među njima ne zaslužuju da dama žrtvuje svoje senzibilitete da bi ih mogla trpjeti.

Nelson Smit, on je izgledao kao da se jako loše osjećao kad je shvatio da ja nijesam za njega, a onda se izvinio. Ali izvinjenja meni nijesu bila od koristi. Nikad ga ne bih mogla trpjeti, nakon toga što je učinio i izgovorio baš u prisustvu moje jadne, drage prijateljice Anite i mene!“

*

E sad, ja imam puno iskustva sa morskim pričama iz svih vremena. Kroz magličastu koprenu vremena, uz zavist sam posmatrao divlja putovanja morskih vukova koji su plovili i tkali svoje priče, prije nego što je jači pol došao na svoje i skinuo muškarca sa svog herojskog postolja. Pratio sam – preko štampanih stranica – Odisejeve pustolovine. Pred Guliverom sam izgarao u transu pažnje; sa poštovanjem i divljenjem sam razmatrao priču barona Minhauzena. Ali, avaj, oni su bili samo muškarc!

U kom to polju žena nije prefinjeno superiorna nad nama?

Blago sam naklonio glavu i, kada sam se usudio da opet podignem oči, stara mornarka je bila otišla, ostavivši me da tugujem za svojim prevaziđenim i nadmašenim idolima. Kao i sa tako ogromnim računom za makarone i čaj da mi je u poređenju sa njim bilo lako da povjerujem u njenu priču!

Prevod: *Muamer Hajdo*

EDVARD MORGAN FORSTER

MAŠINA SE ZAUSTAVLJA

(1909)

Poglavlje 1: VAZDUŠNI BROD

Zamislite, ako možete, malu sobu, šestougaonog oblika, nalik na saće u košnici. Ne osvjetljava je ni prozor, ni lampa, a ipak je ispunjena mekanim sjajem. Nema otvora za ventilaciju, ali je vazduh svjež. Nema muzičkih instrumenata, pa ipak, u momentu kad počinje moje razmatranje, ova soba podrhtava od melodičnih zvukova. Fotelja je u sredini, pored nje sto za čitanje – to je sav namještaj. A u fotelji sjedi umotana grudva mesa – žena, visoka oko pet stopa, lica bijelog kao gljiva. Ova mala soba njoj pripada.

Električno zvono je zazvonilo.

Žena je pritisnula taster i muzika se utišala.

„Pretpostavljam da treba da vidim ko je“, pomislila je i pokrenula stolicu. Stolicu, kao i muziku, pokretala je mašinerija koja je odvezla do druge strane sobe gdje je zvono još uvijek nametljivo zvonilo.

„Ko je?“, javila se. Glas joj je bio iziritiran, jer je često prekidana od kako je muzika počela. Poznavala je nekoliko hiljada ljudi. U nekim stvarima odnosi među ljudima su neizmjerljivo napredovali.

Ali kad je čula prijemnik, njeno bijelo lice se razvuklo u osmijeh i rekla je:

„Vrlo dobro. Hajde da razgovaramo, izolovaću se. Ne očekujem da se išta bitno desi u sljedećih pet minuta – jer ti mogu dati svega pet minuta u cjelosti, Kuno. Onda moram da održim predavanje na temu *Muzika u toku australijskog perioda*.“

Dotakla je taster za izolaciju, kako niko drugi ne bi mogao da razgovara s njom. Zatim je dotakla aparat za osvjetljenje i mala soba je utonula u tamu.

„Budi brz!“, javila se, a njena iziritiranost se vratila. „Budi brz, Kuno; u mraku sam i gubim vrijeme.“

Ipak, prošlo je cijelih 15 sekundi prije nego što je okrugla ploča koju je držala u rukama počela da svijetli. Blijedo plavo svjetlo je preletjelo preko nje, prelazeći u ljubičasto; u ovom momentu mogla je da vidi sliku svog sina, koji je živio na drugom kraju Zemlje, a on je mogao da vidi nju.

„Kuno, kako si spor.“

Teško se nasmijao.

„Stvarno vjerujem da uživaš u gubljenju vremena.“

„Zvao sam te prije, majko, ali uvijek si bila zauzeta ili u izolaciji. Imam nešto posebno da kažem.“

„Šta je to, najdraži? Budi brz. Zašto nijesi mogao to da mi pošalješ pneumatском poštom?“

„Jer više volim da tako nešto izgovorim. Želim...“

„Pa?“

„Želim da dođeš i da me vidiš.“

Vašti je gledala njegovo lice u plavoj ploči.

„Ali ja te vidim!“, uzviknula je. „Šta još hoćeš?“

„Neću da te gledam kroz Mašinu“, rekao je Kuno. „Neću da pričam s tobom kroz zamornu Mašinu.“

„O, čuti!“, rekla je njegova mati, blago šokirana. „Ne smiješ reći ništa protiv Mašine.“

„Zašto ne?“

„To se ne smije.“

„Govoriš kao da je Bog stvorio Mašinu“, povikao je. „Vjerujem da joj se moliš kad si nesrećna. Ljudi su je napravili, ne zaboravi to. Veliki ljudi, ali ipak ljudi. Mašina je dosta toga, ali nije sve. Vidim nešto nalik na tebe u ovoj ploči, ali ne vidim tebe. Čujem nešto nalik na tebe kroz ovaj telefon, ali ne čujem tebe. Zato želim da dođeš. Posjeti me, tako da se vidimo licem u lice i da pričamo o mojim nadama.“

Odgovorila je kako teško može da odvoji vrijeme za posjetu.

„Vazdušnom brodu ne treba više od dva dana da doleti od mene do tebe.“

„Ne volim vazdušne brodove.“

„Zašto?“

„Ne volim da vidim užasnu smeđu Zemlju i more i zvijezde kad je mrak. Nemam ideja kad sam u vazdušnom brodu.“

„Ja ne dobijam ideje nigdje drugo.“

„Kakve ti ideje može dati vazduh?“

Zastao je na momenat. „Zar ne znaš za četiri velike zvijezde koje formiraju oval, kao i za tri zvijezde koje se nalaze u sredini ovala jedna pored druge, a na kojima vise još tri zvijezde?“

„Ne, ne znam. Ne volim zvijezde. Ali, kažeš kako su ti dale ideju? Vrlo interesantno; ispričaj mi kako se to dogodilo.“

„Imao sam ideju da podsjećaju na muškarca.“

„Ne razumijem.“

„Četiri velike zvijezde su ramena i koljena muškarca. Tri zvijezde u sredini su kao pojasevi koje su muškarci nekada nosili, a tri zvijezde koje vise su poput mača.“

„Mač?“

„Muškarci su sa sobom nosili mačeve kako bi ubijali životinje i druge ljude.“

„Ne izgleda mi to kao baš dobra ideja, ali svakako je originalna. Kada ti je prvi put pala na pamet?“

„U vazdušnom brodu...“

Naglo je prestao da govori, a ona je pomislila kako je sigurno tužan. Nije mogla da bude sigurna, jer Mašina nije prenosila nijanse izraza lica. Davala je samo opštu ideju o ljudima – ideju koja je bila dovoljna za sve praktične primjene, pomislila je Vašti.

Mašina je s pravom ignorisala nepredvidivo crvenilo, za koje je diskreditovana filozofija tvrdila da predstavlja pravu suštinu ljudske interakcije, baš kao što su proizvođači vještačkog voća ignorisali nepredvidivo crvenilo grožđa. Naša rasa je odavno prihvatila ono što je „dovoljno dobro“.

„Zapravo“, nastavio je, „iskreno želim da ponovo vidim te zvijezde. To su zna-
tiželjne zvijezde. Ne želim da ih vidim iz vazdušnog broda, već sa površine
Zemlje, kao što su naši preci radili prije više hiljada godina. Hoću da posjetim
površinu Zemlje.“

Opet se šokirala.

„Majko, moraš doći, barem da mi objasniš zašto je šteta da se posjeti površina
Zemlje.“

„Nema štete“, odgovorila je, kontrolišući se. „Ali nema ni koristi. Površina Ze-
mlje je samo prašina i blato, nema koristi od toga. Površina Zemlje je samo pra-
šina i blato, nema više života na njoj, a bio bi ti potreban respirator, inače bi te
hladnoća spoljašnjeg vazduha ubila. Na otvorenom vazduhu se trenutno umire.“

„Znam; naravno da ću preduzeti sve mjere predostrožnosti.“

„A pored toga...“

„Da?“

Razmišljala je i pažljivo birala riječi. Sin joj je imao čudnu narav, a željela je
da ga odvrati od ekspedicije.

„To je suprotno duhu našeg vremena“, izjavila je.

„Da li time misliš... suprotno Mašini?“

„Na neki način, ali...“

Njegova slika je plava ploča koja blijedi.

„Kuno!“

Izolovao se.

Na momenat se Vašti osjetila usamljenom.

Onda je upalila svjetlo i pogled na njenu sobu, preplavljenu sjajem i okovanu
električnim tasterima, oživio je. Svuda su bili tasteri i prekidači – tasteri za
naručivanje hrane, muzike i odjeće. Bio je tu i taster za toplu kupku, čijim pri-
tiskanjem je bazen od (imitacije) mermera izlazio iz poda, do vrha napunjen
toplom mirisnom tečnošću. Postojao je i taster za hladnu kupku. Postojao je i
taster za književnost. I naravno, bili su tu i tasteri preko kojih je komunicirala

s prijateljima. Iako se u sobi nije nalazilo ništa, bila je u kontaktu sa svim što joj je bilo važno na svijetu.

Vaštin sljedeći potez je bio da isključi prekidač za izolaciju i zbir posljednje tri minute je prasnuo pred njom. Soba je bila ispunjena bukom zvona i govornih cijevi. Kakva je bila nova hrana? Da li bi mogla da je preporuči? Da li je imala neke ideje u posljednje vrijeme? Da li bi neko mogao da joj kaže sopstvene ideje? Da li bi htjela da se obaveže da organizuje ranu posjetu javnim porodištima – navesti datum ovog mjeseca.

Na većinu ovih pitanja je razdražljivo odgovorila – sve češća osobina u tom ubrzanom dobu. Rekla je kako je nova hrana užasna. Kako ne može da posjeti porodilišta zbog drugih obaveza koje je pritiskaju. Kako nema sopstvene ideje, ali da je upravo čula jednu – da su četiri zvijezde i tri u sredini nalik na čovjeka: nije vjerovala da je u pitanju nešto posebno.

Onda je isključila svoje sagovornike, jer je bilo vrijeme da održi predavanje o australijskoj muzici. Nespretni sistem javnih okupljanja odavno je bio napušten; ni Vašti ni njena publika se nijesu pomjerali iz svojih soba. Govorila je smještena u svoju fotelju, dok su oni u svojim foteljama mogli da je čuju, prilično dobro, kao i da je vide, takođe prilično dobro. Započela je predavanje šaljivim izvještajem o muzici pred-mongolske epohe, a zatim je nastavila da opisuje veliku ekspanziju pjesme, koja je uslijedila nakon kineskih osvajanja. Iako su metode I-San-Soa i škole iz Brizbejna bile daleke i primordijalne, ipak je osjećala (rekla je) kako bi njihovo proučavanje moglo da se isplati današnjim muzičarima: bile su svježije; iznad svega, nosile su određene ideje. Njeno predavanje, koje je trajalo deset minuta, bilo je dobro prihvaćeno, a na kraju su ona i veliki dio publike slušali predavanje o moru; postojale su ideje koje su mogle da se dobiju iz mora; predavač je u posljednje vrijeme stavljao respirator i išao mu u posjetu. Zatim je jela, pričala sa dosta prijatelja, okupala se, ponovo pričala i naručila svoj krevet.

Krevet joj nije odgovarao. Bio je prevelik, a njoj su se više sviđali mali kreveti. Ali, bilo bi beskorisno žaliti se, zato što su kreveti širom svijeta imali iste dimenzije; posjedovanje kreveta neke druge veličine zahtijevalo bi ogromne izmjene unutar Mašine. Vašti se izolovala – ovo je bilo neophodno jer ispod zemlje nije bilo ni dana ni noći – i razmatrala je sve što se desilo otkad je posljednji put naručila krevet. Ideje? Skoro da ih nije bilo. Događaji – da li je Kunov poziv bio događaj? Pored nje, na malom stolu za čitanje, nalazio se prežitak iz doba smeća – jedna knjiga. Bila je to Knjiga Mašine. U njoj su bila

uputstva za svaki mogući slučaj. Ako joj je bilo hladno ili vruće, ako bi imala želudačnih problema, ili ako ne bi mogla da se sjeti neke riječi, pošla bi do knjige i ona bi joj rekla koji taster treba da pritisne. Objavio ju je Centralni Komitet. U skladu sa novim trendom, imala je bogati povez.

Sjedeći u krevetu, sa strahopoštovanjem ju je uzela u ruke. Kratko je pogledala po svjetlucavoj sobi, kao da bi neko mogao da je gleda. Zatim je, napola posramljena, napola radosna, prošaputala „O, Mašino! O, Mašino!“ i podigla je knjigu do svojih usana. Tri puta ju je poljubila, tri puta pognula glavu, tri puta osjetila ushićenje podavanja. Nakon što je izvela svoj ritual, otvorila je stranicu 1367, gdje su bili termini odlaska vazdušnih brodova sa ostrva u južnoj hemisferi, pod čijim tlom je živjela, do ostrva u sjevernoj hemisferi ispod kojeg je živio njen sin.

Pomislila je, „Nemam vremena.“

Zatamnila je sobu i zaspala; probudila se i osvijetlila sobu; jela je i razmijenila ideje sa svojim prijateljima, slušala je muziku i pratila predavanja; zatamnila je sobu i zaspala. Iznad nje, ispod nje, oko nje, Mašina je vječito zujala; ona nije primjećivala tu buku, jer je rođena sa njom u ušima. Zemlja, koja je nosila, zujala je dok je žurila kroz tišinu, okrećući je čas prema nevidljivom Suncu, čas prema nevidljivim zvijezdama. Probudila se i osvijetlila sobu.

„Kuno!“

„Neću da pričam s tobom.“ odgovorio je, „dok ne dođeš.“

„Jesi li bio na površini Zemlje otkad smo posljednji put razgovarali?“

Njegova slika je iščezla.

Ponovo se konsultovala s knjigom. Postala je jako nervozna i naslonila se na stolicu tresući se. Zamislite da je bez zuba ili kose. Sada je usmjerila stolicu prema zidu i pritisnula neobičan taster. Zid se lagano razdvojio. Kroz otvor je uočila tunel koji se blago savijao, tako da se nije moglo vidjeti kuda ide. Kada bi htjela da pođe da vidi svog sina, ovo bi bio početak puta.

Podrazumijeva se da je znala sve o komunikacionom sistemu.

Nije bilo ničeg misterioznog u njemu. Trebalo je da pozove kola i njima bi poletjela niz tunel, sve do lifta koji je komunicirao sa stanicom vazdušnih brodova: ovakav sistem je u upotrebi već puno, puno godina, mnogo prije univerzalnog osnivanja Mašine.

I, naravno, ona je proučavala civilizaciju koja je direktno prethodila njenoj – civilizaciju koja je pogrešno shvatala funkcije sistema i koristila ga da dovede ljude stvarima, umjesto da donosi stvari ljudima. Ti smiješni stari dani, kada su ljudi putovali tamo gdje je čistiji vazduh, umjesto da promijene vazduh u svojim sobama! Pa ipak, plašila se tunela: nije ga vidjela otkako se rodilo njeno posljednje dijete. Savijao se – ali ne baš kao u njenom sjećanju; bio je sjajan – ali ne baš onoliko sjajan koliko je predavač to tvrdio. Obuzeo je strah od direktnog iskustva. Vratila se u sobu i zid se ponovo zatvorio.

„Kuno“, rekla je, „ne mogu da dođem da te vidim. Nijesam dobro.“

Odmah se ogroman aparat sa plafona spustio na nju, a termometar je automatski postavljen na njeno srce. Nemoćno je ležala. Hladne obloge su joj njegovale čelo. Kuno je poslao telegraf njenom doktoru.

Dakle, ljudske strasti su i dalje lutale gore i dolje po Mašini. Vašti je popila lijek, koji je doktor projektovao u njena usta, i mašinerija se vratila u plafon. Čuo se Kunov glas kako je pita kako se osjeća.

„Bolje.“ A onda razdražljivo: „Ali, zašto ne bi ti došao kod mene?“

„Jer ne mogu da napustim ovo mjesto.“

„Zašto?“

„Zato što se svakog momenta može desiti nešto ogromno.“

„Jesi li već bio na površini Zemlje?“

„Ne još uvijek.“

„Pa šta je onda?“

„Neću ti reći kroz Mašinu.“

Nastavila je sa svojim životom.

Ali, sjećala se Kuna kao bebe, njegovog rođenja, kako su ga odveli u javna porodilišta, kako je išla da ga posjeti tamo, kako je on dolazio da posjeti nju – posjete koje su prestale kada mu je Mašina dodijelila sobu na drugoj strani Zemlje. „Dužnosti roditelja“, tvrdila je knjiga Mašine, „prestaju u momentu rođenja. Str. 422327483.“ Istina, ali postojalo je nešto posebno oko Kuna – stvarno je postojalo nešto posebno oko sve njene djece – i, ipak, morala bi da se odvaži na putovanje ako on to želi. I: „Nešto ogromno bi se moglo desiti.“

Šta je to značilo? Gluposti mladog čovjeka, bez sumnje, ali ona ipak mora otići. Opet je pritisnula neobičan taster, zid se opet razdvojio, tako da je vidjela tunel koji se savija izvan vidika. Zakopčavši Knjigu, ustala je, došla je do platforme uz teturanje i naručila je kola. Soba se zatvorila iza nje: putovanje ka sjevernoj hemisferi je počelo.

Naravno da je bilo savršeno lako. Kola su se približila i u njima je vidjela fotelje baš poput njene. Zaustavila su se kada je dala signal i ona je ušla u lift teturajući se. Neki drugi putnik je bio u liftu, prvo biće koje je vidjela licem u lice u posljednjih par mjeseci. Malo ljudi je putovalo ovih dana, zato što je, zahvaljujući nauci, Zemlja bila svuda identična. Brza interakcija, od koje je prethodna civilizacija toliko očekivala, završila je tako što je porazila samu sebe. Kakva je bila korist od putovanja u Peking, kada je on bio potpuno isti kao Šruzberi? Zašto se vraćati u Šruzberi, kad će sve biti isto kao u Pekingu? Ljudi su rijetko kretali svoja tijela; sav nemir je bio koncentrisan u duši. Vazdušni brod je bio relikvija iz prošlog doba. Održavan je, jer je to bilo lakše nego da se zaustavi ili smanji, budući da je sad već daleko prevazilazio potrebe stanovništva. Jedan za drugim, brodovi bi se podizali iz tunelskih prolaza Raja ili Krajstčerča (koristim arhaična imena), zaplovili bi u prepuno nebo i poređali bi se na pristaništima juga – prazni. Sistem je bio tako lijepo naštimovan, tako nezavisan od meteorologije, da je nebo, bilo mirno ili oblačno, podsjećalo na širok kaleidoskop na kome su se periodično ponavljale iste šare. Brod kojim je Vašti plovila kretao je nekad u sumrak, nekad u zoru. Ali, uvijek pri prolasku pored Rijasa bi bio komšija brodu koji je služio između Helsingforsa i Brazilsa i, svaki treći put kad bi savladao Alpe, flota iz Palerma bi prošla iza njega. Noć i dan, vjetar i oluja, plima i zemljotres više nijesu ometali čovjeka. Ukrotio je Levijatana. Sva stara literatura, sa svojim slavljenjem Prirode i svojim strahom od Prirode, zvučala je kao zabluda, nalik na dječije brbljanje.

Ipak, kad je Vašti ugledala široki bok broda, sav od mrlja nastalih uslijed izloženosti spoljašnjem vazduhu, njen strah od direktnog iskustva se vratio. Nije to bio baš isti vazdušni brod kao u kinofotосу. Kao prvo, imao je miris – ne jak ili neugodan, ali imao je miris, čak i sa zatvorenim očima bi znala da je blizu. Zatim, morala je da hoda od lifta do njega i da se izloži pogledima drugih putnika i putnica. Muškarac ispred nje je ispustio svoju Knjigu – nije to bila strašna stvar, ali sve ih je uznemirila. Ako bi Knjiga bila ispuštena u sobi, pod ju je podizao mehanički, ali prilaz vazdušnom brodu nije bio opremljen na taj način, pa je sveto djelo ležalo nepomično. Zastali su – ovo je bilo neočekivano – a muškarac je, umjesto da podigne svoje vlasništvo, opipao mišiće svoje

ruke da vidi zašto su ga izdali. Onda je neko direktno rekao: „Zakasnićemo“. Ukrkali su se na brod, a Vašti je nagazila stranice Knjige dok je to činila.

Iznutra, postojala je sve nervoznija. Sve je izgledalo staromodno i grubo. Bila je tu čak i stjuardesa, kojoj bi trebalo da kaže svoje potrebe u toku putovanja. Naravno, rotirajuća platforma se prostirala cijelom dužinom broda, ali ipak se očekivalo da se hoda do svoje kabine. Neke kabine su bile bolje nego druge, a njena nije bila među najboljima. Pomislila je kako je stjuardesa bila nefer i protresli su je grčevi bijesa. Stakleni ventili su se zatvorili, više nije mogla da se vrati. U dnu predvorja je vidjela kako lift, kojim se popela, tiho ide dolje i gore, prazan. Ispod tih sjajnih hodnika bile su sobe, red ispod reda, koje su dopirale duboko u zemlju. U svakoj sobi je sjedjelo jedno ljudsko biće, koje je jelo, spavalo ili proizvodilo ideje. A zakopana duboko u košnici, bila je njena soba. Vašti je bilo strah.

„O, Mašino!“, prošaputala je i pomilovala Knjigu, što joj je donijelo olakšanje.

Onda su se strane predvorja naizgled stopile jedna s drugom, kao što to čine prolazi koje vidimo u snovima; lift je nestao; ispuštena Knjiga je skliznula u stranu i iščezla; polirane pločice su projurile kao potok vode; čula se lagana škripa i vazdušni brod je, nakon izlaska iz tunela, letio iznad tropskog okeana.

Bila je noć. Na momenat je vidjela obalu Sumatre, uokvirenu fosforescentnim talasima i krunisanu svjetionicima, koji su još uvijek odašiljali svoje zaboravljene zrake. I oni su zatim nestali, samo su joj zvijezde odvlačile pažnju. Nije su bile nepomične, već su se njihale tamo-amo iznad njene glave, gužvujući se između nebeskih svjetala, kao da se univerzum kretao, a ne vazdušni brod. I, kako to obično biva u vedrim noćima, izgledalo je kao da su čas u liniji, čas u ravni, čas poređane jedne na druge do beskrajnih nebesa, čas kao da skrivaju beskraj, poput krova koji zauvijek ograničava ljudsku viziju. Bilo kako bilo, izgledale su nepodnošljivo. „Da li to treba da putujemo u mraku?“, ljutito su dozivali putnici, a stjuardesa, koja je bila neoprezna, upalila je svjetlo i spustila roletne od savitljivog metala. Kad su vazdušni brodovi građeni, još uvijek je postojala želja da se direktno gleda u stvari. Zato je bilo toliko svjetlarnika i prozora, ali i srazmjerne neugodnosti onih koji su bili civilizovani i rafinirani.

Čak je i u Vaštinoj kabini jedna zvijezda provirila kroz rupu u roletni, a nakon nekoliko sati neudobnog drijemeža uznemirio je nepoznati sjaj, koji je poticao od zore.

Kako je brod ubrzavao prema zapadu, Zemlja se još brže rotirala prema istoku i povukla je Vašti i njene saputnike bliže Suncu. Nauka je mogla da pro-

duži noć, ali samo malo, pa su nestale velike nade da će dnevna revolucija Zemlje biti neutralisana, kao i druge, možda još veće nade. „Držati korak sa Suncem“, ili ga čak i prestići, to je bio cilj prethodne civilizacije. U ovu svrhu napravljeni su trkački avioni sposobni da razviju enormne brzine, koje su vozili najveći umovi epohe. Išli su oko Zemlje, u krug, u krug, na zapad, na zapad, u krug, u krug, praćeni aplauzom cijelog čovječanstva. Uzalud. Zemlja se još brže kretala na istok, došlo je do strašnih nesreća, a Komitet Mašine, u vrijeme svog uspona, proglasio je ovakve težnje ilegalnim, nemehaničkim i kažnjivim Beskućništvom.

O Beskućništvu će poslije biti više riječi.

Komitet je bez sumnje bio u pravu. Pa ipak, pokušaj da se „pobijedi Sunce“ posljednji put se desio kada je naša rasa pokazala zajednički interes prema nebeskim tijelima, odnosno, zapravo, prema bilo čemu. Bio je to posljednji put kada su ljudi bili suočeni sa razmišljanjem o sili izvan ovog svijeta. Sunce je pobijedilo, ali je to bio kraj njegove duhovne vladavine. Zora, podne, sumrak i put zodijaka nijesu dodirivali živote, niti srca ljudi, pa se nauka povukla pod zemlju, kako bi se fokusirala na probleme koje je sigurno mogla da riješi.

Tako, kada je u Vaštinu kabinu upao crvenkasti prst svjetlosti, iznervirala se i pokušala da namjesti roletnu. Ali cijela roletna je poletjela prema gore, pa je kroz svjetlarnik vidjela male roze oblake kako se njišu naspram plave pozadine; budući da se Sunce podizalo, njegova svjetlost je direktno ušla u kabinu, titrajući duž zida kao zlatno more. Dizala se i spuštala, prateći kretanje broda, kao što se talasi dižu i spuštaju, ali je stabilno rasla, kao što raste plima. Ako ne bude oprezna, pogodiće je u lice. Protresao je grč straha i pozvonila je stjuardesi. I stjuardesa je bila prestrašena, ali nije ništa mogla da učini; nije bio njen posao da popravlja roletnu. Mogla je samo da predloži da gospođa promijeni kabinu, za šta se ona i pripremila.

Ljudi su bili skoro potpuno isti širom svijeta, ali je stjuardesa vazdušnog broda bila malo drugačija od ostalih, možda zbog svojih posebnih obaveza. Često je morala da se obraća putnicima koristeći direktan govor, što joj je davalo određenu grubost i originalnost. Postupila je varvarski kad je Vašti uz vrisak odskočila od sunčevih zraka: pružila je ruku da je smiri.

„Kako se usuđujete!“, uzviknula je putnica. „Zanijeli ste se!“

Žena je bila zbunjena i izvinila se što joj nije dopustila da padne. Ljudi nikad nijesu dodirivali jedni druge. Taj običaj je zastario, zahvaljujući Mašini.

„Gdje smo sada?“ upitala je Vašti nadmeno.

„Nalazimo se iznad Azije“, rekla je pomoćnica, vodeći računa da bude ljubazna.

„Azija?“

„Morate mi oprostiti zbog mog prostog načina govora. Stekla sam naviku da mjesta koja nadliječemo nazivam njihovim nemehaničkim imenima.“

„Oh, sjećam se Azije. Odatle su došli Mongoli.“

„Ispod nas, na otvorenom vazduhu, nalazio se grad koji se nekad zvao Simla.“

„Jeste li ikad čuli za Mongole i za Školu iz Brizbejna?“

„Ne.“

„Brizbejn je isto tako stajao na otvorenom vazduhu.“

„One planine sa desne strane – dozvolite da vam ih pokažem.“ Gurnula je metalnu roletnu. Ukazao se glavni lanac Himalaja. „Nekada su se zvale Krov Svijeta, one planine. Morate se sjetiti da su, prije svitanja civilizacije, izgledale kao neprobojan zid koji je dodirivao zvijezde. Vjerovalo se da jedino bogovi mogu da žive iznad njihovih vrhova. Kako smo napredovali, zahvaljujući Mašini!“

„Kako smo napredovali, zahvaljujući Mašini!“, rekla je Vašti.

„Kako smo napredovali, zahvaljujući Mašini!“, ponovio je putnik kome je prethodne noći ispala Knjiga, a koji je sad stajao u prolazu.

„A ona bijela stvar u pukotinama – šta je to?“

„Zaboravila sam kako se zove.“

„Pokrijte prozor, molim vas. Ove planine mi ne daju nikakve ideje.“

Sjeverni dio Himalaja je bio u dubokoj sjenci; na indijskoj padini Sunce je tek izlazilo. Šume su bile uništene u toku literarne epohe zbog izrade drvene pulpe za novine, ali su se snjegovi budili u susret svojoj jutarnjoj slavi, a na grudima Kinčinjunge su još visili oblaci. U ravnici su se vidjele ruševine gradova, sa napola presušanim rijekama koje su puzale pored njihovih zidova, a nekad su se pored njih mogli opaziti znakovi tunelskih prolaza koji su ukazivali na današnje gradove. Iznad cijelog ovog područja jurili su vazdušni

brodovi, prelazeći raskrsnice uz nevjerovatno samopouzdanje, nonšalantno se uzdižući kada su željeli da izbjegnu neprijatnosti donje atmosfere i da pređu preko Krova Svijeta.

„Zaista smo napredovali, zahvaljujući Mašini“, ponovila je stjuardesa i sakrila Himalaje iza metalne roletne.

Dan se umorno vukao dalje. Putnici su sjedjeli odvojeni u svojim kabinama, izbjegavajući jedno drugo uz skoro fizičku odbojnost, čeznući da opet budu ispod zemljine površine. Bilo ih je osam ili deset, većinom su to bili mladi muškarci, poslani iz javnih porodilišta da nasele sobe onih koji su umrli u raznim dijelovima Zemlje. Muškarac kome je ispala Knjiga vraćao se kući. Poslat je na Sumatru u svrhu produženja vrste. Samo je Vašti putovala sopstvenom voljom.

U podne je po drugi put bacila pogled na Zemlju. Vazdušni brod je prolazio preko još jednog planinskog lanca, ali je zbog oblaka mogla vrlo slabo da vidi. Mase crnih stijena su bile ispod nje i neprimjetno se spajale u sivo. Oblici su im bili fantastični; jedna od njih je podsjećala na ispruženog čovjeka.

„Ovdje nema ideja“, promrmljala je Vašti i sakrila Kavkaz iza metalne roletne.

Uveče je opet pogledala. Prolazili su preko zlatnog mora u kome su ležala mnoga mala ostrva i jedno poluostrvo. Ponovila je: „Ovdje nema ideja“ i sakrila Grčku iza metalne roletne.

Poglavlje 2: APARAT ZA POPRAVKU

Predvorjem, liftom, cjevastom prugom, platformom, pokretnim vratima – ponavljajući unatrag sve korake svog odlaska – Vašti je uskoro stigla u sobu svog sina, koja je izgledala identično kao i njena. Mogla je reći da je posjeta bila izlišna. Tasteri, poluge, sto za čitanje sa Knjigom, temperatura, atmosfera, osvjetljenje – sve je bilo potpuno isto. I ako je sâm Kuno, meso njenog mesa, napokon stajao tik pored nje, kakva je bila dobit? Bila je previše dobro vaspitana da bi se rukovala s njim.

Skrećući pogled, rekla je sljedeće:

„Evo me. Imala sam najgori mogući put i značajno sam unazadila razvoj svoje duše. Nije vrijedno toga, Kuno, nije vrijedno. Moje vrijeme je previše dragocjeno. Malo je nedostajalo da me dotakne sunčeva svjetlost i upoznala sam neke izuzetno nepristojne ljude. Mogu ostati samo nekoliko minuta. Reci šta imaš da kažeš, a onda moram da krenem nazad.“

„Zaprijećeno mi je Beskućništvom“, rekao je Kuno.

Sad ga je pogledala.

„Zaprijećeno mi je Beskućništvom i nijesam tako nešto mogao da ti kažem kroz Mašinu.“

Beskućništvo znači smrt. Žrtva biva izložena vazduhu, koji je ubije.

„Nakon što sam posljednji put razgovarao sa tobom, bio sam na površini. Ogromna stvar se desila i otkrili su me.“

„Ali zašto ne bi išao napolje?!“, uzviknula je. „Posjetiti površinu Zemlje je savršeno legalno, savršeno mehanički. Skoro sam bila na predavanju na moru; tome se ne može prigovoriti; samo treba naručiti respirator i dobiti Dozvolu za izlazak. Duhovni ljudi to ne rade, ali tome se ne može zakonski prigovoriti.“

„Nijesam dobio Dozvolu za izlaz.“

„Kako si onda izašao?“

„Sâm sam našao svoj put.“

Ova fraza joj nije značila ništa i morala je da je ponovi.

„Svoj put?“, šapnula je. „Ali... to bi bilo pogrešno.“

„Zašto?“

Pitanje ju je šokiralo van svake mjere.

„Počinješ da obožavaš Mašinu“, rekao je hladno.

„Misliš da je nereligiozno što sam sâm našao svoj put. Upravo to je i Komitet mislio, kad mi je zaprijetio Beskućništvom.“

Ovo je naljutilo. „Ne obožavam ja ništa!“, uzviknula je. „Najnaprednija sam. Ne mislim da si nereligiozan, zato što od religije nije ostalo ništa. Mašina je uništila sav strah i sujevjerje koje je nekad postojalo. Samo sam htjela da kažem da je nalaženje sopstvenog puta... Pored toga, ne postoji novi način da se izađe napolje.“

„Tako se uvijek pretpostavlja.“

„Ne može se izaći nikuda osim kroz tunnelske prolaze, za koje se mora imati Dozvola. Tako Knjiga kaže.“

„Pa, Knjiga griješi, jer sam ja izašao napolje na svojim nogama.“

Kuno je posjedovao pozamašnu fizičku snagu. Ovih dana se mišićavost vidjela kao nedostatak. Svako novorođenče je bilo pregledano na rođenju i ona koja su obećavala zavidnu snagu su bila uništavana. Humanitarci mogu da protestuju, ali ne bi bilo fino pustiti sportistu da živi; nikada ne bi bio srećan životom u koji bi ga pozvala Mašina. Čeznuo bi za drvećem na koje bi mogao da se penje, za rijekama u kojima bi mogao da se kupa, kao i za livadama i brdima na kojima bi mogao da isproba svoje tijelo. Čovjek mora da se adaptira na svoju okolinu, zar ne? U zoru svijeta, slabašni moraju da budu izloženi na planini Tajgetus, a u sumrak su naši snažni eutanazirani, da bi Mašina mogla da napreduje, da bi Mašina mogla da napreduje, da bi Mašina mogla da napreduje vječno.

„Znaš da smo izgubili osjećaj prostora. Mi kažemo *prostor je uništen*, ali nijesmo uništili prostor, već sam osjećaj prostora. Izgubili smo dio samih sebe. Odlučio sam da ga vratim i počeo sam tako što sam hodao gore-dolje po platformi pruge izvan moje sobe. Gore i dolje, dok se nijesam umorio i ponovo osjetio značenje pojmova *blizu* i *daleko*. *Blizu* je mjesto do kog brzo mogu da dođem na svojim nogama, a ne mjesto do kog će me brzo dovesti voz ili vazdušni brod. *Daleko* je mjesto do kog ne mogu da dođem brzo na svojim nogama; tunnelski prolaz je *daleko* iako do njega mogu stići za 38 sekundi ako

pozovem voz. Čovjek je mjera. To mi je bila prva lekcija. Ljudska stopala su mjera za udaljenost, ruke su mjera za vlasništvo, a tijelo je mjera za sve što je lijepo, poželjno i snažno. Onda sam otišao dalje: tada sam te prvi put pozvao, ali nijesi htjela da dođeš.

Kao što znaš, ovaj grad je napravljen duboko ispod površine Zemlje i samo tunnelski prolazi vire iznad tla. Nakon što sam se nahodao na platformi izvan svoje sobe, liftom sam otišao na drugu platformu i hodao po njoj, kao i po svakoj narednoj, sve dok nijesam došao do najviše platforme iznad koje se nalazi tlo. Sve platforme su bile potpuno iste i jedino što sam dobio posjećujući ih je to što sam razvio svoj osjećaj prostora i svoje mišiće. Mislim da je trebalo da budem zadovoljan ovim – nije to mala stvar – ali dok sam hodao i razmišljao, palo mi je na pamet da su naši gradovi izgrađeni u danima kada su ljudi još uvijek udisali spoljašnji vazduh i da su postojali ventilacijski otvori za radnike. Nijesam mogao da mislim ni na šta drugo osim na te ventilacijske otvore. Da li su ih uništile sve cijevi za hranu, lijekove i muziku koje je Mašina nedavno razvila? Ili su neki njihovi tragovi ostali? Jedna stvar je bila sigurna. Na njih bih jedino mogao da naiđem u željezničkim tunelima najviše platforme. Na svim drugim mjestima je sav prostor bio iskorišćen.

Pričam svoju priču brzo, ali nemoj da misliš da nijesam bio kukavica ili da me tvoji odgovori nikad nijesu deprimirali. Nije ispravno, nije mehanički, nije pristojno da se hoda duž željezničkog tunela. Nijesam se plašio da ću nagaziti na šinu pod naponom i poginuti. Plašio sam se nečega mnogo neopipljivijeg – činjenja nečega što Mašina nije osmislila. Onda sam rekao sebi: *Čovjek je mjerilo*; i otišao sam, a nakon mnogo posjeta pronašao sam otvor.

Tuneli su, naravno, bili osvijetljeni. Sve je svjetlo, vještačko svjetlo; mrak je izuzetak. Stoga, kada sam vidio crnu rupu između pločica, znao sam da je to izuzetak i obradovao sam se. Gurnuo sam ruku unutra – isprva nijesam ni mogao više – i mahao sam njome unaokolo u ekstazi. Olabavio sam još jednu pločicu, stavio glavu unutra i povikao u mrak: *Stižem, ipak ću uspjeti*. Moj glas je odjekivao kroz beskrajne prolaze. Činilo mi se da mogu da čujem duhove onih mrtvih radnika koji su se svako veče vraćali svjetlosti zvijezda i svojim ženama, a sve generacije koje su živjele na otvorenom vazduhu su me dozivale: *Ipak ćeš uspjeti, stižeš*.

Zastao je i, mada je bio toliko nelogičan, njegove posljednje riječi su je dirnule. Kuno je nedavno zatražio da postane otac, a Komitet mu je odbio zahtjev. On nije bio od one vrste za koju je Mašina željela da nastavi dalje.

„Zatim je prošao voz. Okrznuo me je, ali sam gurnuo ruke i glavu u rupu. Već sam bio uradio dovoljno za jedan dan, tako da sam otpuzao nazad na platformu, sišao niže liftom i pozvao svoj krevet. Ah, kakve snove sam imao! I opet sam te pozvao i opet si odbila poziv.“

Odmahnula je glavom i rekla:

„Nemoj. Ne govori o ovim groznim stvarima. Činiš me nesrećnom. Odbacujš civilizaciju.“

„Ali, vratio mi se osjećaj prostora i tada čovjek više nema mira. Odlučio sam da uđem u rupu i da se popnem uz otvor. I tako sam vježbao svoje ruke. Dan za danom sam ponavljao glupe pokrete, dok me mišići ne bi zaboljeli, sve dok nijesam mogao da visim na rukama i da držim ispružen jastuk sa kreveta mnogo minuta. Onda sam pozvao respirator i krenuo.“

Isprva je bilo lako. Malter je nekako bio istrunuo i uskoro sam gurnuo unutra još pločica, uzverao sam se za njima u mrak, a duhovi mrtvih su me tješili. Ne znam šta želim da kažem time. Samo opisujem šta sam osjećao. Osjećao sam, po prvi put, da je uložen protest protiv izvitoperenja i da sam, čak i dok su me mrtvi tješili, ja takođe tješio nerođene. Osjećao sam da čovječanstvo postoji i da postoji bez odjeće. Kako bih ovo mogao da objasnim? Bilo je golo, čovječanstvo je izgledalo golo i sve ove cijevi, tasteri i mašinerija niti su došli na svijet sa nama, niti će nas pratiti nakon ovog svijeta, niti su posebno bitni dok smo ovdje.

Da sam imao snage, strgao bih svaki komad odjeće koji sam imao i otišao na spoljašnji vazduh nepokriven. Ali nije to za mene, niti vjerovatno za moju generaciju. Popeo sam se zahvaljujući respiratoru, svojoj higijenskoj odjeći i dijetetskim tabletoidima! Bolje i tako nego nikako.

Tu su bile merdevine, napravljene od nekog prastarog metala. Svjetlo sa pruge je padalo na najniže ljestve i vidio sam kako vode pravo gore iz hrpe na dnu otvora. Vjerovatno su naši preci išli gore-dolje više puta u toku dana, u svojim zgradama. Dok sam se peo, oštre ivice su mi prosjekle rukavice, tako da su mi ruke prokrvarile. Svjetlo mi je donekle pomoglo, ali onda je nastupio mrak i, još gore, tišina koja mi je parala uši kao mač. Mašina zuji! Jesi li to znala? Njeno zujanje nam prodire u krv i čak može da upravlja našim mislima. Ko bi znao! Napuštao sam domet njene moći. A onda sam pomislio: *Ova tišina znači da griješim.* Ali u tišini sam čuo glasove koji su me opet osnažili.“

Nasmijao se. „Bili su mi potrebni. Sljedećeg momenta sam udario glavom u nešto.“

Uzdahnula je.

„Stigao sam do jednog od onih pneumatskih zatvarača koji nas štite od spoljašnjeg vazduha. Možda si ih primijetila na vazdušnom brodu. U mrklom mraku, sa stopalima na nevidljivim ljestvama, posječenih ruku; ne mogu da objasnim kako sam preživio ovaj dio, ali su me glasovi još uvijek smirivali, tako da sam, pipajući, pronašao kopče. Pretpostavljam da je zatvarač bio širok oko osam stopa. Pružio sam ruku preko njega koliko god sam mogao. Bio je savršeno gladak. Ispipao sam ga skoro do sredine. Ne baš do sredine, jer mi je ruka bila prekratka. Zatim je glas rekao:

– Skoči. Vrijedno je toga. U sredini bi mogla biti ručka, mogao bi je uhvatiti i doći do nas svojim putem. A ako nema ručke, što bi značilo da možeš pasti i polomiti se – još uvijek je vrijedno toga: još uvijek ćeš doći do nas svojim putem.

Tako sam skočio. Ručka je bila tu, i...“

Zastao je. U majčinim očima su se nakupile suze. Znala je da mu je sudbina zapčaćena. Ako ne umre danas, umrijeće sutra. Na svijetu nije bilo mjesta za takvu osobu. A njeno sažaljenje je bilo pomiješano sa gađenjem. Bilo ju je sramota što je rodila takvog sina, ona, koja je uvijek bila poštovana i tako puna ideja. Da li je on stvarno bio mali dječak koga je učila kako da koristi poluge i tastere i kome je davala prve lekcije iz Knjige? Kosa, koja mu je ukazila usnu, pokazivala je da se pretvarao u nekakvog divljaka. Mašina nema milosti prema atavizmu.

„Ručka je bila tamo i ja sam je uhvatio. U transu sam visio nad tamom i čuo zujanje ovih mehanizama kao posljednji šapat u umirućem snu. Sve stvari do kojih mi je bilo stalo i svi ljudi sa kojima sam razgovarao kroz cijevi izgledali su beskrajno mali. U međuvremenu se ručka okrenula. Moja težina je nešto pokrenula i polako sam se ispružio, a zatim...

Ne mogu to da opišem. Ležao sam licem okrenutim prema sunčevom svjetlu. Krv mi se slivala iz nosa i ušiju i čuo sam ogromnu tutnjavu. Zatvarač, za koji sam bio zakačen, prosto je bio ispaljen iz zemlje, a vazduh koji pravimo ovdje dolje bježao je kroz ventilacijski otvor prema gornjem sloju vazduha. Prsnuo je kao fontana. Dopuzao sam nazad do njega – jer gornji sloj vazduha škodi – i, kako to već ide, duboko sam ga udisao sa ivice.

Respirator mi je odletio bogzna gdje, a odjeća mi je bila iscijepana. Samo sam ležao blizu rupe i udisao, sve dok krvarenje nije prestalo. Ne možeš da zamisliš ništa tako čudno. Ova praznina u travi – koju ću detaljnije opisati za minut – Sunce je sijalo u nju, ne direktno, već kroz razbacane oblake – mir, bezbrižnost, osjećaj prostora i fontana našeg vještačkog vazduha koji mi je strujio uz obraz! Ubrzo sam spazio svoj respirator kako skače gore-dolje unutar struje visoko iznad moje glave, a još više iznad njega je bilo mnogo vazdušnih brodova. Ali niko iz brodova ne gleda napolje i svakako me nijesu mogli primijetiti. Stajao sam tu, nasukan. Sunce je sijalo kroz mali dio otvora i osvijetljavalo najviši dio merdevina, ali nije imalo smisla da pokušam da ga dohvatim. Ili bih opet bio izbačen napolje, ili bih upao unutra i poginuo. Mogao sam samo da ležim na travi, udišući i udišući i povremeno gledajući oko sebe.

Znao sam da sam u Veseksu, jer sam prije samog početka išao na predavanje na ovu temu. Veseks leži iznad sobe u kojoj sad razgovaramo. Nekada je to bila važna država. Njeni kraljevi su držali sve južne obale od Andredsvalda do Kornvola, dok ih je sa sjevera štitio Vansdajk, šireći se preko uzvišenja. Predavača je interesovao samo uspon Veseksa, tako da ne znam koliko dugo je imao međunarodnu moć, niti bi mi to znanje moglo pomoći. Da budem iskren, u ovom momentu nijesam mogao da uradim ništa osim da se smijem. Bio sam tu, sa pneumatskim zatvaračem pored sebe i respiratorom koji je igrao iznad mene, svo troje zatočeni u travom obrasloj rupi koju je okruživala paprat.“

Zatim se opet uozbiljio.

„Imao sam sreće što je to bila rupa. Zato što je vazduh počeo da pada nazad u nju i da je puni, kao što voda ispunjava posudu. Mogao sam da pužem unakolo. U tom trenutku sam stajao. Kad god sam pokušao da se popnem sa strane, udisao sam mješavinu u kojoj je preovladavao štetni vazduh. Ovo nije bilo toliko loše. Nijesam izgubio tabletoide i još uvijek sam bio blesavo veseo, a što se tiče Mašine, potpuno sam bio zaboravio na nju. Sad mi je bio cilj da dođem do vrha, gdje je bila paprat, pa da pogledam šta postoji iza.

Požurio sam preko padine. Novi vazduh je za mene još uvijek bio previše gorak i, nakon što sam na sekund vidio nešto sivo, skotrljao sam se nazad. Sunce je jako oslabilo i sjetio sam se da je bilo u Škorpiji – bio sam na predavanju i o tome. Ako je Sunce u Škorpiji, a ti se nalaziš u Veseksu, to znači da moraš biti što brži, ili će se previše smračiti. (Ovo je bila prva korisna informacija koju sam ikad pokupio sa predavanja, a očekujem da će biti i posljednja) Grčevito sam pokušavao da dišem novi vazduh i da se što više udaljim od svoje bare.

Rupa se jako sporo punila. Na momente sam mislio da fontana slabije struji. Činilo mi se da moj respirator pleše bliže površini; tutnjava se stižavala.“

Prekinuo je.

„Mislim da ti ovo nije zanimljivo. Ostatak će ti biti još manje zanimljiv. Tu nema nikakvih ideja i volio bih da te nijesam natjerao da dođeš. Mi smo previše različiti, majko.“

Rekla mu je da nastavi.

„Veće je palo prije nego što sam se popeo na nagib. Sunce je već skoro nestalo sa neba i nijesam mogao dobro da vidim. Ti, koja si upravo prešla preko Krova Svijeta, nećeš htjeti da slušaš o malim brdima koja sam vidio – niskim, bezbojnim brdima. Ali, meni su ona izgledala kao da su živa: busenje, koje ih je prekrivalo, bilo je koža ispod koje su se širili mišići, osjećao sam da su ta brda imala nepojmljivu snagu za ljude u prošlosti, kao i da su ih ljudi voljeli. Sada spavaju – možda i zauvijek. Komuniciraju s čovječanstvom u snovima. Srećan je muškarac, srećna je žena koji probude brda Veseksa. Jer iako spavaju, neće nikad umrijeti.“

Strastveno je povisio glas.

„Zar ne vidiš, zar svi vi predavači ne vidite da mi zapravo umiremo, da je ovdje dolje jedina stvar koja zaista živi u stvari Mašina? Stvorili smo Mašinu kako bi ispunjavala našu volju, ali više ne možemo da je natjeramo da radi po našoj volji. Otela nam je osjećaj prostora i osjećaj dodira, zamaglila je svaki ljudski odnos, svela ljubav na tjelesni akt, paralizovala je naša tijela i našu volju, a sad nas tjera da je obožavamo. Mašina se razvija – ali ne na našim lažima. Mašina nastavlja – ali ne prema našim ciljevima. Postojimo samo kao krvna zrnca koja plove njenim arterijama i, kada bi mogla da funkcioniše bez nas, pustila bi nas da umremo. Oh, nemam lijek za to – osim možda jednog: da iznova i iznova ponavljam ljudima da sam vidio brda Veseksa onako kako ih je Elfrid vidio kad je zbacio Dance.“

I tako je Sunce zašlo. Zaboravio sam da spomenem da je pojas magle ležao između mog brda i ostalih brda i da je bio biserne boje.“

Prekinuo je po drugi put.

„Nastavi“, umorno je rekla majka.

Odmahnuo je glavom.

„Nastavi. Više ništa što kažeš ne može da me uznemiri. Očvrsla sam.“

„Htio sam da ti ispričam ostatak, ali ne mogu; znam da ne mogu; zbogom.“

Vašti je neodlučno stajala. Svi nervi su je golicali zbog njegovog bogohuljenja. Ali takođe je bila radoznala.

„Ovo je nepravedno“, požalila se. „Pozvao si me s kraja na kraj svijeta da čujem tvoju priču – i ima da je čujem. Ispričaj mi – u kratkim crtama, jer je ovo užasno gubljenje vremena. Ispričaj mi kako si se vratio u civilizaciju.“

„Ah, to!“ rekao je, počinjući. „Htjela bi da čuješ o civilizaciji. Svakako. Da li sam stigao do mjesta gdje je respirator pao?“

„Ne – ali sad sve razumijem. Stavio si respirator, uspio si da hodaš po površini Zemlje sve do tunela, gdje si bio prijavljen Centralnom Komitetu.“

„Nikako.“

Prešao je rukom preko čela, kao da želi da ukloni neki snažan utisak. Zatim, nastavljajući priču, ponovo se zagrijao.

„Moj respirator je pao negdje oko sumraka. Spomenuo sam da se fontana činila slabijom, zar ne?“

„Da.“

„U sumrak, pustila je respirator da padne. Kao što sam rekao, potpuno sam bio zaboravio na Mašinu i u tom trenutku nijesam obraćao mnogo pažnje, jer sam bio zauzet drugim stvarima. Imao sam sopstveni izvor vazduha, u koji sam mogao da uronim glavu kad bi spoljašnja oštrina postala nepodnošljiva. Vjerovatno je mogao da ostane tu danima, kada ne bi bilo vjetra da ga rastjera. Shvatio sam šta znači prestanak strujanja tek kad je već bilo kasno. Vidiš, rupa u tunelu je bila popravljena. Aparat za Popravku; Aparat za popravku mi je bio za petama.

Bilo je tu još jedno upozorenje, ali sam ga zanemario. Noćno nebo je bilo vedrije nego dnevno, a Mjesec, koji je kaskao za Suncem, na momente je prilično jako obasjavao dolinu. Bio sam na svom uobičajenom mjestu – na granici između dvije atmosfere – kad sam pomislio kako vidim da nešto tamno prelazi preko dna doline i nestaje u otvoru. U svojoj gluposti, potrčao sam dolje. Sagnuo sam se i slušao, mislim da sam čuo slab zvuk struganja u dubini.

Ovo me je uznemirilo – ali, bilo je prekasno. Odlučio sam da stavim respirator i da išetam pravo iz doline. Ali respirator je bio nestao. Znao sam tačno gdje je bio pao – između zatvarača i rupe – i čak sam mogao da osjetim biljeg koji je bio ostavio na tlu. Nestao je, a ja sam shvatio da se dešava nešto zlo i da je bolje da pobjegnem u drugi vazduh i da, ako već moram da umrem, umrem trčeći prema oblaku koji je imao boju bisera. Nijesam ni krenuo. Iz otvora – previše je užasno. Crv, dugačak bijeli crv ispuzao je iz otvora i klizio po travi obasjanoj mjesecinom.

Vrisnuo sam. Uradio sam sve što nije trebalo, stao sam na to stvorenje umjesto da se udaljim od njega, a ono je odmah obmotalo moj članak. Zatim smo se borili. Crv me je pustio da trčim po cijeloj dolini, ali se penjao uz moju nogu dok sam trčao.

Vikao sam:

– Upomoć! (Taj dio je previše užasan. Pripada dijelu koji nikad nećeš saznati.)

Vikao sam:

– Upomoć! (Zašto ne možemo da trpimo u tišini?)

Vikao sam:

– Upomoć!

Kad su mi se stopala zapetljala jedno o drugo, pao sam i bio sam odvučen od drage paprati i živih brda, pored velikog metalnog zatvarača (ovaj dio ti mogu ispričati) i mislio sam da bih bio opet spašen ako bih uhvatio ručku.

I ona je takođe bila obmotana. Ah, cijela dolina je bila puna tih stvorenja. Pretraživali su je u svim pravcima, razgoltili su je, a iz rupe su virila bijela rila ostalih, spremna za slučaj da budu potrebna. Donijeli su sa sobom sve što se moglo pomjeriti – grmlje, gomile paprati, sve, tako da smo isprepleteni pali zajedno dolje u pakao. Posljednje što sam vidio, prije nego što se zatvarač zaklopio iznad nas, bile su neke zvijezde i osjećao sam kao da čovjek moje vrste živi na nebu. Borio sam se, borio sam se do samog kraja, tek sam se smirio kada mi je glava udarila u ljestve. Probudio sam se u ovoj sobi. Crvi su bili nestali. Bio sam okružen vještačkim vazduhom, vještačkim svjetlom, vještačkim mirom, a moji prijatelji su me zvali kroz govorne cijevi da saznaju jesam li imao kakvih novih ideja u posljednje vrijeme.“

Njegova priča se ovdje završila. Nije bilo moguće razgovarati o njoj, tako da se Vašti spremala da krene.

„Ovo će se završiti Beskućništvom“, tiho je rekla.

„Volio bih da bude tako“, odgovorio je Kuno.

„Mašina je bila vrlo milostiva.“

„Više volim Božju milost.“

„Da li pod tom sujevjernom frazom hoćeš da kažeš da možeš da živiš u spoljašnjem vazduhu?“

„Da.“

„Da li si ikad vidio, oko tunelskih prolaza, kosti onih koji su izbačeni nakon Velike Pobune?“

„Da.“

„Ostavljeni su onamo gdje su nestali radi našeg prosvjetljenja. Nekoliko ih je otpuzalo, ali i oni su nestali – ko u to može sumnjati? Tako je i sa Beskućnicima današnjice. Površina Zemlje više ne podržava život.“

„Zaista.“

„Paprat i malo trave mogu preživjeti, ali svi viši oblici života su nestali. Da li ih je bilo koji vazdušni brod primijetio?“

„Ne.“

„Da li je ijedan predavač govorio o njima?“

„Ne.“

„Pa otkud onda ta tvrdoglavost?“

„Zato što sam ih ja vidio“, eksplodirao je.

„Šta si vidio?“

„Zato što sam je vidio u sumrak – zato što je došla kad sam zvao u pomoć – zato što je i ona, takođe, bila upletena u crve i, srećnija od mene, ubijena je tako što joj je jedan od njih probušio grlo.“

Bio je lud. Vašti je otišla i nije ga nikad više vidjela, čak ni u toku nevolja koje su uslijedile.

Poglavlje 3: BESKUĆNICI

Tokom godina koje su uslijedile nakon Kunove vratolomije, desile su se dvije važne promjene unutar Mašine. Spolja su izgledale revolucionarno, ali svijest ljudi je u svakom slučaju prethodno bila pripremljena; one su samo ispoljile tendencije koje su već postojale.

Prva je bila zabrana respiratora.

Napredni mislioci, kao što je bila Vašti, oduvijek su posjetu površini Zemlje smatrali glupošću. Vazdušni brodovi su možda bili neophodni, ali kakva je bila korist od izlaska napolje iz čiste radoznalosti i od puzanja milju ili dvije u zemljanom motoru? Ovakva praksa je bila vulgarna i možda, čak, blago nepri- stojna: nije proizvodila nikakve nove ideje i nije imala nikakve veze sa prak- sama koje su stvarno bile važne. Stoga su respiratori zabranjeni, a pored njih, naravno, i zemljani motori. Osim nekoliko predavača koji su se žalili kako im je uskraćen pristup predmetnoj materiji, ova promjena je tiho prihvaćena. Oni koji su još uvijek željeli da saznaju kako Zemlja izgleda su, na kraju krajeva, prosto mogli da poslušaju gramofon, ili da pogledaju kinofotose.

Čak su se i predavači prećutno složili, nakon što su otkrili da je predavanje o moru koje se skrpi od drugih, već postojećih, predavanja na tu temu, ipak stimulišuće.

„Čuvajte se ideja iz prve ruke!“, uzviknuo je jedan od najnaprednijih među svima. „Ideje iz prve ruke zapravo ne postoje. One nijesu ništa drugo nego fi- zičke impresije koje proizvode život i strah, a ko bi mogao zasnovati filozofiju na tako groznom temelju? Neka vaše ideje budu iz druge ruke i, ako može, iz desete ruke, jer će u tom slučaju biti daleko od tog uznemirujućeg elementa – direktnog posmatranja. Ne učite ništa o mom predmetu – Francuskoj revo- luciji. Umjesto toga, učite šta ja mislim da je Eniharmon mislio da je Jurajzen mislio da je Guč mislio da je Ho-Jung mislio da je Či-Bo-Sing mislio da je Lafkadio Hern mislio da je Karlajl mislio da je Mirabo rekao o Francuskoj revoluciji. Posredovanjem ovih deset velikih mislilaca, krv koja je prosuta u Parizu i stakla koja su porazbijana na Versaju biće transformisana u ideju koju možete najunosnije da iskoristite u svojim svakodnevnim životima. Takođe, pobrinite se da posrednika bude mnogo i da budu različiti, jer u istoriji jedan autoritet postoji kako bi protivurječio drugom. Jurajzen mora da se protivim skepticizmu Ho-Junga i Eniharmona, ja moram da se protivim impulsivnosti Guča. Vi, koji me slušate, u boljoj poziciji ste da sudite o Francuskoj revoluciji

nego ja. Vaši potomci će biti u još boljoj poziciji nego vi, jer će oni učiti šta vi mislite da ja mislim, tako da će još jedan posrednik biti dodat u lanac. I nakon nekog vremena“ – glas mu se povisio – „doći će generacija koja je otišla izvan činjenica, izvan impresija, generacija potpuno bezbojna, generacija moralno oslobođena od mrlje osobnosti, koja će vidjeti Francusku revoluciju ne onako kako se desila, niti onako kako bi oni voljeli da se desila, nego onako kako bi se desila da se odigrala u danima Mašine.“

Njegovo predavanje je pozdravljeno ogromnim aplauzom. Ono je samo dalo glas osjećanju koje je već skriveno postojalo u svijesti ljudi – da zemaljske činjenice moraju da budu ignorisane i da je zabrana respiratora pozitivna stvar. Čak je predloženo i da vazdušni brodovi budu zabranjeni. Ovo se nije desilo, jer su se vazdušni brodovi nekako uklopili u sistem Mašine. Ali, godinu za godinom sve manje su bili korišćeni i sve manje su ih spominjali učeni ljudi.

Druga velika promjena je bila ponovno uspostavljanje religije.

I ovo je takođe spomenuto u proslavljenom predavanju. Svi su osjetili smjerran ton kojim je zaključen govor, što je probudilo povratni odjek u svim srcima. Oni koji su već dugo obožavali u tišini, sada su počeli da govore. Opisivali su čudno osjećanje mira koje bi ih obuzelo kada bi rukovali Knjigom Mašine, zadovoljstvo ponavljanja nekih brojeva iz nje, ma koliko da su bili nerazumljivi spoljašnjem uhu, ekstazu pritiskanja tastera, ma koliko oni bili nevažni, ili zvonjavu električnog zvonceta, ma koliko to bilo izlišno.

„Mašina“, uzvikivali su, „nas hrani i oblači i daje nam dom; kroz nju razgovaramo jedno s drugim, kroz nju vidimo jedno drugo, u njoj imamo svoje biće. Mašina je prijatelj ideja i neprijatelj praznovjerja; Mašina je svemoćna, vječna; blagoslovena neka je Mašina.“

Ubrzo je ovaj svečani govor odštampan na prvoj stranici Knjige i, u kasnijim izdanjima, ritual je prerastao u komplikovan sistem slavljenja i molitve. Riječ „religija“ marljivo je izbjegavana – teorijski, Mašina je još uvijek bila kreacija i naprava čovjeka. Ali, u praksi su je svi, osim nekoliko zaostalih, obožavali kao nešto božansko. Nije bila obožavana na jedinstven način. Jedan vjernik bi uglavnom bio impresioniran plavim optičkim pločama kroz koje je mogao da vidi druge vjernike; drugi bi bio opčinjen aparatom za popravku, koga je grešni Kuno uporedio sa crvima; treći bi bio opčinjen liftovima, četvrti Knjigom.

I svako se molio ovome ili onome i tražio od dijela da se založi za njega kod Mašine kao cjeline. Progon – i to je bilo prisutno. Nije uzeo puno maha, iz

razloga koji će biti navedeni ubrzo. Ali, postojao je, tako da su svi koji nijesu prihvatili minimum nazvan „ne-vjerski Mehanizam“ živjeli u opasnosti od Beskućništva, koje, kao što znamo, znači smrt.

Pripisati ove dvije velike promjene Centralnom Komitetu značilo bi da vrlo usko gledamo na civilizaciju. Centralni Komitet je razglasio ove promjene, to je tačno, ali im je bio uzrok onoliko koliko su kraljevi u imperijalističkom periodu bili uzrok rata. Prije će biti da su popustili pred nekim neuništivim pritiskom koji se ko zna otkuda stvorio. Kad mu je bilo udovoljeno, pojavio se neki novi pritisak, jednako neuništiv. Takvo stanje stvari je lako nazvati napretkom. Niko nije priznavao da je Mašina izvan kontrole. Godinu za godinom opsluživana je sve efikasnije i sa sve manje pameti.

Što je čovjek bolje znao svoje dužnosti prema Mašini, manje je razumio dužnosti svog komšije i, sve u svemu, u cijelom svijetu nije postojao niko ko je razumio to čudovište kao cjelinu. Takvi veliki umovi su nestali. Ostavili su sva uputstva, istina, a njihovi nasljednici su savladali po dio tih uputstava. Ali, Čovječanstvo, u svojoj želji za udobnošću, nadmašilo je samo sebe. Previše je iscrpilo bogatstva prirode. Tiho i popustljivo, tonulo je u dekadenciju, a napredak je počeo da znači napredak Mašine.

Što se tiče Vašti, njen život se mirno odvijao sve do konačne katastrofe. Zamračila bi svoju sobu i spavala; probudila bi se i osvjetlila sobu. Predavala je i slušala predavanja. Razmjenjivala je ideje sa svojim bezbrojnim prijateljima i prijateljicama i vjerovala da se duhovno razvija. Povremeno bi nekom od njenih prijatelja ili prijateljica bila odobrena Eutanazija, ta osoba bi napustila svoju sobu i otišla u Beskućništvo, što je bilo van svakog ljudskog pojma. Vašti nije puno marila. Nakon neuspješnog predavanja, nekad bi i sama zatražila Eutanaziju. Ali mortalitet nije smio da bude viši od nataliteta i zato joj Mašina nije to dozvolila.

Nevolje su počele tiho, mnogo prije nego što ih je ona bila svjesna.

Jednog dana zapanjila je poruka koju je dobila od sina. Nikad nijesu komunicirali, pošto nijesu imali ništa zajedničko; ona je od drugih čula da je on još uvijek živ i da je bio prebačen sa sjeverne hemisfere, gdje se tako neozbiljno ponašao, na južnu – zapravo, u sobu nedaleko od njene.

„Da li on to želi da ga posjetim?“, pomislila je. „Nikad više, nikad. A nemam ni vremena.“

Ne, bila je to ludost druge vrste. Odbio je da prikaže svoje lice na plavoj ploči i iz mraka je ozbiljno rekao:

„Mašina se zaustavlja.“

„Šta kažeš?“

„Mašina se zaustavlja, znam to, poznajem znake.“

Prasnula je u smijeh. Čuo je i naljutio se, tako da nijesu više razgovarali.

„Možeš li da zamisliš išta toliko apsurdno?“, viknula je jednom prijatelju. „Čovjek koji mi je bio sin vjeruje da se Mašina zaustavlja. Bilo bi bezbožno, da nije toliko ludo.“

„Mašina se zaustavlja?“, odgovorio je njen prijatelj. „Šta to znači? Ta fraza mi ništa ne znači.“

„Ni meni.“

„Nije mislio, pretpostavljam, na problem sa muzikom koji se u posljednje vrijeme javlja?“

„O, ne, naravno da ne. Pričajmo o muzici.“

„Da li si se žalila vlastima?“

„Jesam, kažu da su potrebne popravke. Uputili su me Komitetu Aparata za Popravke. Žalila sam se na one čudne uzdahe koji kvare simfonije Škole Bri-zbejna. Zvuče kao neko ko je u bolovima. Komitet Aparata za Popravke kaže da će stvar ubrzo biti popravljena.“

Nejasno zabrinuta, nastavila je sa svojim životom. Prvo, kvar muzike ju je iri-tirao. Drugo, nije mogla da zaboravi Kunov govor. Da je znao da je muzika u kvaru – nije to mogao da zna, jer je prezirao muziku – da je znao da nešto nije u redu, opaska „Mašina se zaustavlja“ bi bila upravo ona vrsta otrovne opaske koju bi upotrijebio. Naravno da je to izgovorio slučajno, ali ta slučajnost ju je uznemirila, tako da se mrzovoljno obratila Komitetu Aparata za Popravke.

Odgovorili su, kao i prije, da će kvar ubrzo biti popravljen.

„Ubrzo! Odmah!“, odgovorila je. „Zašto bi me nesavršena muzika mučila? Stvari se uvijek odmah popravljaju. Ako je odmah ne popravite, žaliću se Centralnom Komitetu.“

„Centralni Komitet ne prima lične žalbe“, odgovorio je Komitet Aparata za Popravke.

„Preko koga onda da uputim žalbu?“

„Preko nas.“

„Onda se žalim.“

„Vaša žalba će biti proslijeđena kad dođe na red.“

„Jesu li se drugi žalili?“

Ovo pitanje je bilo nemehaničko, tako da je Komitet Aparata za Popravke odbio da odgovori na njega.

„Previše je loše!“ viknula je drugoj prijateljici. „Nikad nije bilo nesrećnije žene od mene. Nikako više ne mogu da budem sigurna u svoju muziku. Sve je gora i gora svaki put kad je pozovem.“

„U čemu je problem?“

„Ne znam da li je u mojoj glavi ili unutar zida.“

„Žali se, u svakom slučaju.“

„Žalila sam se i moja žalba će biti proslijeđena Centralnom Komitetu kada dođe na red.“

Vrijeme je prolazilo i kvarovi im više nijesu smetali. Nedostaci nijesu popravljani, ali ljudska tkiva su u to buduće doba postala toliko poslušna da su se spremno prilagođavala svakom hiru Mašine. Uzdah na vrhuncu simfonije Škole Brizbejna nije više iritirao Vašti; prihvatila ga je kao dio melodije. Neskladna buka, u glavi ili unutar zida, nije više smetala njenim prijateljima i prijateljicama. Tako je bilo i sa buđavim vještačkim voćem, kao i sa vodom za kupanje koja je počela da smrdi, kao i sa nepravilnim rimama koje je mašina za poeziju počela da šalje. Za sve ovo su isprva slate ogorčene žalbe, a zatim su se svi tiho povinovali i zaboravili na to. Stvari su se kretale od lošeg ka gorem bez ikakvog prigovora.

Bilo je drugačije sa kvarom aparata za spavanje. To je bio ozbiljniji zastoj. Došao je dan kada se širom svijeta – na Sumatri, u Veseksu, u bezbrojnim gradovima Kurlanda i Brazila – kreveti nijesu pojavili, nakon što su ih pozvali njihovi umorni vlasnici. Ovo možda izgleda kao smiješan problem, ali

od tad možemo pratiti kolaps čovječanstva. Komitet koji je bio odgovoran za ovaj kvar je bio preplavljen žalbama, koje su bile proslijeđene, po običaju, Komitetu Aparata za Popravke, koji ih je zatim uvjeravao da će ih proslijediti Centralnom Komitetu. Ali nezadovoljstvo je raslo, jer ljudska rasa još uvijek nije bila dovoljno prilagođena na nedostatak sna.

„Neko nešto petlja sa Mašinom“, počeli su da govore.

„Neko pokušava da od sebe napravi kralja, da ponovo uvede lični element.“

„Kaznite tu osobu Beskućništvom.“

„Spas! Osvetite Mašinu! Osvetite Mašinu!“

„Rat! Ubijte čovjeka!“

Ali Komitet Aparata za Popravke je sada istupio i stišao paniku dobro probranim riječima. Priznao je da su samom Aparatu za Popravke sada potrebne popravke.

Učinak ovog iskrenog priznanja bio je zadivljujući.

„Naravno“, rekao je poznati predavač, onaj koji podučava o Francuskoj revoluciji, koji je svako novo truljenje ukrašavao divotom. „Podrazumijeva se da sad nećemo ulagati svoje žalbe. Aparat za Popravke nas je tako dobro pazio u prošlosti da sad svi saosjećamo sa njim i strpljivo čekamo njegov oporavak. Kad mu bude odgovaralo, nastaviće sa svojim dužnostima. U međuvremenu, snađimo se bez kreveta, tabletoida, bez naših sitnih potreba. Takva bi bila, siguran sam, i želja Mašine.“

Udaljena hiljadama milja, publika mu je aplaudirala. Mašina ih je još povezivala. Ispod mora, ispod planina, pružale su se žice kroz koje su posmatrali i slušali, ogromne oči i uši koje su bile njihovo nasljedstvo, a sveopšte zujanje je njihove misli oblikovalo u jedan te isti izgled pokornosti. Samo su stari i bolesni bili nezahvalni, jer se pričalo da je i Eutanazija u kvaru, te da se kod ljudi ponovo pojavio bol.

Postalo je teško da se čita. Mrlja je ušla u atmosferu i prigušila svjetlost. Povremeno je Vašti jedva vidjela drugi kraj svoje sobe. I vazduh je, takođe, bio loš. Žalbe su bile glasne, popravke beskorisne, a ton predavača je bio herojski dok je vikao: „Hrabrosti! Hrabrosti! Kakve veze ima, sve dok Mašina nastavlja da radi? Njoj su i svjetlost i tama jedno te isto.“

I, iako su se stvari malo popravile nakon nekog vremena, stari sjaj nije više nikad obnovljen i čovječanstvo se nikad nije oporavilo od svog ulaska u sumrak. Histerično se pričalo o „mjerama“, o „provizornoj diktaturi“, a stanovnici Sumatre su zamoljeni da se upoznaju sa radom centralne elektrane, koja je bila smještena u Francuskoj. Uglavnom je vladala panika i ljudi su svoju snagu trošili na molitve nad Knjigom, opipljivim dokazom svemoćnosti Mašine. Postojali su stepeni straha: ponekad bi se javile glasine nade; Aparat za Popravke je skoro popravljen; neprijatelji Mašine su savladani; evoluirali su novi „nervni centri“ koji bi trebalo da rade još veličanstvenije nego prije. Ali došao je dan kada je, bez ikakvog upozorenja, bez ijednog znaka slabljenja, pao kompletan komunikacioni sistem u cijelom svijetu i svijetu je tada, po njihovom shvatanju, došao kraj.

Vašti je u tom trenutku predavala i njene prethodne opaske su okončane aplauzom. Kad je nastavila, publika se utišala i nakon zaključka se nije začuo nikakav zvuk. Donekle nezadovoljna, pozvala je prijatelja koji je bio specijalista za empatiju. Nije bilo zvuka: bez sumnje je spavao. Tako je bilo i sa sljedećom prijateljicom koju je pokušala da pozove, kao i sa sljedećom, sve dok se nije sjetila Kunove zagonetne opaske, „Mašina se zaustavlja“.

Ta fraza i dalje nije imala smisla. Kada bi Vječnost počela da se zaustavlja, svakako bi ubrzo bila opet pokrenuta.

Na primjer, još uvijek je bilo malo svjetla i vazduha – atmosfera se popravila prije nekoliko sati. Još uvijek je tu bila i Knjiga, a dok je bilo Knjige, bilo je i sigurnosti. Onda se skršila, jer je sa prestankom aktivnosti došao neočekivani teror – tišina.

Ona nikad nije upoznala tišinu i njen dolazak ju je skoro ubio – na hiljade ljudi zaista i jeste odmah ubio. Od svog rođenja je bila okružena neprekidnim zujanjem. Ono je za uho bilo isto što je za pluća bio vještački vazduh, tako da su joj stravični bolovi protutnjali kroz glavu. Jedva znajući šta radi, posrnula je naprijed i pritisnula nepoznati taster, onaj koji je otvarao vrata njene ćelije.

Sada su vrata ćelije radila zahvaljujući sopstvenoj jednostavnoj šarki. Nijesu bila povezana sa centralnom elektranom, koja je umirala daleko, u Francuskoj. Ćelija se otvorila, zbog čega je Vašti počela da se jako nada kako je Mašina popravljena. Ćelija se otvorila, a Vašti je vidjela zadimljen tunel koji je krivudao daleko prema slobodi. Jedan pogled, a onda se povukla nazad. Zato što je tunel bio pun ljudi – ona je bila među posljednjima u gradu koja se uzbunila.

Ljudi su joj oduvijek bili odbojni i ovo je bio košmar iz njenih najgorih snova. Ljudi su puzali unaokolo, ljudi su vrištali, cvilili, dahtali, dodirivali jedni druge, nestajali u mraku, opet i iznova gurali jedni druge sa platforme na aktivne šine. Neki su se tukli oko električnih zvona, pokušavajući da pozovu vozove koje nije bilo moguće pozvati. Drugi su vičući tražili Eutanaziju ili respiratore, ili su bogohulili o Mašini. Neki su stajali na vratima svojih ćelija plašeći se, baš kao i ona, kako toga da ostanu unutra, tako i napuštanja ćelija. A u pozadini svog ovog meteža bila je tišina – tišina koja predstavlja glas Zemlje i nestalih generacija.

Ne – ovo je bilo gore od usamljenosti. Ponovo je zatvorila vrata i sjela da sačeka kraj. Raspadanje se nastavilo, praćeno užasnom lomljavom i tutnjavom. Ventili koji su pridržavali Medicinski Aparat su sigurno oslabili, jer se on slomio i grozno visio sa plafona. Pod se podigao, pa pao, izbacivši je iz stolice. Jedna cijev se povijala prema njoj poput zmije. I na kraju je došao najveći horor – svjetlo je počelo da nestaje, a ona je znala da se dugi dan civilizacije završava.

Vrtjela se unokolo, moleći se da bude spašena iz svega ovoga, u svakom slučaju ljubeći Knjigu i pritiskajući taster za tasterom. Spoljašnji metež se pojačavao i čak je probio zid. Polako se sjaj njene ćelije gasio i izgubio se odsjaj sa metalnih prekidača. Više nije mogla da vidi sto za čitanje, kao ni Knjigu, iako ju je držala u ruci.

Svjetlo je slijedilo pravac zvuka, vazduh je slijedio svjetlo, a drevna praznina se vratila u rupu iz koje je bila toliko dugo izbačena. Vašti je nastavila da se njiše u krug, kao vjernici jedne davne religije, vrišteći, moleći se, udarajući u tastere krvavim rukama. Na taj način je otvorila svoj zatvor i pobjegla – pobjegla duhom: tako barem meni izgleda, prije nego što se moja priča završava. Da li je pobjegla tijelom – to ne mogu da znam. Udarila je, slučajno, taster koji otvara vrata i struja lošeg vazduha na njenoj koži, glasni uzdasi u njenim ušima, rekli su joj da je opet naspram tunela, naspram te ogromne platforme na kojoj je vidjela kako se ljudi tuku. Više se nijesu tukli. Preostali su samo šapati i mali cvileći jauci. Na stotine ih je umiralo napolju u mraku.

Briznula je u plač.

Suze su joj odgovorile.

Potekle su za čovječanstvom, te dvije suze, ne za sobom. Nijesu mogle da podnesu da ovo znači kraj. Prije nego što se tišina okončala, srca su im se

otvorila i znale su šta je bilo važno na Zemlji. Čovjek, cvijet svog mesa, najplemenitije od svih vidljivih stvorenja, čovjek koji je jednom napravio boga po svojoj slici i odmjeravao svoju snagu na sazvježdima, divni goli čovjek je plakao, daveći se u odjeći koju je sam ispleo. Rintao je vijek za vijekom, a ovo je bila nagrada. Uistinu je odjeća izgledala bajno u početku, ukrašena bojama kulture, šivena koncima samoporicanja. I bila je bajna toliko dugo da je čovjek po želji mogao da je odbaci i da živi u skladu sa suštinom koja je njegova duša, kao i u skladu s jednako božanskom suštinom svog tijela. Grijeh protiv tijela – uglavnom su plakali zbog toga; vjekovi nepravde prema mišićima i nervima, prema onih pet kapija zahvaljujući kojima jedino možemo da opažamo – pravdajući se pričom o evoluciji, sve dok tijelo nije postalo bijela kaša, dom podjednako bezbojnih ideja, bljutavi ostatak duha koji je posegnuo za zvijezdama.

„Gdje si?“, jecala je.

Njegov glas u tami je rekao: „Ovdje.“

„Ima li ikakve nade, Kuno?“

„Za nas ne.“

Puzala je po tijelima mrtvih. Njegova krv ju je poprskala po rukama.

„Brže“, jedva je govorio, „umirem – ali dodirujemo se, pričamo, ne kroz Mašinu.“

Poljubio ju je.

„Vratili smo se nama samima. Umiremo, ali smo povratili život, kao što se desilo u Veseksu, kada je Elfrid zbacio Dance. Znamo šta znaju oni spolja, oni koji su živjeli u oblaku boje bisera.“

„Ali Kuno, da li je to istina? Da li još uvijek ima ljudi na površini Zemlje? Da li ovaj... tunel, ova zatrovana tama... nije zapravo kraj?“

Odgovorio je: „Vidio sam ih, pričao sam s njima, volio sam ih. Kriju se u sredini paprati, sve dok se naša civilizacija ne zaustavi. Danas su oni Beskućnici, a sutra...“

„O, sutra – neka budala će ponovo pokrenuti Mašinu, sutra.“

„Nikad“, rekao je Kuno, „nikad. Čovječanstvo je naučilo svoju lekciju.“

Dok je govorio, cijeli grad se slamao kao pčelinje saće. Jedan vazdušni brod je uplovio kroz tunelski prolaz u srušeno pristanište. Pao je dolje, eksplodirajući u pokretu, parajući sprat za spratom svojim čeličnim krilima. Na trenutak su vidjeli cijele narode mrtvih i, prije nego što su im se pridružili, komadiće neukaljanog neba.

Prevod: *Muamer Hajdo*

BEGUM RUKIJA ŠEKHAVAT HUSEIN

SULTANIN SAN

(1905)

Jedne večeri sam ljenčarila u udobnoj fotelji u svojoj spavaćoj sobi, razmišljajući o položaju žene u Indiji. Nijesam sigurna da li sam zadrijemala ili ne. Ali, koliko se sjećam, bila sam potpuno budna. Vrlo jasno sam bila vidjela nebo osvijetljeno mjesecom i prošarano hiljadama blistavih zvijezda. Iznenada se ispred mene pojavila neka dama. Nemam pojma kako je ušla. Činilo mi se da je to moja prijateljica, sestra Sara.

„Dobro jutro“, rekla je sestra Sara.

Nepримjetno sam se nasmiješila, jer sam znala da nije jutro, već zvjezdano veče. Ipak, odgovorila sam joj:

„Kako ste?“

„Dobro sam, hvala. Da li biste, molim Vas, izašli napolje i pogledali našu baštu?“

Pogledala sam opet Mjesec kroz otvoreni prozor i pomislila kako nije opasno da se izađe napolje u ovo vrijeme. Napolju je muška posluga upravo bila zaspala, tako da sam mogla da krenem u prijatnu šetnju sa sestrom Sarom.

Često sam šetala sa sestrom Sarom, dok smo bile u Dardžilingu. Išle bismo ruku pod ruku i srdačno razgovarale u tamošnjim botaničkim baštama. Mislila sam kako je sestra Sara i sada vjerovatno željela da me odvede do neke takve bašte, pa sam spremno prihvatila njen poziv i izašla napolje s njom.

Hodajući, na svoje zaprepašćenje, shvatila sam da je svanulo prijatno jutro. Grad je bio potpuno budan, a ulice su bile ispunjene užurbanom masom ljudi. Razmišljajući o tome kako hodam ulicom u sred dana, osjećala sam se vrlo stidljivo, ali na vidiku nije bilo baš nijednog muškarca. Neke od prolaznica su se šalile na moj račun. Iako nijesam razumjela njihov jezik, bila sam sigurna da su pravile šale. Upitala sam prijateljicu:

„Šta one kažu?“

„Te žene kažu da izgledaš veoma muškobanjasto.“

„Muškobanjasto?“, rekoše. „Na šta misle pod time?“

„Misle da izgledaš stidljivo i plašljivo kao muškarac.“

„Stidljivo i plašljivo kao muškarac?“

To je zbilja bila šala. Vrlo sam se unervozila kada sam shvatila da moja pratilja nije sestra Sara, nego potpuna strankinja. Oh, kakva sam bila budala kad sam mogla da zamijenim ovu gospođu sa svojom dragom starom prijateljicom, sestrom Sarom.

Osjetila je drhtanje mojih prstiju u svojoj šaci, budući da smo koračale držeći se za ruke.

„Šta je bilo, draga?“, rekla je toplo.

„Osjećam se pomalo čudno“, rekla sam zvučeći kao da se izvinjavam, „kao žena u purdi¹, nijesam navikla da hodam okolo ovako otkrivena.“

„Ne treba da se plašiš da ćeš ovdje naići na nekog muškarca. Ovo je Zemlja žena, oslobođena grijeha i nepravde. Ovdje vlada sama vrlina.“

Polako sam počela da uživam u prizoru. Bilo je stvarno predivno. Pomislila sam kako je parče zelene trave baršunasti jastuk. Osjećajući se kao da hodam po mekanom tepihu, pogledala sam dolje i otkrila da je staza prekrivena mahovinom i cvijećem.

„Kako je ovo lijepo“, rekla sam.

„Sviđa ti se?“, upitala je sestra Sara. (Nastavila sam da je zovem „sestra Sara“, a i ona je nastavila mene da zove mojim imenom)

„Da, veoma, ali ne dopada mi se da gazim po ovom nježnom i slatkome cvijeću.“

„Nema veze, draga Sultana. Nećeš ga povrijediti svojim koračanjem. To je ulično cvijeće.“

.....
¹ Purda je praksa sprečavanja da muškarci vide žene. Ovo obuhvata dvije stvari: fizičko razdvajanje muškaraca i žena (pri čemu žene borave u zenanama) i odjeću koja pokriva ženu tako da nije moguće da se naslute njene konture kada se nalazi izvan zenane. U odjeću spada i zar koji potpuno prekriva lice. Purda je i danas veoma česta praksa u Indiji (prim. lekt.)

„Cijelo mjesto izgleda kao bašta“, rekoh zadivljeno. „Svaku biljku ste veoma vješto uredile.“

„Tvoja Kalkuta može postati ljepša bašta od ove, ako bi samo tvoji sunarodnici i sunarodnice to željeli da urade.“

„Oni bi mislili da je beskorisno posvetiti toliko pažnje hortikulturi, kad postoji toliko mnogo drugih stvari koje treba uraditi.“

„Ne bi mogli da nađu bolji izgovor od tog“, kazala je ona smiješeći se.

Jako sam poželjela da saznam gdje su muškarci. Srela sam više od stotinu žena u toku hodanja, ali ni jednog jedinog muškarca.

„A gdje su muškarci?“, upitala sam je.

„Na svojim odgovarajućim mjestima, a gdje bi drugo bili.“

„Molim te, reci mi, šta znači *na svojim odgovarajućim mjestima*?“

„O, uviđam svoju grešku. Ti ne možeš znati naše običaje, pošto nijesi bila prije ovdje. Mi držimo muškarce u zatvorenom.“

„Kao što smo mi zatvorene u zenane².“

„Upravo tako.“

„Kako je to smiješno“, prsnuh u smijeh. Sestra Sara takođe.

„Ali, draga Sultana, baš je nepravедno zatvoriti žene u bezbjedan prostor, a muškarce pustiti da idu unaokolo.“

„Zašto? Za nas nije bezbjedno da izlazimo iz zenane, budući da smo mi prirodno slabe.“

„Da, nije bezbjedno dok god su muškarci po ulicama, niti je bezbjedno kada divlja životinja uđe na pijacu.“

„Naravno da nije.“

„Pretpostavimo da neki ludaci pobjegnu iz ludnice i da počnu da uznemiruju ljude, konje i druga bića. Šta će tvoji sunarodnici tada uraditi?“

.....
² Zenana je dio kuće namijenjen za boravak svih žena članica porodice: majke, sestre, kćerke, rođake i tako dalje (prim. lekt.)

„Pokušaće da ih uhvate i vrate u ludnicu.“

„Hvala! I ti ne misliš da je mudro smjestiti razumne ljude u ludnicu, a osloboditi nerazumne?“

„Naravno da nije!“, rekoh smijući se.

„A činjenica je da se u tvojoj zemlji upravo to radi. Na slobodu su pušteni muškarci koji čine, ili koji su barem sposobni da čine beskonačne pakosti, dok su nedužne žene zatvorene u zenane! Kako možete da vjerujete tim nesposobnim muškarcima na slobodi?“

„Mi nemamo nikakvog uticaja, niti prava glasa na to kako treba voditi naše društvene poslove. U Indiji, muškarac je gospodar i vođa, on je za sebe prisvojio svu moć i privilegije, a žene je zatvorio u zenane.“

„Zašto ste dozvolile da budete zatvorene?“

„Zato što mora tako, jer su oni jači od žena.“

„Lav je jači od čovjeka, ali mu to ne omogućava da dominira ljudskom rasom. Vi ste zanemarile ono što dugujete same sebi i izgubile ste svoja prirodna prava zatvarajući oči pred sopstvenim interesima.“

„Ali, draga moja sestro Saro, ako bismo sve radile same, šta bi tada radili muškarci?“

„Ne bi trebalo da išta rade, oprost. Nijesu sposobni ni za šta. Samo ih pohvatajte i zatvorite u zenane.“

„Ali, da li bi bilo lako pohvatati ih i smjestiti između četiri zida?“, rekla sam. „Čak i kada bi to bilo učinjeno, da li bi svi njihovi poslovi – politički i trgovački – takođe otišli sa njima u zenane?“

Sestra Sara nije odgovorila. Samo se lagano nasmiješila. Možda je zaključila da je beskorisno raspravljati s osobom koja je bila poput žabe u bari.

Stigle smo do kuće sestre Sare. Bila je okružena prekrasnim vrtom u obliku srca. Izgledala je kao koliba sa talasastim čeličnim krovom. Bila je hladnija i ljepša od svih naših bogataških građevina. Ne mogu da vam opišem koliko je otmeno i prefinjeno bila namještena i sa koliko ukusa ukrašena. Sjele smo jedna pored druge. Ona je donijela nezavršeni ručni rad iz salona i počela da veze novu šaru.

„Umijete li da pletete i šijete?“

„Naravno. Nemamo šta drugo da radimo u zenanama.“

„Vidiš, mi se ne usuđujemo da vezenje povjerimo žiteljima naših zenana!“
rekla je smijući se, „budući da muškarac nema dovoljno strpljenja čak ni da
uvuče konac u iglu.“

„Jesi li sve ovo ti uradila?“ upitala sam, pokazujući na brojne raskošno izve-
zene stolnjake.

„Jesam.“

„Kako si našla vrijeme za sve to? Ti sigurno imaš i radno mjesto, zar ne?“

„Da. Ali ne provodim u laboratoriji cijeli dan. Svoj posao obično završim za
dva sata.“

„Za dva sata! Kako to postižeš? U mojoj zemlji zaposleni – sudije za prekrša-
je, na primjer – rade sedam sati dnevno.“

„Vidjela sam neke od njih kako rade. Misliš li da rade svih sedam sati?“

„Sigurno!“

„Ne, draga Sultana, ne rade. Traće vrijeme pušeci. Neki ispuše i dvije-tri ču-
rute³ u toku radnog vremena. Mnogo pričaju o svom poslu, ali malo rade.
Pretpostavimo da jednom čurutu treba oko pola sata da izgori do kraja, a da
muškarac ispuši dvanaest čuruta dnevno; onda, vidiš, on protraći šest sati
dnevno samo na pušenje.“

Razgovarale smo o raznim stvarima, tako da sam saznala kako kod njih
nema nikakvih epidemija i da ne pate od ujeda komaraca poput nas. Prosto
sam se zapanjila kada sam čula da u Zemlji žena niko ne umire mlad, osim
nekim rijetkim nesrećnim slučajem.

„Da li želiš da vidiš našu kuhinju?“ upitala me je.

„Sa zadovoljstvom“, rekla sam, i krenusmo da je vidimo.

Podrazumijeva se da su zamolili muškarce da se izgube iz kuhinje, budući da
sam ja išla tamo. Kuhinja je bila u prekrasnom povrtnjaku. Svaka puzavica,
svaka biljka paradajza je bila ukras za sebe. U kuhinji nije bilo dima, niti

³ Vrsta duvana u svijetu Begum Rukije (prim. lekt.)

traga bilo kakvom dimnjaku – bila je čista i sjajna. Prozori su bili ukrašeni vrtnim cvijećem. Nigdje nije bilo ogrijeva, niti vatre.

„Kako kuvate?“, upitala sam.

„Pomoću sunčeve toplote“, rekla je, pokazujući mi cijev kroz koju je prolazila sakupljena sunčeva svjetlost i toplota. Tu i tamo se prihvatila kuvanja, da bi mi pokazala kako izgleda cijeli proces.

„Kako ste uspjele da prikupite i sačuvate toplotu sunca?“, upitala sam zapanjeno.

„Dozvoli mi da ti ispričam ponešto o našoj istoriji. Prije trideset godina, kada je naša sadašnja Kraljica imala samo trinaest godina, naslijedila je prijesto. Bila je Kraljica samo formalno, a zemljom je zapravo upravljao premijer. Naša dobra Kraljica je veoma voljela nauku. Naredila je da sve žene u njenoj zemlji moraju biti školovane. U skladu sa tim, uz podršku vlade, otvorene su brojne škole za djevojke. Obrazovanje se proširilo među ženama. Zabranjena je i praksa rane udaje. Ni jednoj ženi nije bilo dozvoljeno da se uda dok ne navrší dvadeset i jednu godinu. Moram ti reći da smo, prije ovih promjena, živjele u strogoj purdi.“

„I kako se sve preokrenulo“, ubacila sam se, smijući se.

„Ali sa izolacijom je bilo isto“, rekla je. „Nakon nekoliko godina, dobile smo odvojene univerzitete na kojima je muškarcima bio zabranjen pristup. U prijestonici, gdje živi naša Kraljica, postoje dva univerziteta. Na jednom od njih je izmišljen jedan izvanredan balon, na koji su prikačene mnoge cijevi. Zahvaljujući ovom zarobljenom balonu, koji može da pluta iznad oblačnog područja, naučnice su mogle da sakupe onoliko vode iz atmosfere koliko su željele. Budući da su naučnice sa univerziteta neprekidno sakupljale vodu, nije se stvarao nijedan oblak, tako da je genijalna Rektorka na ovaj način zaustavila kišu i oluje.“

„Zaista! Sada shvatam zašto ovdje nigdje nema blata!“, rekla sam.

Ali, zapravo, nijesam shvatala kako je bilo moguće da se sakupi voda u cijevima. Ona mi je objasnila, ali nijesam mogla da je razumijem jer je moje naučno znanje bilo veoma ograničeno. Svejedno, ona je nastavila:

„Kada su naučnice na drugom univerzitetu saznale za ovaj izum, postale su jako ljubomorne i pokušale su da urade nešto još veličanstvenije. Izmislile

su uređaj preko koga su mogle da sakupe onoliko sunčeve toplote koliko su željele. Toplotu su čuvale, kako bi mogla da bude raspodijeljena tamo gdje je potrebna. Dok su žene bile angažovane na naučnim istraživanjima, muškarci naše zemlje su bili zauzeti povećavanjem svoje vojne moći. Kada su saznali da ženski univerziteti sada mogu da sakupe vodu iz atmosfere i sunčevu toplotu, samo su se nasmijali članicama univerziteta i cijelu stvar su nazvali *sentimentalnim košmarom!*“

„Vaša dostignuća su zaista potpuno izvanredna! Ali, reci mi, kako ste uspjele da muškarce smjestite u zenane? Jeste li ih prvo pohvatale?“

„Ne.“

„Sumnjam da su dobrovoljno napustili svoj život na slobodi i čistom vazduhu i zatvorili se među četiri zida zenane! Nekako su morali da budu nadvladani.“

„Da, bili su nadvladani!“

„Ko ih je nadvladao? Ratnice, pretpostavljam?“

„Ne. Ne snagom.“

„Naravno. To ne bi bilo moguće. Muška ruka je jača od ženske. Pa kako onda?“

„Uz pomoć mozga.“

„Čak su i njihovi mozgovi veći i teži od ženskog. Zar nije tako?“

„Jeste, pa šta s tim? Slon ima i veći i teži mozak nego čovjek. Ipak, ljudi zarobljavaju slonove i koriste ih kako žele.“

„To je dobra primjedba, ali, molim te, ispričaj mi kako se to zaista desilo. Umirem od želje da saznam!“

„Mozgovi žena su nešto brži od mozgova muškaraca. Prije deset godina, kada su vojni oficiri nazvali naša istraživanja *sentimentalnim košmarom*, neke od mladih dama su poželjele da im odgovore. Objije rektorke su ih spriječile, rekavši da treba da odgovore djelom, a ne riječima, ako budu uspjele da nađu priliku. I nijesu mnogo morale da čekaju na prvu priliku.“

„Kako čudesno!“ Srdačno sam aplaudirala. „A sada ta ponosna gospoda i sama sanja sentimentalne snove.“

„Nedugo zatim, došli su neki ljudi iz susjedne zemlje i našli utočište kod nas. Bili su u problemima zbog svog političkog djelovanja. Kralj, koga je više zanimala moć nego dobra vladavina, tražio je od naše Kraljice da isporuči te ljude njegovim oficirima. Ona je odbila, budući da se isporučivanje izbjeglica kosilo s njenim principima. Zbog njenog odbijanja, Kralj je objavio rat našoj zemlji.

Naši vojni oficiri su odmah skočili na noge i krenuli u susret neprijatelju. Ali, neprijatelj je bio suviše jak za njih. Naši vojnici su se hrabro borili, nema govora. Međutim, uprkos njihovoj hrabrosti, neprijateljska vojska je malo po malo napredovala kako bi okupirala našu zemlju. Skoro svi muškarci su bili otišli da se bore; čak ni dječake od šesnaest godina nijesu ostavili kod kuće. Većina naših ratnika je izginula, ostatak je poslat natrag, a neprijatelj je došao na tridesetak kilometara od našeg glavnog grada.

U Kraljičinoj palati je održan sastanak mudrih žena koje su savjetovale šta treba da se uradi kako bi se spasila zemlja. Neke su predlagale da treba ići u borbu poput vojnika; druge su se protivile tome, govoreći kako žene nijesu obučene da rukuju mačevima i puškama, i da nijesu navikle da se bore bilo kojim oružjem. Treće su, uz izvinjenje, primjećivale kako žene imaju bezna- dežno slaba tijela.

Ako ne možete da sačuvate svoju zemlju fizičkom snagom, rekla je Kraljica, pokušajte da to uradite snagom svog uma.

Nekoliko minuta je vladala mrtva tišina. Tada je njena Kraljevska visost rekla: *Moraću da izvršim samoubistvo ako izgubim zemlju i čast.*

Onda je rektorka drugog univerziteta (gdje se sakupljala sunčeva toplota), koja je nijemo razmišljala tokom cijele konsultacije, napomenula kako je sve praktično izgubljeno i da postoji vrlo malo nade za njih. Postoji, međutim, jedna ideja koju bi ona voljela da isproba. To bi bio njen prvi i posljednji pokušaj. Ako ne uspije, neće preostati ništa osim samoubistva. Sve prisutne su se zaklele da neće dozvoliti da budu zarobljene, bez obzira na to šta se dogodilo. Kraljica joj se srdačno zahvalila i zatražila da isproba svoj plan. Rektorka je opet ustala i rekla: *Prije nego što izađemo napolje, svi muškarci moraju ući u zenane. Molim to zbog purde.*

Da, naravno, odgovorila je njena Kraljevska visost.

Sljedećeg dana, Kraljica je pozvala sve muškarce da uđu u zenane, u ime časti i slobode. Budući da su bili izranjavani i umorni, doživjeli su ovu naredbu

skoro kao blagoslov. Duboko su se poklonili i ušli u zenane bez i jedne riječi protesta. Ionako su bili sigurni da više nema nikakve nade za njihovu zemlju. Tada je rektorka sa dvije hiljade svojih studentkinja krenula pravo na bojno polje. Kada je stigla tamo, usmjerila je sve zrake koncentrisane sunčeve svjetlosti pravo prema neprijatelju. Toplota i svjetlost su postale neizdržive. Svi su pobjegli u panici, ne znajući u toj zbrci kako da se suprotstave paklenoj vrelini. Ista ta sunčeva vrelinu ih je spalila, nakon što su pobjegli, ostavljajući svoje ratno oružje i municiju. Od tada, više niko nije pokušao da napadne našu zemlju.“

„I od tada vaši sunarodnici nijesu pokušali da izađu iz zenana?“

„Jesu, željeli su oni slobodu. Neki policijski komesari i upravnici regiona su slali poruke Kraljici, govoreći kako vojni oficiri sigurno zaslužuju da budu zatvoreni zbog svojih neuspjeha, ali da oni sâmi nijesu nikada zanemari-li svoje dužnosti i da ne treba da budu kažnjeni, pa mole da budu pušteni da se vrate u svoje kancelarije. Njena Kraljevska visost im je poslala dopis, tvrdeći kako će ih pozvati ako njihove usluge ikada budu potrebne, a da u međuvremenu treba da ostanu tu gdje jesu. Sada, budući da su se navikli na purda sistem i da su prestali da gundaju zbog svoje odvojenosti, mi taj sistem zovemo Mardana, a ne zenana.“

„Ali šta radite“, upitala sam sestru Saru, „bez policije i prekršajnih sudija kada dođe do pljačke ili ubistva?“

„Otkako je uspostavljen Mardana sistem, nije više bilo zločina, niti prekršaja, tako da nam nije potreban policijac da pronade počinioca, niti prekršajni sudija da donese presudu.“

„To je zaista izvrsno. Pretpostavljam da i kada bi se pojavila neka zlonamjerna osoba, vrlo lako biste mogle da je kaznite. Ako ste izborile ključnu pobjedu bez prolijevanja i jedne kapi krvi, možete da rastjerate zločin i kriminalce bez mnogo muke!“

„A sada, draga Sultana, hoćeš li da ovdje sjediš, ili da pređeš u moj salon?“, upitala je.

„Tvoja kuhinja nije ništa gora od budoara neke kraljice!“, odgovorila sam uz ljubazan osmijeh, „ali sada moramo da je napustimo. Gospoda me možda već proklinju zato što ih suviše dugo držim odvojene od njihovih kuhinjskih obaveza.“ Obije smo se srdačno nasmijale.

„Kako će se moje prijateljice kod kuće iznenaditi i zaprepastiti kada se vratim i ispričam im da u udaljenoj Zemlji žena, dame upravljaju zemljom i kontrolišu sva društvena pitanja, dok gospoda žive u Mardani, staraju se o djeci, kuvaju i obavljaju sve kućne poslove. I da je kuvanje tako jednostavno da je prosto zadovoljstvo kuvati!“

„Da, ispričaj im o svemu što ovdje vidiš.“

„Molim te, reci mi kako obrađujete zemlju, kako orete i kako radite druge teške manuelne poslove.“

„Naša polja se obrađuju uz pomoć struje, koja takođe daje pokretačku snagu za druge teške poslove. Koristimo je i za vazdušni saobraćaj. Mi ovdje nemamo željeznicu, niti asfaltirane puteve.“

„Onda nemate ni željezničke i ulične udese“, rekla sam. „Zar ne patite nekad za kišom?“, pitala sam.

„Ne, otkad je vodeni balon počeo da radi. Vidiš ovaj veliki balon i cijevi zakačene na njega. Uz njihovu pomoć dobijamo svu vodu koja nam je potrebna. Nikada nemamo poplave, niti oluje. Veoma smo zauzete pokušavajući da natjeramo prirodu da pruži najviše što može. Nemamo vremena da se svađamo jedna sa drugom, budući da nikada ne sjedimo besposlene. Naša vrlo Kraljica je zaljubljena u botaniku; njena želja je da pretvorimo cijelu zemlju u jednu ogromnu baštu.“

„Ideja je izvanredna. Koja je vaša osnovna hrana?“

„Voće.“

„A kako rashlađujete svoju zemlju za vrijeme vrelih dana? Mi smatramo da je ljetnja kiša nebeski blagoslov.“

„Kad vrelina postane nepodnošljiva, prskamo zemlju mlazevima iz brojnih vještačkih fontana. A po hladnom vremenu grijemo naše sobe uz pomoć sunčeve toplote.“

Pokazala mi je svoje kupatilo, čiji je krov bio pokretan. Mogla je da uživa u tuširanju kad god je željela, tako što bi jednostavno uklonila krov (koji je bio poput poklopca na kutiji) i uključila slavinu cijevi tuša.

„Vi ste srećni ljudi!“, uzviknula sam. „Ne poznajete oskudicu. Mogu li da pitam koja je vaša religija?“

„Naša religija je zasnovana na ljubavi i istini. Naša religijska obaveza jeste da volimo jedne druge i da budemo istinoljubive. Ako neko laže, on ili ona će...“

„Biti kažnjeni smrću?“

„Ne, ne smrću. Mi ne volimo ubijanje Božijih stvorenja, posebno ne ljudskog bića. Lažljivca zamole da napusti ovu zemlju zauvijek i da se nikada ne vrati.“

„Da li počiniocu ikad bude oprošteno?“

„Da, ako se ta osoba iskreno pokaje.“

„Nije vam dozvoljeno da vidite nekog muškarca, osim sopstvenih srodnika?“

„Ne, nikoga osim poštovanih srodnika.“

„Naš krug poštovanih srodnika je veoma ograničen. Čak ni prvi rođaci ne ulaze u njega.“

„Ali naš je veoma širok; daleki rođak je poštovan kao brat.“

„To je vrlo dobro. Vidim da sama vrlina vlada vašom zemljom. Voljela bih da vidim vašu dobru Kraljicu, koja je tako mudra i dalekovida i koja je uspostavila sva ova pravila.“

„U redu“, reče sestra Sara.

Zatim je zašarafila dva sjedišta na četvrtastu drvenu ploču. Na ploču je zakačila i dvije uglačane, veoma sjajne kugle. Kada sam je upitala čemu služe te kugle, ona je rekla kako su to kugle s vodonikom koje služe da se poništi sila zemljine težje. Kugle su imale različite kapacitete, prilagođene različitim težinama koje je trebalo da nose. Onda je na ovaj vazdušni auto pričvrstila dvije lopate u obliku krila koje, kako je rekla, rade na struju. Nakon što smo se udobno smjestile, ona je dodirnula neko dugme i lopate su počele da se vrte, krećući se sve brže i brže. Isprva smo se podigle na visinu od oko metar ili dva, a onda smo odletjele. Prije nego što sam shvatila da smo počele da letimo, već smo bile stigle do Kraljičine bašte. Moja prijateljica je usporila vazdušni auto preusmjeravajući rad mašine i, kada je auto dodirnulo zemlju, mašina se zaustavila i mi smo izašle napolje. Još iz vazdušnog auta sam primijetila Kraljicu kako šeta po baštenskoj stazi sa svojom malom kćerkom (starom četiri godine) i svojim pratiljama.

„Zdravooo! Ti, ovdje!“, viknula je Kraljica, obraćajući se sestri Sari. Bez ikakve ceremonije su me predstavile njenoj Kraljevskoj visosti, a ona me je ljubazno prihvatila. Bila sam ushićena zbog našeg upoznavanja. U toku razgovora, Kraljica mi je rekla kako ne brani svojim podanicama da trguju s drugim zemljama.

„Ali“, dodala je, „trgovina nije moguća sa zemljama u kojima su žene zatvorene u zenane, pa tako onemogućene da dođu i da trguju s nama. Muškarci su, po nama, prilično niskog morala, tako da ne volimo da poslujemo s njima. Mi ne želimo zemlju drugih ljudi, mi ne ratujemo zbog komada dijamanta, pa neka je i hiljadu puta sjajniji od Koh-i-nora, niti zavidimo nekom vođi na njegovom Paunovom prijestolu. Mi ronimo duboko u okean znanja i pokušavamo da nađemo dragocjene dragulje koje je priroda tu ostavila za nas. Mi uživamo u darovima prirode koliko god možemo.“

Nakon što sam se oprostila od Kraljice, posjetila sam čuvene univerzitete i vidjela neke od njihovih radionica, laboratorija i opservatorija. Nakon posjete takvim zanimljivim mjestima, vratile smo se u vazdušno auto ali, čim je ono počelo da se kreće, nekako sam ispala iz njega. Pad me je trgao iz sna. A kada sam otvorila oči, vidjela sam da se nalazim u sopstvenoj sobi i da se još uvijek odmaram u udobnoj fotelji!

Prevod: *Master Yoda*

KLER VINGER HARIS

SUDBINA POSEJDONIJE

(1927)

I

Čim sam ugledao Martela, osjetio sam odbojnost prema tom čovjeku. Odmah se između nas rodio antagonizam koji je, što se njega tiče, mogao da ostane pasivan, ali koga su određene okolnosti aktivirale s moje strane.

Kako se samo jasno sjećam našeg susreta u domu profesora Sternsa, upravnika Odjeljenja za astrologiju Univerziteta u Ostinu. Govor koji je profesor predložio da održi pred Mentorskim klubom, čiji sam bio član, bio je na temu planete Mars. Prostrane prednje sobe u kući Sternsovih zbog tog događaja su bile ispunjene redovima stolica, a u uglu salona postavljen je ekran koji je trebalo da predstavi teleskopske slike crvene planete u svim njenim aspektima.

Kad sam, nakon rukovanja s domaćicom, ušao u salon, nijesam ugledao, već osjetio, nepoznato prisustvo; ne svojom voljom u meni se probudilo osjećanje antipatije. Vidio sam sâmog profesora u ozbiljnom razgovoru sa strancem. Intuitivno sam znao da iz stranca zrači neprijateljstvo kog sam definitivno i sâm bio svjestan.

Stranac je bio čovjek nešto viši od prosjeka. Odmah sam primijetio da fizički nije izgledao sasvim u redu, međutim nijesam mogao da ustanovim na koji način je bio faličan. Tek sam, nakon čitave večeri provedene u njegovom društvu, postao potpuno svjestan njegovih tjelesnih neobičnosti. Možda je najneobičnija karakteristika bila crnomanjasta, bakrena boja njegovog tijela, koja je ličila na onu kod američkih Indijanaca. Njegova prsa i ramena su izgledala abnormalno razvijena, a njegovi udovi i crte lica naročito vitki u poređenju s ostatkom. Još jedna čudna osobenost je bila to što je nosio kapu navučenu preko čela.

Uhvatio sam pogled profesora Sternsa, koji je prijateljskim klimanjem glave izrazio želju da upoznam pridošlicu.

„Drago mi je da vas vidim, gospodine Gregori“, toplo je rekao, stisnuvši moju ruku. „Volio bih da upoznate gospodina Martela, stranca u našem gra-

du, ali srodnog duhom, u smislu da ga zanima astronomija i naročito moje večerašnje predavanje“.

Pružio sam ruku gospodinu Martelu i pretpostavio da je na moj pozdrav djelimično nerado odgovorio. Odmah sam znao zašto. Tekstura njegove kože je bila zaista neobična. U nedostatku boljeg poređenja, reći ću da je ličila na fin suv sunder. Ne vjerujem da sam pokazao vidljivo iznenađenje, iako sam cijelim svojim bićem osjetio gađenje. Činilo se da me strančeve duboke oči, koje su bile vrlo blizu jedno drugom, pregledaju tražeći bilo kakav izraz antipatije, ali čestitao sam sebi što tako čudan susret nije uspio da poremeti moje spoljašnje držanje.

Gosti su se okupili, a ja sam, na sopstveno razočarenje, otkrio da su me smjestili tik do stranca, Martela. Odjednom su se svjetla ugasila, kao dio pripreme za prezentaciju dijapozitiva Projektora čarobne lampe.¹ Okružila nas je gusta tama. Obuzeo me je užas kada sam postao svjestan dva slaba fluorescentna svjetla s moje desne strane. Nije bilo sumnje odakle dolaze. To su bile Martelove oči koje su me zagonetno posmatrale. Fasciniran, s osjećajem sličnim teroru, pogledao sam u te dijaboličke kugle. Poželio sam da vrisnem i da, zatim, napadnem njihovog vlasnika. Ali, upravo u času kad su moji, inače mirni, živci zaprijetili da će da me izdaju, taj par svjetala je nestao. Sekundu kasnije, svjetlo projektora je zaiskrilo na ekranu. Krišom sam pogledao u Martelovom smjeru. Sjedio je zatvorenih očiju.

„Planeta Mars bi trebalo da nas posebno zanima“, počeo je profesor Sterns, „ne samo zbog toga što nam je relativno blizu, već zbog činjenice da su na njenoj površini vidljivi neporecivi dokazi o djelovanju čovjeka, pa sam sklon da vjerujem da tamo postoji čovječanstvo koje nije nalik na čovječanstvo Zemlje“.

Predavanje se nastavilo bez prekida. Publika je bila tiha i pažljiva, budući da je profesor Sterns imao sposobnost da svoje slušaoce očara. Kad je velika karta hemisfere Marsa bačena na ekran, stranac Martel je istovremeno naglo udahnuo, uz tihi zvižduk.

Profesor je nastavio: „Prijatelji, da li primjećujete da je izgleda glavna fizička razlika između Marsa i *Terre* relativna rasprostranjenost zemlje i vode? Na našoj kugli kopneni dijelovi leže kao zasebni entiteti, okruženi velikim vodenim dijelovima, dok su na Marsu zemlja i voda toliko izmiješane zalivima, uvala-

¹ Čarobna lampa (*Laterna magica*) pretkinja je današnjih projektora, korišćena od 17. vijeka u edukativne i zabavne svrhe (prim. lekt.)

ma, rtovima i poluostrvima da je neophodno pažljivo proučavanje kako bi se sa sigurnošću moglo tvrditi šta je šta. Ja smatram – i nijesam jedini, kao što su pokazale brojne diskusije s mojim uvažanim kolegama – da su čudne konture kopna posljedice činjenice da voda postaje sve rjeđa i traženija roba na susjednoj nam planeti. Veliki dio sadašnjeg kopna prosto su ogoljeni dijelovi nekadašnjeg dna okeana; dragocjena tečnost iz koje nastaje život sada zauzima samo najniža ulegnuća. Možemo da zaključimo da teleskop, kada ga okrenemo prema Marsu, vidi svijet koji umire; stanište ljudi koji se očajnički i uzaludno bore za opstanak, dok ih u bliskoj budućnosti čeka neizbježno istrebljenje. Što će učiniti? Ako evolucijski nijesu napredniji od šargarepe ili meduze, na kraju će podleći svojoj sudbini, ali ako su oni muškarci i žene poput vas i mene, boriće se za nastavak svoje vrste. Sklon sam da mislim kako Marsovci neće umrijeti bez hrabre borbe, koja će rezultirati produženjem njihovog postojanja, ali ne i potpunim spašavanjem“.

Profesor Sterns je napravio pauzu. „Da li ima nekih pitanja?“, rekao je.

Baš sam htio da progovorim, kada je Martelov glas grunuo u mom uhu, preplašivši me.

„Profesore, što se tiče mape“, rekao je, „vjerujem da zaliv koji se nalazi na krajnjem jugu uopšte i nije zaliv, već dio kopna koje ga okružuje. Mislim da jadnoj umirućoj planeti pripisujete čak i više vode nego što je zaista ima!“

„Moguće je, čak je vjerovatno, da sam pogriješio“, odgovorio je naučnik, „i zaista mi je žao ako taj zaliv treba da se oduzme Marsovcima sa spiska, budući da njihova budućnost sigurno izgleda veoma mračno.“

„Samo pretpostavimo“, nastavio je Martel, naginjući se prema predavaču s interesovanjem, „da je inteligencija Marsovaca jednaka inteligenciji Zemljana – šta oni mogu da naprave kako bi se spasili od potpunog izumiranja? Drugim riječima, da stvar dovedemo na domaći teren kako bi nam bila realističnija, šta bismo *mi* učinili da nam prijete takva katastrofa?“

„Na to pitanje je jako teško odgovoriti i o njemu se može samo spekulirati“, nasmijao se profesor Sterns. „*Nužda je majka izuma*, a u našem slučaju ako nijesmo sigurni u postojanje majke, možemo samo pokušati da pogodimo prirodu potomka. Ali, uvijek kada su se resursi *Terre* smanjivali, čovjekov um je pronalazio zamjene. Uvijek je postojao izlaz, pa možemo da se nadamo da će naši hrabri planetarni susjedi uspjeti da riješe svoj problem“.

„Zaista se nadajmo“, odjeknuo je Martelov glas.

II

U vrijeme kada se odvija moja priča, u zimu 1994–1995. godine, ja još uvijek nijesam bio oženjen i živio sam u privatnom hotelu na Aveniji E. Fergusona, gdje sam uživao u udobnostima dobro opremljenih samačkih stanova. Na susjede nijesam obraćao pažnju jer sam tokom dana bio okupiran poslom, a tokom večeri udvaranjem Margaret Landon.

Jednom sam bio nemalo iznenađen, kad sam ušao u hodnik i ugledao čudnu, ali opet poznatu figuru u hotelu, kako zaključava vrata apartmana odmah pored mog. Gotovo istog momenta sam prepoznao Martela, koga nijesam vidio već nekoliko nedjelja, nakon sastanka u domu profesora Sternsa. Nije izgledao ništa zadovoljniji zbog našeg susreta od mene i, nakon što smo razmijenili nekoliko površnih rečenica na osnovu kojih sam saznao da mi je on novi komšija, otišli smo svako svojim putem.

Nijesam dalje razmišljao o ovom susretu i, budući da nijesam blagoslovljen niti proklet (kao što bi mogao biti slučaj) prirodnom znatiželjom za poslove ljudi oko mene, rijetko sam sretao Martela, a i u rijetkim situacijama kada bih ga sreo, ograničili bismo razgovore na uvijek pogodnu temu – vremenske prilike.

Odnos između Margaret i mene je neobjašnjivo postajao sve hladniji i, tokom vremena, sve dalji. Međutim, posumnjao sam da postoji suparnik tek nakon pet uzastopnih bezuspješnih pokušaja da veče provedem u njenom društvu. Zamislite koliko sam bio iznenađen i razočaran kada sam otkrio da je taj suparnik moj komšija Martel! Vidio sam ih zajedno u pozorištu i zapitao se, uz svu dužnu pristojnost, šta je to u Martelovoj nezgrapnoj figuri i čudnom karakteru moglo privući lijepu i otmenu djevojku poput Margaret Landon. Ipak, privukao ju je, bilo je očigledno; zaključio sam da je Margaret fascinirana ličnošću svog pratioca, dok sam ih gledao očima ljubomornog ljubavnika.

Nekoliko dana kasnije otišao sam do Margaret u ljutom bijesu, izražavajući pogrđnim izrazima svoje mišljenje o njenom novom obožavatelju. Saslušala me je sa mirnom i dostojanstvenom pažnjom, sve dok nijesam iscrpio svoj rječnik opisujući šta sve mislim o Martelu, a onda je ustala u njegovu odbranu.

„Tjelesni izgled na stranu, gospodin Martel je snažna i zanimljiva ličnost i odbijam da mi diktirate sa kim ću da se družim. Ne postoji razlog zašto svo troje ne možemo da budemo prijatelji“.

„Martel me mrzi kao što ja mrzim njega“, odgovorio sam s tinjajućom srdžbom. „To je dovoljan razlog zašto nas troje ne možemo da budemo prijatelji.“

„Mislim da se varate,“ kratko je odgovorila. „Gospodin Martel hvali vaše kvalitete kao komšije i nerijetko komentariše vašu izvrsnu vrlinu da se bavite isključivo svojim poslom.“

Napustio sam Margaret klonulog duha.

„Dakle, Martel cijeni nedostatak moje radoznalosti, zar ne?“, razmišljao sam kasnije dok sam mentalno prebiraio Margaretine posljednje riječi. Upravo tu i tada rodile su se moje sumnje i nedoumice. Ako je, što se Martela tiče, usredsređenost na sebe vrijedan kvalitet, znači da postoji razlog zbog koga cijeni tu fazu mog karaktera. Otkrio sam prisustvo misterije; Martel je nešto krio!

Bio je Novogodišnji dan, ali ne prvi januar kao što su ljudi imali u prošlosti, već dodatni Novogodišnji dan, koji je bio ukliješten kao zaseban entitet između dvije godine. Ovo novo hronološko računanje počelo se upotrebljavati 1938. godine. Kalendar se prije sastojao od dvanaest mjeseci, koji su varirali u trajanju od dvadeset i osam do trideset i jednog dana, ali dodavanje novog mjeseca, usvajanje ravnomyernih dvadeset i osam dana za sve mjesece, kao i umetanje izolovanog dana Nove godine u velikoj mjeri su pojednostavili svjetski sistem hronologije. Dakle, kao što rekoh, na Novogodišnji dan sam ustao kasnije nego inače i obukao sam se. Monotono zujanje glasa iz Martelove sobe me je nerviralo. Možda telefonira Margaret? Upravo tu i tada sagao sam se kako bih izveo djelo za koje nijesam mislio da sam sposoban. Neopisiva znatiželja me je preobrazila u špijuna i prisluškičavača.

Pao sam na koljena i zagledao se kroz ključaonicu. Bio sam nagrađen neomećenim pogledom na Martelov profil dok je sjedio za niskim stolom na kojem je stajao čudni kockasti mehanizam dužine 15 do 20 centimetara sa svake strane. Iznad njega je isparavala slaba para koja je ispuštala čudan zvuk, tek ponekad isprekidan Martelovim primjedbama izgovorenim na nepoznatom jeziku. Pobogu! Da li je ovo neki novi pomodarski radio koji komunicira sa svijetom duhova? Jer, jedino sam na taj način mogao da objasnim čudnu paru koja je obmotala malenu napravu. Televizija je bila usavršena i korišćena već generaciju, ali još uvijek nije bio izumljen aparat koji je dostavljao poruke sa „nepoznate granice“.

Čučao sam u svom nedostojanstvenom položaju, a onda sam s teškoćom ustao, u isto vrijeme kad je Martel ugasio misteriozni izum. Da li bi Margaret

mogla da bude umiješana u nekakve dijabolične planove? Zbog same te ideje oblio me je hladan znoj. Sigurno Margaret, sâmo otjelotvorenje nevinosti i čednosti, ne bi mogla da učestvuje u nekakvom podlom poduhvatu! Odlučio sam da je nazovem. Odgovorila je i pomislio sam da zvuči uznemireno.

„Margaret, Džordž je pored telefona“, rekao sam. „Da li si dobro?“

Slabašno je potvrdila.

„Mogu li odmah da dođem?“, zamolio sam. „Moram da ti kažem nešto važno“.

Na moje iznenađenje, pristala je. Nijesam gubio vrijeme i poletio sam ka njenoj kući. Bez uvodnih opaski, odmah sam zaronio u priču o Martelovim čudnim i sumnjivim radnjama, koju sam završio preklinjući je da prekine druženje s njim. Kao i uvijek pribrana i s djevojačkim dostojanstvom koje je bilo neodoljivo šarmantno, tiho mi je zahvalila na brizi za njenu dobrobit, ali tvrdila je da se Martela ne treba plašiti. Dobiti zadovoljavajući odgovor od nje bilo je nalik na udaranje u zid od cigli, tako da sam se vratio u svoje usamljene prostorije, da u samoći razmišljam o nesrećnoj promjeni koju je Martel unio u moj život.

Opet sam zurio kroz maleni otvor. Nijesam vidio svog komšiju, ali na stolu je stajalo ono što sam u svojoj glavi nazvao đavolovom mašinom. Slaba izmaglica, koja je prije lebdjela iznad mašine, nestala je.

Nakon što sam se probudio sljedećeg dana, bio sam kao magnetom privučen ključaonici. Međutim, mom iznenađenju nije bilo kraja kad sam otkrio da je bila zapušena sa druge strane, tako da je pogled bio potpuno zaklonjen!

„Pa, pretpostavljam da mi tako i treba“, izustio sam ogorčeno. „Ne bi trebalo da se miješam u privatne stvari drugih ljudi. Ali...“, dodao sam naknadno u slabu odbranu svojih postupaka, „moj motiv je da spasim Margaret od tog nitkova.“

Naravno, želio sam da dokažem da on jeste nitkov prije nego što bude prekasno!

III

Šesti april 1945. godine bio je značajan dan u istorijskim analima širom svijeta, posebno za stanovnike gradova Pacifičke obale. Radio aparati su zujali, prenoseći uznemirujuće i zbunjujuće vijesti da je nivo okeana opao za koji metar, doslovno preko noći. Kakva je prirodna kataklizma mogla da bude uzrok nestanka hiljada tona vode u dvadeset i četiri sata? Naučnici su pokušali da daju objašnjenje, spekulišući kako su unutrašnji poremećaji sigurno doveli do otvaranja velikih podmornih rascjepa u koje se more ulilo.

Koliko god da je bilo zapanjujuće, ovo objašnjenje je zvučalo dovoljno moguće tako da je bilo prihvaćeno. Svijet je bio preuzet akumuliranjem zlata i srebra da bi se brinuo o gubitku gotovo milion tona vode. Kako smo tada slabo razumjeli da je relativnim vrijednostima zlata i vode bilo suđeno da zamjene mjesta, kao i da će čovjek biti prisiljen da prihvati novo shvaćanje vrijednosti, koje će mu u potpunosti otkriti koliko su njegove ranije ideje bile pogrešne.

Maj i jun su prošli u dosadnoj monotoniji koja se usidrila u moj život nakon što je Margaret Landon prestala da mari za mene. Početkom jula, primio sam jednog popodneva telefonski poziv od Margaret. Po glasu se moglo čuti da je potrešena i, iako mi je bilo žao što je zabrinuta, pričinjavalo mi je zadovoljstvo što se meni obratila u trenutku očajja. U grudima mi se opet probudila nada i rekao sam joj da ću odmah doći do nje.

Čutljiva kućepaziteljka mi je otvorila vrata i odvela me u biblioteku, gdje je Margaret ustala da me pozdravi kada sam ušao. Bilo je tragova suza u njenim ljupkim očima. Pružila je obje ruke prema meni, izražavajući spontanost koja je bila potpuno nestala nakon dolaska Martela. U svojoj ulozi zaštitnika i savjetnika, osjetio sam da će njeno mišljenje o meni opet porasti.

Ali, moja sreća je bila kratkog vijeka. Na velikoj sofi sam spazio figuru kako leži i odmah sam shvatio da je to bio Martel. Dakle, on je ipak u igri! Margaret me je pozvala jer je njen ljubavnik u opasnosti! Okrenuo sam se da odem, ali sam osjetio kako me zaustavlja nečija ruka.

„Džordže, čekaj“, djevojka je zavapila. „Doktor će doći svakog časa.“

„Neka se onda doktor pobrine o njemu“, odgovorio sam hladno. „Ja ne znam ništa o umjetnosti liječenja.“

„Znam, Džordže“, bila je uporna Margaret, „ali, on te je spomenuo prije nego što je izgubio svijest i mislim da želi da razgovara s tobom. Hoćeš li, molim te, da sačekaš?“

Zastao sam, oklijevajući zbog molećivog tona one koju sam volio, ali sluškinja je u tom trenutku najavila doktora i žurno sam otišao.

Ne treba govoriti da sam osjetio krivicu kad sam se vratio u svoj stan.

„Ipak, odbačeni ljubavnik“, tvrdio sam dok sam se udobno namještao ispred svog radio aparata, „koji trči da čini usluge svom suparniku morao bi da bude veoma velikodušan primjerak ljudske vrste. Uostalom, za šta me njih dvoje smatraju – za budalu?“

Prilično mi je prijala svijest o pravednom gnjevu, samo što su uznemirujuće slike Margaret stvorile u meni neprijatan utisak da u toj aferi ima mnogo toga što ne mogu da razumijem.

„Transatlantski putnički avion *Pegaz* misteriozno je nestao“, rekao je spike-rov glas. „Pronađen je jedan član posade aviona koji priča čudnu, fantastičnu priču u koju je teško povjerovati. Prema njegovoj priči, *Pegaz* je sinoć letio preko sredine okeana, održavajući istu visinu od devetsto metara, kada je, bez ikakvog upozorenja, mašina počela da leti ravno na gore. Neka sila izvan njega vukla ga je u visinu, ali kuda? Među cijelom posadom, kojoj je sudbina bila zapečaćena, samo je spašeni mehaničar bio dovoljno pribran da upravlja svojim padobranom. Tako se on bezbjedno spustio prije nego što je vazduh postao isuviše razrijeđen za disanje, kao i prije nego što je mogao da bude povučen na gore zajedno sa padobranom. On odlučno tvrdi da avion nije mogao da padne, a da on za to ne zna. Izviđački avioni, brodovi i podmornice, koji su poslani jutros, potvrđuju ovu njegovu, naizgled suludu priču. Ni jedan ostatak *Pegaza* nije pronađen iznad, na ili ispod vodene površine. Da li je ova tragedija na bilo koji način povezana sa smanjenjem nivoa okeana? Da li iko ima neku teoriju? Suočena s ovakvom neobjašnjivom enigmom, vlada će saslušati razradu bilo kakve teorije u nadi da će misterija biti riješena. U toku istorije suviše često takozvani razumni ljudi nijesu slušali upozorenja teoretičara i sanjara, ali sada mi znamo da sanjari nerijetko imaju neko šesto čulo koje im omogućava da vide ono za šta je većina čovječanstva slijepa.“

Sudbina *Pegaza* me je ispunila strahom. Prije tri godine sam sâm dva puta letio u prekrasnoj mašini i znao sam da ona predstavlja posljednju riječ u raskošnom putovanju vazduhom. Ne znam koliko dugo sam sjedio sluša-

jući kratke vijesti i posmatrajući slikovite bljeskove svjetskih događanja, ali odjednom mi je u umu sinula, i tamo ostala, veoma uznemirujuća misao. Nekoliko puta sam je odbacio kao nešto što nije vrijedno daljeg razmatranja, ali ona se održavala jednakom snagom.

Nakon cijelog sata odmjeravanja razloga za i protiv, pozvao sam recepciju hotela.

„Gospodin Gregori iz apartmana 307 pri telefonu“, pokušavao sam da održim miran glas. „Gospodin Martel iz apartmana 309 je bolestan u kući moje prijateljice. On želi da mu odnesem neke stvari. Mogu li da dobijem ključ od njegovih prostorija?“

Nastupila je pauza koja mi se činila beskonačnom, a zatim je glas službenika izgovorio: „Naravno, gospodine Gregori, odmah ću poslati gore momka s ključem.“

Osjećao sam se kao zločinac najgore vrste dok sam, nekoliko trenutaka kasnije, ulazio u Martelov apartman i osmotrio oko sebe. Znao sam da u svakom času mogu da očekujem smetnju sa bilo koje strane, tako da nijesam gubio vrijeme na opšti pregled stana, već sam odmah krenuo ka onom što je bio cilj moje posjete.

Primijetio sam da je malena mašina bila zamršenija nego što sam pretpostavio u toku ranijih posmatranja kroz ključanicu, iako je stajala na svom uobičajenom mjestu na stolu. Imala je četiri ručke i bročkanik i ja sam odlučio da ih sve okrenem, jedno za drugim. Počeo sam s onom koja je meni bila sa lijeve strane. Na trenutak se naizgled ništa nije dogodilo, a onda sam shvatio da se iznad mašine formira magla. Prvo je bila slaba i mutna, a potom se brzo raščistila i pred mojim preplašenim očima otvorila se scena.

Učinilo mi se kao da se nalazim u kolibi od bambusa, okrenut prema otvoru kroz koji se, naspram horizonta, mogla nazrijeti pješćana plaža zapljuskivana talasima i siluete palminog drveća. Mogao sam da zamislim da se nalazim na napuštenom ostrvu. Zadivljeno sam uzdahnuo, ali to još nije bilo ništa naspram šoku koji je uskoro uslijedio.

Dok sam fascinirano gledao scenu koja se odvijala ispred mene, jedna sjenka je prekrila ulaz u kolibu i figura muškarca mi se približila. Hrapavo sam kriknuo. Na trenutak sam pomislio da sam hronološki transplantovan u vrijeme kada je Amerika otkrivena, jer biće koje mi se približilo načelno je ličilo na indijanskog poglavicu. Visoka, bijela pera stajala su uspravno na njego-

vom čelu. Nije imao odjeću, a njegova koža je bila crvenkaste boje, presijavajući se bakarnim nijansama na sunčevoj svjetlosti. Gdje sam to nedavno vidio ove ili slične crte lica? Znam! Martel! Indijanski divljak je bio prirodna replika ugladenog i civilizovanog Martela, samo – da li je ovaj čovjek ispred mene ipak bio divljak? Primijetivši da njegove crte lica izražavaju posebnu inteligenciju, posumnjao sam u to.

Stranac se približio stolu na kome sam izgleda bio i podigao je svoje ruke. S mojih usana se oteo prigušen krik! Perje – za koje sam pomislio da predstavlja dio njegovog ukrasa za glavu – bilo je trajno spojeno za gornji dio njegovih ruku, i to sve do tačke malo ispod njegovog lakta. Tamo je raslo. Ovo čudno biće imalo je perje umjesto kose.

Ne znam uz kakvu pribranost uma sam uspio da vratim ručku u prvobitni položaj, ali uspio sam. Sjedio sam buljeći prazno u vazduh, tamo gdje se prije svega nekoliko sekundi mogla vidjeti živa tropska scena. Odjednom se začulo tiho zujanje. To me začudilo na čas, a onda sam shvatio da stranac sa napuštenog ostrva pokušava da pozove Martela.

Slab i ošamućen, sačekao sam da zujanje prestane a onda sam odlučno povukao drugu od četiri ručke. Na početku eksperimenta ponovile su se iste stvari. Kad je uspostavljena prava perspektiva, pred mojim preplašenim očima počela je da se odvija sasvim drugačija scena.

Ovog puta izgledalo je kao da se nalazim u raskošnoj sobi ispunjenoj skupim namještajem. Imao sam vremena tek da je kratko osmotrim pošto se pomjerieo dio novine koja mi je ometala pogled. Najednom, iza njenog štampanog prostranstva izronilo je biće nalik na Martela i Indijanca s napuštenog ostrva. Samo je sekund bio potreban da se ugasi misteriozna veza, ali i to kratko vrijeme trajalo je dovoljno dugo da stignem da pročitam naslov novina u rukama čovjeka bakarnog odsjaja. Bile su to *Die Münchener Zeitung*.

Još uvijek zaprepašćen razvojem događaja, nastavio sam da eksperimentišem sa đavolovom mašinom uz određenu dozu uživanja. Kada se javio isti zujajući zvuk nakon što sam isključio napravu, preplašio sam se.

U trenutku kad sam namjeravao da okrenem treću ručku postao sam svjestan žustrih koraka u spoljašnjoj prostoriji. Jesam li probudio sumnju hotelskog osoblja? Ustajući sa stolice pored stola, počeo sam da se krećem po sobi kao da sakupljam stvari koje su potrebne Martelu. Očigledno zadovoljni, korači su se povukli niz hodnik i uskoro se više nijesu mogli čuti.

Sada sam grozničavo petljao sa trećom ručkom. Nije bilo vremena za gubljenje, a ja sam osjećao ludu želju da istražim sve mogućnosti ove nove vrste televizije. Nijesam sumnjao da sam na tragu ozloglašene organizacije špijuna i radio sam dalje kao da sam Šerlok Holms.

Treća ručka je otkrila stan ništa manje raskošan od onog njemačkog. Izgledalo je kao da nema nikog unutra, tako da sam imao dovoljno vremena da proučim skupocjeni namještaj, koji je imao orijentalan izgled. Kroz otvoreni prozor na kraju sobe mogao sam da vidim džamiju s kupolama i minaretima. Nijesam mogao sa sigurnošću da odredim da li je to bila Turska ili Indija. Mogla je biti bilo koja od brojnih istočnih zemalja, nijesam mogao da znam. Činjenica da je stanar ovog orijentalnog stana bio privremeno odsutan ispunila me je željom da o tome više saznam, samo što je sada moje vrijeme bilo dragocjeno, tako da sam prekinuo vezu. Ovom prilikom nije uslijedio zujajući zvuk, što je učvrstilo moje uvjerenje da pomjeranje ručki proizvodi slično zujanje koje se moglo čuti u raznim stanicama, međusobno povezanim u svrhu ostvarenja nekog zlog plana.

Četvrta ručka me je zvala u dalju istragu. Odlučio sam da nastavim sa svojim tajnim istraživanjem, čak i ako zbog toga nastradam. Malo prije nego što mi se ruka spustila, započelo je zujanje i prvi put sam primijetio blagi sjaj pored ručke br. 4. Nijesam se usudio da sad i ovo istražujem, budući da nijesam želio da se zna da se bilo ko drugi osim Martela nalazi u ovoj stanici. Razmišljao sam da pređem na brojčanik 5, ali urođena ljubav prema mašini natjerala me je da rizikujem da izgubim vrijeme, tako da sam krenuo da idem redom. Zujanje je trajalo uobičajeno dugo, iako sam sačekao sa prelaskom na broj 4 sve dok nije naizgled sasvim prestalo.

Moja duša se pobunila protiv onog što je dobilo oblik u nadolazećoj izmaglici. Lice, još jedan Martelov duplikat ali, ako je to moguće, okrutnije, suočilo se sa mnom, potpuno ispunjavajući zapareni prostor, a dva fosforescentna oka urezivala su upozorenje u moje oči. Prikrao mi se osjećaj mučnine, a moja ruka je lagano krenula prema spajajućem dijelu broja 4. Kada je svaki trag prijetećeg lica nestao, nesigurno sam ustao i napravio nekoliko neodlučnih koraka po sobi.

U nekoj od soba vrlo uporno je zvonio telefon. Bila je to moja soba! Mudro bi bilo javiti se i maltene sam poletio natrag u svoju sobu. Bio sam nagrađen zvukom Margaretinog glasa, koji je u sebi imao dozu mrzovoljnosti.

„Džordže, zašto ne odgovaraš? Telefon je zvonio nekoliko puta.“

„Nijesam mogao. Bio sam u kadi“, slagao sam.

„Gospodinu Martelu je bolje“, nastavila je Margaret. „Doktori kažu da nema neposredne opasnosti.“

Napravila je pauzu. U blizini telefona čuo se hrapavi glas, a onda je opet odjeknuo Margaretin glas.

„Džordže, gospodin Martel želi da dođeš. Želi da te vidi.“

„Reci mu da moram da se obučem nakon kupanja, a onda dolazim“, odgovorio sam.

IV

Nije bilo trenutka za gubljenje. Otrčao sam nazad u Martelovu sobu, odlučan da završim ono što sam započeo. Nikada nijesam imao srčani napad, ali osjećaj gušenja koji me je bio obuzeo sigurno može biti pripisan nečem sličnom.

Glasno zujanje je pozdravilo moje uši čim sam zatvorio vrata Martelovog apartmana. Pogledao sam prema đavoljoj napravi. Sve četiri stanice su zujale u isto vrijeme! Što sada da radim? Pored broččanika 5 nije bilo svjetla, on je jedini ostao neistražen. Bilo je jasno što treba da napravim – zbog sopstvenog zadovoljstva treba da isprobam broj 5, napustim Martelovu sobu i pođem do kuće Margaret Landon kao što sam i rekao da ću učiniti.

Njih dvoje ne smiju da saznaju što sam napravio. Iako je bilo neizbježno da Martel otkrije kada se vrati svojoj đavoljoj televiziji i radiju. *Ne smije da se vrati!* Dobro, imam dovoljno vremena da to kasnije isplaniram; sada pređimo na to da vidimo broj 5.

Kada sam okrenuo broččanik broj 5 (jer, kao što sam i ranije rekao, ovo je bio broččanik, a ne ručka), postao sam svjestan čudnog osjećaja udaljenosti. Ostao sam bez daha. Koje udaljeno mjesto na Zemljinoj površini će mi otkriti posljednji položaj?

Rukovanje brojem 5 bilo je praćeno ostrim piskavim zvukom dok je parni pokrivač veoma sporo dobijao konačni oblik. Kada se konačno umirio i kada je postalo jasno da se neće dalje mijenjati, scena koju je prikazao isprva mi je bila nerazumljiva. Buljio sam razrogačenih očiju i zadržavao dah, pokušavajući da otkrijem bilo kakav smisao u kombinacijama formi i boja koje su dobile oblik ispred mene.

U svjetlu svega što se poslije dogodilo, svih činjenica koje su poznate širom svijeta, mogu svom opisu da pozajmim malo inteligencije iz, takoreći, budućnosti. Međutim, u trenutku o kome pišem nijesam bio tako prosvijetljen i sigurno su prošli minuti prije nego što je i najmanja ideja o značaju scene preda mnom došla do mog uma, koji ništa nije shvatao.

Moja tačka posmatranja je izgleda bila negdje u vazduhu, jer sam gledao dolje, na scenu koja se nalazila možda petnaest metara ispod mene. Gole crvene litice i rtovi štrčali su iz bezvodnih klanaca i pukotina. U prvom planu, kao i preko duboke jaruge, širilo se područje koje je bilo potpuno ravno. Ono je bilo središte neke vrste aktivnosti.

Mjesto je donekle ličilo na brodogradilište, ali nijesam vidio nikakve daske, samo velike planine obrađenog metala među kojima su se kretale hiljade agilnih figura. Bili su to muškarci i žene – kako su samo čudno izgledali! Nijesu nosili nikakvu odjeću na svojim crvenim tijelima, a njihove glave i ramena bili su pokriveni dugim bijelim perjem koje bi, kada bi se prekllopilo, poput šala ogrnulo gornje dijelove njihovog tijela. Nesumnjivo su bili ista vrsta kao i stranac s napuštenog ostrva – i kao Martel!

Ponekad je perje ovih čudnih ljudi stajalo uspravno, šireći se poput paunovog repa. Primijetio sam da im olakšava kretanje kada je rašireno u obliku lepeze. Pogledao sam udesno prema suncu – i zapitao se da li sam poludio. Protrljao sam rukama oči i ponovo se zagledao. Da, to je bilo naše Sunce, ali ono je bilo skoro upola manje od uobičajenog! Fascinirano sam pratio kako se spušta. Brzo je nestalo iza crvenog horizonta i, uz večernji suton koji je trajao jedva momenat, spustila se tama. Samo uz pažljivo posmatranje mogao sam da vidim da još uvijek komuniciram s brojem 5.

Sada je tama bila ispresjecana zrakom svjetlosti sa horizonta iza koga je Sunce nestalo. Mjesec se pojavio tako brzo da sam mogao da pratim kako se kreće preko neba. Ali, čekajte, da li je to bio Mjesec? Njegova površina mi je bila neobična i izgledalo je kao da mu se veličina smanjila.

Omađijan, slušajući zveket metalnih alata radnika dolje, gledao sam kako majušni Mjesec klizi preko nebesa. Opet se na horizontu pojavila jaka svjetlost, sada iza velikih metalnih hrpa u podnožju. Scenu je hitro osvijetlila kugla koja je svojom veličinom premašila Sunce. U tom času sam shvatio. Bože dragi! Postojala su dva Mjeseca na nebeskom svodu! Srce mi je tuklo tako glasno da je prigušilo zvuk radnika metalaca. I dalje sam gledao, nesvjestan vremena koje je proticalo.

Glasovi odozdo uzbuđeno su vikali. Događaji su očigledno vodili ka nekom važnom klimaksu, dok je mali satelit prošao kroz moj vidokrug a drugi, veliki Mjesec je zauzeo nebo.

Veliki Mjesec se nalazio pravo ispred mene, nisko na horizontu, dodirujući litice svojim donjim dijelom. Bio je dovoljno nisko da nekoliko većih zvijezda postane vidljivo. Jedna je posebno privukla moj pogled. Bila je to velika plavkasto-zelena zvijezda. Primijetio sam da radnici prave pauzu u radu da bi, kako se činilo, s tihim divljenjem posmatrali njenu neshvatljivu ljepotu. Zatim se dolje začuo uzvik za uzvikom i, začuđen, sljedećih nekoliko minuta posmatrao sam spektakl. Ili su u pitanju bili sati?

Velika sferična masa se podigla sa desne strane prostora koji je bio u mom vidokrugu. Najviše me je podsjetila na žiroskop ogromnih proporcija. Izgledalo je kao da je izrađena od metala nalik onom na kome su radnici dolje radili. Dok se presijavala u dubokom plavetnilu neba, izgledala je kao veliki satelit. Na vrhu i na dnu imala je isti obruč od crvenog metala sa šiljcima. Brojni otvori, koji su ličili na prozore broda linijske plovidbe, pojavili su se u širokom središnjem dijelu, a iz njih su se takođe širili metalni šiljci. Procijenio sam da su ovo „oči“ naprave.

Ipak, moju pažnju je privukao objekat ispod moćnog žiroskopa. On je visio u vazduhu zahvaljujući tome što ga je pridržavala neka misteriozna sila, vjerovatno magnetska; objekat je očigledno bio kontrolisan tako da mu je sila gravitacije u jednoj tački pružala savršenu protivtežu. Bilo je vidno i da su linije sile putovale s polova mamutske sfere. Taj objekat u vazduhu, čvrst i krut kao da počiva na čvrstoj zemlji, bio je nestali *Pegaz*, otjelotvorenje sposobnosti zemaljske nauke koje je u raljama ovog pljačkaša vanzemaljskog izgleda izgledalo kao krhka igračka. Krila su mu bila savijena i zamotana, zbog čega je neobično ličio na pticu u raljama mačke.

U svojoj omađijanoj kontemplaciji ovog novog fenomena, na trenutak sam zaboravio na scenu ispod, ali odjednom, jedan veliki oblak na trenutak je prekrrio Mjesec, a zatim još jedan, pa još jedan, i još jedan, brzo se smjenjujući. Veliki dio letjelice je sakrio Mjesec. Uskoro je scena bila gotovo uništena mašinama čija se brzina povećavala kada bi dosegnule gornji dio atmosfere. Jurile su sve dalje i dalje u beskrajnom nizu, dok je zelena zvijezda mirno posmatrala! Zelena zvijezda, najplemenitija od zvjezdanih domaćina! Volio sam njenu blijedu ljepotu, iako nijesam znao zašto. Tama. Mjesec je izašao, ali znao sam da oni zaprepašćujuće veliki i prijeteći oblici i dalje jure gore i naprijed. Kuda?

Maleni Mjesec se opet pojavio, još jednom otkrivajući tu beskrajnu migraciju kroz vazduh. Da li su prošli sati ili dani? Sasvim sam izgubio pojam o vremenu. Zvuk užurbanih koraka, a zatim lupanje po vratima vratili su me u moje neposredno okruženje. Bio sam dovoljno priseban da ugasm mašinu, nakon čega sam ustao i zauzeo defanzivan stav dok su se vrata otvorila i puno osoba se suočilo sa mnom. Prvi među njima je bio Martel, lica bijelog od gnjeva – ili od straha!

„Policajci, uhapsite ovog čovjeka“, bijesno je zavapio. „Nijesam mu dao dozvolu da špijunira u mojoj sobi. Lagao je kada je to rekao.“ Martel se okrenuo prema službeniku koji je stajao iza dvojice policajaca.

„Kada već govorimo o špijuniranju“, bacio sam se na njega, „Ti bi, Martel, trebalo da dobro znaš što ta riječ znači. On je špijun“, uzviknuo sam dvojici naizgled mirnih policajaca, „zašto on-on...“

Po njihovom hladnom stavu znao sam da nemam mnogo šansi. Lagao sam i otkriven sam u privatnoj sobi čovjeka u koju sam ušao bez njegove dozvole. Trebalo bi puno vremena i strpljenja da ubijedim zakon da je pravda na mojoj strani.

Stavili su mi lisice i povelili su me prema vratima; preplavio me je oštar bol, poput ledenog šiljka zabodenog u srce. Utonuo sam u zaborav.

V

Kada sam dva dana kasnije povratio svijest, otkrio sam da sam jedini stanar ćelije u državnoj bolnici za lude ljude. Potpuno prestravljen, preklinjao sam čuvara da donese moju otpusnu listu, uvjeravajući ga da nijesam mentalno nestabilan.

„Naravno, to svi kažu“, čovjek je odgovorio uz ciničan osmjeh.

„Ali, mene moraju da oslobode“, nestrpljivo sam ponavljao, „imam važnu poruku da prenesem svijetu. Moram smjesta da stupim u kontakt sa Sekretarom rata.“

„Da, da“, čuvar se ljubazno složio. „Dopustićemo ti da vidiš Sekretara rata kada onaj momak tamo“, pokazao je palcem u smjeru ćelije nasuprot moje, „umre jer je popio kukutu. On kaže da je Sokrat i svaki put kada popije šolju mlijeka skljoka se na pod, ali uvijek oživi.“

Pogledao sam preko uskog hodnika u par očiju koje su odražavale poremećen um, a zatim sam vratio pogled na čuvara koji me je pažljivo posmatrao. Okrenuo sam se, slegnuvši ramenima u očaju.

Kasnije tog dana, opet se pojavio isti čovjek, ali ja sam samo sjedio u uglu svoje ćelije u sumornoj tišini. Dani su jednolično prolazili, sve dok mi nije palo na pamet kako mogu da stupim u kontakt sa spoljašnjim svijetom. Pitao sam čuvara da li bi moj dobri prijatelj, profesor Sterns, mogao da dobije dozvolu da me posjeti. On je odgovorio da vjeruje kako to može da bude dogovoreno za neki dan tokom sljedeće nedjelje. Pravo je čudo što, tako zatvoren i usamljen, nijesam postao sulud, dok su me uporno progonile misli o misterioznim otkrovenjima.

Jednog popodneva je čuvar, tokom svog uobičajenog obilaska, bacio novine između rešetaka moje ćelije. Željno sam ih zgrabio i povukao se da ih pročitam.

Naslovi su mi gotovo fizički zgrabili pogled.

„Drugo misteriozno smanjenje okeana. *Posejdonija* je izgubljena!“

Nastavio sam da čitam cio članak, dok su se slova presijavala pred mojim očima poput čestica svjetla.

„Nivo vode okeana se opet smanjio, ovog puta u Atlantiku. Seizmolozi ne mogu da objasne misterioznu kataklizmu, budući da nijesu zabilježeni nika-

kvi potresi u Zemljinoj kori. Prošlo je nešto više od tri mjeseca od kako su podvodne pukotine spustile nivo Pacifičkog okeana za koji metar, a sada je ista katastrofa, samo većih razmjera, došla do Atlantika.“

„Sa ostrva Madeira izvještavaju da je na hiljade riba nasukano na ostrvskim obalama, a njihovo raspadanje ugrožava zdravlje populacije ostrva. Dva trgovačka broda s Azora i jedan pedeset milja udaljen od Gibraltara pronađena su slupana. Drugi brod, *Transatlantia*, izvijestio je da strašan nemir vlada u dubinama okeana – ali to nikako nije mogao da objasni, budući da je nebo bilo bez oblačka i nije duvao vjetar.“

„Uprkos ovoj činjenici“, telegrafisala je *Transatlantia*, „veliki talasi su nas skoro prevrnuli. Ova pomorska nepogoda trajala je cijelu noć.“

„Sljedeći telegram sa velikog prekookeanskog broda *Posejdonija* nagnao nas je da shvatimo da je Zemlju pogodila nekakva ogromna nesreća. U vrijeme kada je njena poruka objavljena svijetu, *Posejdonija* je bila usred okeana, na svom nedjeljnom transatlantskom putovanju između Evrope i Amerike.

Veliki oblak letećih objekata enormnih proporcija upravo se pojavio na nebu i blokirao svjetlost zvijezda. Nikakav zvuk ne prati približavanje ove čudne flote. Pojedinačni leteći objekti liče na ogromne balone. Zacrnilo su nebo a u njihovoj blizini vazduh je vlažan i težak, kao da je atmosfera zasićena do tačke kondenzacije. Sve je mirno. Nema sudara. Naš kapetan je naredio da se okrenemo prema Evropi – okrenuli smo se, ali nas tamni dirizabli progone. Njihova brzina je nezamisliva. Da li Posejdonija, koja ide tek sto šezdeset kilometara na sat, može da pobjegne? Ogroman leteći objekat ide ka nama otpozadi i to sa visine. Ne možemo da pobjegnemo. Vlada pometnja. Neprijatelj –

Tako se završava tragična poruka hrabrog operatera telegrama *Posejdonije*.“

Bacio sam novine i bučno pozvao čuvara. Sokrat iz ćelije preko puta moje sumnjivo me je gledao. Počeo sam da osjećam da jadni poremećeni momak možda nije bio protiv mene; da ću i ja uskoro, zapravo, postati manijak koji bunca.

Čuvar je došao na moj poziv, ušao je u moju ćeliju i potapšao me po ramenu, smirujući me.

„Nije važno, stari“, rekao je, „nije tako strašno kao što se čini.“

„Gledajte“, povikao sam ljutito, „kažem vam da *nijesam* lud!“ Kako su uzaludno zvučale moje riječi. „Ako mi pošaljete profesora Mortimera Sternsa,

profesora astronomije sa Univerziteta Ostin, na jednosatni razgovor, doka-
zaću svijetu da nijesam poremećen.“

„Profesor Sterns je moj vrlo cijenjeni prijatelj“, nastavio sam, primjećujući
sumnju na njegovom licu. „Ako želite, pođite prvo do njega i saznajte njego-
vo pravo mišljenje o meni. Kladim se da ono neće biti loše!“

Čovjek je zamišljeno vrtio ključeve, a ja više nijesam izgovorio nijednu riječ,
vjerujući da je tišina najdjelotvornija u ovakvoj krizi. Nakon što je prošla
naizgled čitava vječnost:

„U redu“, rekao je. „Vidjeću da li je moguće da se što prije ugovori posjeta
Profesora Mortimera Sternsa.“

Suzdržao sam svoj poriv za pretjeranim izražavanjem zahvalnosti, jer sam
shvatio da mi mirno dostojanstvo bolje pomaže.

Sljedećeg jutra u deset, poslije neprospavane noći, nagrađen sam najprijat-
nijim prizorom u obliku Profesora Sternsa koji se šetao hodnikom, ozbiljno
razgovarajući sa čuvarom. On je bio slamka, a ja čovjek koji se davi, ali da li
će se ispostaviti da je on veća pomoć od poslovične slamke? Sigurno sam se
tome nadao.

Profesoru je donijeta stolica, pa je smještena tik pored moje ćelije. Brzo sam
privukao svoju stolicu do nje.

„Dakle, ovo je poprilično nezgodno“, rekao je Mortimer Sterns sa stidom u
glasu, „i iskreno se nadam da će Vas ubrzo pustiti“.

„Nezgodno!“, ponovio sam. „Ovo je prava nesreća.“

Moj gnijev je odzvonio tako glasno da je preplašio dobrog profesora, pa je
on gotovo neprimjetno stolicu odgurnuo od rešetaka, koje su bile smještene
između nas. Na kraju hodnika čuvar me je gledao sa sumnjom. Prokletstvo,
hoće li me iznevjeriti moja posljednja nada?

„Profesore Sterns“, ozbiljno sam rekao, „da li hoćete da pokušate da me ne-
pristrasno saslušate? Nalazim se u očajničkoj situaciji i potrebno je da neko
vjeruje u mene prije nego što čovječanstvu mogu da pomognem na način
koji mu je potreban.“

Na moju molbu je odgovorio otvorenošću zbog koje su ga njegovi saradnici
oduvijek voljeli.

„Biće mi drago da čujem tvoju priču, Gregori, a ako ti mogu ponuditi bilo kakvu uslugu, neću oklijevati –“

„Divni ste“, prekinuo sam ga saosjećajno, „a sada krenimo sa mojom čudnom pričom.“

Ispričao sam sve, prateći od početka tok događaja koji me je doveo do trenutne neprilike, ne ispuštajući nijedan detalj, ma kako izgledao beznačajan.

„I Vaš zaključak je?“, pitao je profesor čudnim, praznim tonom.

„Da marsovski špijuni, među kojima je Martel, nadziru uz pomoć radio aparata i televizije nevjerovatno dobro isplaniranu krađu Zemljine vode kako bi ispunili sopstvena presušena korita okeana!“

„Čudesno!“, uzviknuo je profesor Sterns. „Nešto mora da se uradi kako bi se spriječila još jedna krađa. Da vidimo“, razmišljao je, „interval je bio prije tri mjeseca, zar ne? Imaćemo tri mjeseca da vratimo u upotrebu instrumente rata koji su, bogu hvala, generacijama ležali neiskorišćeni. To je jedini način da se nosimo s impresivnim spoljnjim neprijateljem.“

VI

Profesor Sterns je otišao, ali u mom srcu je, umjesto nekadašnjeg strašnog očaja, bila nada. Kada mi je čuvar dao večernje novine, zadivio sam ga jednim iskrenim „hvala“. Ali, moja sreća je bila kratkog vijeka. Iz štampanog spiska putnika zlosrećne *Posejdonije* u mene su zurila imena gospodina i gospođe T. M. Landon i njihove kćeri Margaret!

Znam da me je čuvar bio klasifikovao kao jednog od najgorih zabilježenih slučajeva, ali osjećao sam da Sudbina sigurno nije bila ljubazna sa mnom.

„Paket za gospodina Džordža Gregorija“, odjekivao je glas u hodniku.

Zahvaljujući uticaju Profesora Sternsa, imao sam dozvolu da primam poštu. Kada je čuvar vidio da više volim da ih sam otvaram, diskretno se povukao ostavivši me misteriji pisma.

Na unutrašnjem papiru nalazilo se nekoliko potpuno beznačajnih riječi: „Za Gregorija, u znak sjećanja na Martela.“

Kad sam vidio da je to Martelova radio-televizijska mašina jedva sam se obuzdao da ne bacim tu prokletu stvar na pod. Stavio sam je na sto, privukao sam stolicu bliže i okrenuo svaku ručku, ali nijedna nije radila. Okrenuo brojčanik broj 5. Ovaj pokret je sada pratilo isto pištanje koje je prošli put toliko bilo uznemirilo moje čelične živce. Polako je izmaglica, nalik na avet, započela proces prilagođavanja. Kao omađijan gledao sam u scenu ispred sebe.

Opet sam imao osjećaj da se nalazim na visini. Moja tačka posmatranja je bila identična kao i prošlog puta, ali scena – da li je bila ista? Sigurno jeste – ali, ipak! Gola crvena zemlja se jedva mogla vidjeti kroz zelenilo. Visoke kamene hridi, koje su se graničile s provalijama, bile su krunisane staništima sa zlatnim krovovima – ili su to bili hramovi, koji su podsjećali na prave mramorne hramove drevnih Grka, osim što su bili u boji. Niz strme obronke tekla je pjenušava voda, koja je veselim zvukom jurila prema kanalu u podnožju kamene hridi.

Nije više bilo na hiljade bića sa svojim metalnim letjelicama, samo je ispred, s lijeve strane, na travnatom parčetu zemlje sjedila mala grupa stanovnika te čudne zemlje, crvene kože s bijelim perjem. U daljini su bile uzdignute litice s hramovima. Jedna figura je stajala sama i u veličanstvenom gestu držala ruke u vazduhu. Velika kruna od perja se raširila, prateći liniju njenih ruku, baš

kao da su raširena krila velikog orla. Očaravajuća figura je stajala i posmatrala duboko baršunasto plavetnilo neba, dok su drugi slijedili pogled vođe.

I ja sam nehotice pogledao nebeski svod na kome više nije mogao da se vidi ni Mjesec. Tada se unutar mog vidokruga pokrenuo ogromni objekat – golemi vazdušni žiroskop – a, ispod njega je visio moderni brod prekookanske plovidbe, koji je izgledao tako malen u poređenju sa žiroskopom, da je podsjećao na dragulj koji visi na vratu nekog gigantskog čudovišta.

Mili bože – to je bila *Posejdonija*! Sada sam znao, uprkos zemaljskom izgledu velikog broda, da ne gledam u zemaljsku scenu. Gledao sam Martelovu pobjedu, Marsovca koji je kanale svog svijeta ispunio vodom sa Zemlje i koji je, čak, odnio trofeje naše civilizacije kako bi ih izložio svojim sunarodnicima.

Zatvorio sam oči da bih izbrisao tu groznu scenu i pomislio sam na Margaret, koja je mrtva i još se nalazi na brodu, smrznuta u hladnom svemiru!

Ne znam koliko sam dugo sjedio tako zapanjen i užasnut, ali kad sam otvorio oči da bacim posljednji pogled na marsovski pejzaž, uzdahnuo sam u nevjerici. Jedno lice je bilo ispunilo cijeli zamagljeni vidik, voljene crte Margaret Landon. Govorila je, a njen glas je stigao iz daljine nalik na sjećanje na zvuk koji ne može dobro da se čuje, a koji je opet veoma stvaran za osobu u čijem umu postoji. Više se činilo da nas razdvaja vrijeme nego mjesto, iako sam znao da je u pitanju ovo drugo, jer, iako nas je odvajalo svega par minuta, između nas su takođe stajali milioni milja!

„Džordže“, stigao je do mene slatki, udaljeni glas, „voljela sam te, ali ti si bio tako sumnjičav i ljubomoran da sam prihvatila Martelovo društvo u nadi da će te to dozvati pameti. Nijesam znala kakvo oruđe zla je on postavio na Zemlji. Oprosti mi dragi.“

Sjetno se nasmiješila. „Moji roditelji su nestali zajedno s hiljadama drugih u toku transporta *Posejdonije*, ali Martel me je u toku putovanja prebacio iz broda na svemirsku letjelicu, tako da sam samo ja spašena.“

Oči su joj se ispunile suzama. „Džordže, ne tuguj za mnom, jer ću ja u ovoj čudnoj, prekrasnoj sredini ponovo započeti da pletem nit života. Mars je zaista divan, ali o tome ću ti pričati kasnije, jer sada ne mogu dugo da razgovaram.“

„Samo želim da kažem“, brzo je još dodala, „da *Terra* više ne treba da se plaši Marsa. Sada ima dovoljno vode – i ja ću spriječiti svako – “

Nestala je, a njeno mjesto je zauzelo zlobno Martelovo lice, koje se cerekalo. Nije nosio svoju kapu, a njegovo odrezano perje bilo je uspravljeno kao okovratnik ljutog ćurana.

Instinktivno sam krenuo prema ručki, ali prije nego što ga je moja ruka dotakla začuo se zvuk sličan kipućoj pari – i slika je odmah nestala. Nijesam se bunio zbog nestanka Marsovca, samo mi je bilo žao što od tog trenutka kroz tu malenu mašinu nijesam više mogao da vidim crvenkastu planetu. Martel je zauvijek prekinuo svaki kontakt.

Iako mnogi sumnjaju u istinitost mog rješenja misterije nestanka *Posejdonije* i još uvijek je traže ispod talasa okeana, ja znam da nikoga od njih više neće-mo vidjeti na Zemlji.

Prevod: *Matea Grgurinović*

URSULA LE GVIN

ONI KOJI ODLAZE IZ OMELASA

(1973)

Uz buku zvona od koje su se lastavice vinule u nebesa, Festival ljeta je došao u grad Omelas koji je blistao pored mora. Priprema brodova u luci u kojoj sijaju zastave. Na ulicama među kućama crvenih krovova i oslikanih zidova, između starih, mahovinom obraslih vrtova i ispod drvoreda, pored velikih parkova i javnih građevina, kretala se povorka.

Neki su bili pristojni: stari ljudi u dugačkim, krutim ogrtačima svijetloljubičaste i sive boje, ozbiljni majstori zanata, tihe, vesele žene koje nose dječicu i čavrljaju u hodu. U drugim ulicama muzika je bila brža, treperenje gonga i defa; ljudi su plesali, cijela procesija je bila ples. Djeca su trčkarala, njihovi bučni glasovi dizali su se u vazduh kao i lastavičini letovi, iznad muzike i pjevanja.

Sve procesije su se završavale na sjeveru grada, gdje su na velikoj navodnjavanoj livadi po imenu Zelena polja, na čistom vazduhu, goli dječaci i djevojčice, nogu i gležnjeva uprljanih blatom i dugih, vitkih ruku, vježbali svoje neposlušne konje prije trke.

Konji nijesu imali nikakvu opremu osim povoca bez žvala. Srebrnim, zlatnim i zelenim trakama grive su im bile ispletene u pletenice. Njištali su kroz nozdrve i propinjali i razmetali se jedni pred drugima; bili su beskrajno uzbuđeni, konj je jedina životinja koja je naše obrede prihvatila kao sopstvene.

Daleko na sjeveru i zapadu stajale su planine koje su napola okružile Omelas na uvali. Jutarnji je vazduh bio tako bistar da je snijeg, koji je još krunio Osmnaest vrhova, gorio bijelo-zlatnom vatrom pod obasjanim vazduhom i tamnim plavetnilom neba. Vjetra je bilo taman dovoljno da povremeno zavijori zastave koje su označavale trkačku stazu. U tišini širokih zelenih livada mogla se čuti muzika kako se kotrlja gradskim ulicama, dalje, pa bliže, približavajući se, slaba, vesela slatkoća vazduha koja je s vremena na vrijeme treperila i skupljala se, a zatim buknila u moćnoj radosti zvona.

Radosno! Kako da pričamo o radosti? Kako opisati žitelje i žiteljke Omelasa?

Vidite, nijesu oni bili glupi, iako su bili srećni. No mi više ne koristimo toliko riječi radosti. Svi osmjesi su zastarjeli.

Opis radosti nas često navodi na određene pretpostavke.

Kada se susretnemo s takvim opisom, obično prvo tražimo Kralja koji jaše na svom predivnom pastuvu okružen svojim plemenitim vitezovima, ili možda sjedi u zlatnim nosilima na leđima mišićavih robova. Ali kralja nije bilo. Oni nijesu koristili mačeve ili držali robove. Nijesu bili varvari. Ne znam pravila i zakone njihovog društva, ali mislim da ih je bilo malo. Kao što su mogli bez monarhije i robova, tako su mogli i bez berze, oglasa, tajne policije i bombe. Ali, ponavljam da ovo nije glup narod, to nijesu krotki pastiri, plemeniti varvari, mili utopisti. Nijesu bili manje kompleksni od nas.

Nevolja leži u tome što mi imamo tu lošu naviku, koju podupiru cjepidlake i oni prefinjeni, da na sreću gledamo kao na nešto poprilično glupo. Samo je bol intelektualna, samo zlo zanimljivo. U pitanju je izdaja umjetnika: odbijanje da se prizna banalnost zla i užasna dosada bola. Ako ih ne možeš pobijediti, ti im se pridruži. Ako boli, ponovi to. Ali, hvaliti očaj znači osuditi uživanje, prihvatiti nasilje znači izgubiti kontrolu nad svim drugim. Zamalo jesmo izgubili kontrolu; više ne možemo da opišemo srećnog čovjeka, niti da obilježimo proslavu radosti.

Kako da vam pričam o ljudima Omelasa?

Oni nijesu bili naivna i srećna djeca – iako su njihova djeca zapravo bila srećna. Bili su zreli, inteligentni, strastveni ljudi čiji životi nijesu bili nesrećni. O čudo! No, kad bih to bar mogla bolje da opišem. Kad bih vas barem mogla uvjeriti.

U mom opisu, Omelas zvuči kao grad iz bajke, iz nekog davnog i dalekog vremena, bilo jednom. Možda bi bilo najbolje kada biste zamislili onako kako vam mašta nalaže, pod pretpostavkom da će ona to moći napraviti, jer zasigurno ne mogu svima da vam ugodim. Šta je, na primjer, s tehnologijom? Mislim da na ulicama i iznad njih ne bi bilo automobila ili helikoptera; ovaj zaključak proizlazi iz činjenice da su ljudi Omelasa srećni.

Sreća se bazira na pravednom razlikovanju onoga što je nužno, onoga što nije ni potrebno ni pogubno i onoga što je pogubno. U srednjoj kategoriji, međutim – stvari koje su nepotrebne, ali nijesu pogubne, udobnost, luksuz, izobilje i tako dalje – mogli bi imati centralno grijanje, podzemnu, mašine za veš i po-

suđe i svu silu divnih aparata koji ovdje još nijesu izumljeni, plutajuće izvore svjetlosti, energiju dobijenu bez goriva, lijek za običnu prehladu. Ili ne bi imali ništa od toga: nije ni važno. Kako vam drago.

Naginjem tome da mislim kako su ljudi iz gradova duž obale dolazili u Omelas tokom posljednjih dana Festivala veoma brzim, malenim vozovima i tramvajima na sprat i da je željeznička stanica u Omelasu zapravo najzgodnija zgrada u gradu, iako je običnija od veličanstvene tržnice. Čak i uz vozove, bojim se da vam Omelas iz dosadašnjeg opisa može izgledati previše dobar. Osmjesi, zvona, parade, konji, bla.

Ako je tako, molim vas da dodate i orgiju. Ako će orgija pomoći, nemojte da oklijevate. Međutim, nemojmo da imamo hramove iz kojih izlaze prekrasni goli svještenici i svještenice već u poluekstazi i spremni da se pare s bilo kojim muškarcem ili ženom, ljubavnikom ili strancem koji je željan sjedinjenja s bilo kojim dubokim bogom krvi, iako mi je to bila prvobitna ideja.

Zapravo bi bilo bolje da u Omelasu nema nikakvih hramova – barem ne onih koji su ispunjeni ljudima. Religija da, svještenstvo ne. Sigurno prekrasni nagi ljudi mogu samo da lutaju unaokolo nudeći se poput božanstvenih suflea gladi onih u nevolji i zanosu mesa. Pustite ih da se pridruže procesiji. Neka se daire objese iznad onih koji opšte i neka se slava želje proglasi gongovima i neka (što nije nevažan momenat) potomke ovih dražesnih rituala svi vole i brinu se za njih.

Krivicica je jedna stvar koje znam da nema u Omelasu. No, šta bi još trebalo da bude tu? Isprva sam mislila da ne postoje droge, ali to je puritanističko viđenje. Za one kojima se to sviđa, blaga uporna slatkoća *drooz* može neparfemisati tokove grada, *drooz* koji prvo donosi veliku lakoću i jasnoću umu i udovima, te potom, nakon nekoliko sati, snenu klonulost i divne vizije posljednjih misterioznih i najdubljih tajni Univerzuma, kao i nevjerovatno uzbudljivo zadovoljstvo seksa; a ne uzrokuje zavisnost.

Mislim da bi za nešto skromnije ukuse trebalo da bude piva. Za šta još, za šta još ima mjesta u srećnom gradu? Osjećaj pobjede, sigurno, slavljenje hrabrosti. Ali kao što smo mogli bez svještenstva, možemo i bez vojnika. Radost izgrađena na uspješnom klanju nije prava vrsta radosti; neće proći; plašljiva je i trivijalna. Beskrajno i velikodušno zadovoljstvo, velikodušan trijumf koji se osjeća ne protiv nekog spoljašnjeg neprijatelja, već u drugarstvu s najboljim i najpoštenijim dušama svih muškaraca svugdje i sjaju ljeta svijeta; to je ono od čega se nadimaju srca ljudi iz Omelasa i pobjeda koju oni slave jeste pobjeda života. Uistinu mislim da puno njih ne treba da uzima *drooz*.

Veliki dio procesije je dosad već došao do Zelenih polja. Čarobni miris kuvanja kreće se među crvenim i plavim šatorima onih koji nude hranu. Lica malene djece ugodno su ljepljiva; u muškarčevoj dobroćudnoj, sivoj bradi zapleteno je nekoliko mrvica bogatog kolača. Mladići i djevojke su zajahali svoje konje i počeli da se grupišu duž startne crte rute. Malena, debela, starija žena, dijeli cvijeće iz košare smijući se, a visoki mladići nose njeno cvijeće u svojoj sjajnoj kosi. Dijete od nekih osam ili deset godina sjedi uz rub gomile, sâm, svirajući drvenu flautu. Ljudi zastaju da ga poslušaju i smiješe se, ali mu se ne obraćaju, jer ono nikada ne prestaje da svira i nikako ih ne primjećuje, njegove oči su sasvim zanesene slatkom, laganom magijom melodije.

Dijete završava i polako spušta ruke koje drže drvenu flautu.

Kao da je ta malena, privatna tišina bila signal; odjednom se oglašavaju sve trube iz paviljona nedaleko od startne crte: zapovjedničke, melanholične, probadajuće. Konji se propinju na vitke noge i neki od njih njište u odgovor. Mladi jahači trijeznih lica glade vratove konja i umiruju ih, šapućući im: „Tiho, tiho, tako ljepotice, nado moja...“

Duž starta počinju da formiraju linije po činu. Gomila duž trkače staze je poput polja trave i cvijeća na vjetru. Festival ljeta je počeo.

Vjerujete li? Prihvatate li festival, grad, radost? Ne? Onda mi dopustite da opišem još jednu stvar.

U podrumu ispod neke od lijepih javnih zgrada Omelasa, ili možda u konobi nekog od prostranih privatnih domova, postoji jedna soba. Postoje jedna zaključana vrata, bez prozora. Malo svijetla dolazi iz prašnjavih pukotina u daskama, a njegov odsjaj dolazi iz prozora prekrivenog paukovom mrežom negdje u konobi. U uglu malene sobe, pored zarđale kante, stoji nekoliko metli groznog mirisa krutih, zgužvanih, smrdljivih glava.

Pod je prljav, na dodir malo vlažan, kao što je pod konobe uvijek prljav. Soba je tri koraka duga i dva široka: tek ormar za metle ili sobica za iskorišćeni alat.

U sobi sjedi dijete. Moglo bi biti dječak ili djevojčica. Izgleda kao da ima otprilike šest godina, no zapravo je blizu desete. Slabog je uma. Možda je rođeno defektno, ili je možda postalo imbecilno zbog straha, neuhranjenosti i zanemarivanja. Kopa svoj nos i ponekad petlja s nožnim prstima ili genitalijama, dok sjedi na petama u uglu koji je najviše udaljen od kante i

krpa. Boji se krpa. Grozne su mu. Zatvara oči, ali još uvijek zna da su krpe tamo; vrata su zaključana i niko neće doći.

Vrata su uvijek zaključana i niko nikada ne dolazi, osim što povremeno – dijete ne razumije pojam vremena niti vremenskih intervala – povremeno vrata grozno zazveče i otvore se; jedna osoba, ili više ljudi, stoji tamo. Možda će ući i udariti dijete, kako bi ga natjerali da ustane. Drugi se nikada ne približavaju, već zure u njega preplašenih očiju punih gađenja. Zdjela za hranu i vrč za vodu se užurbano pune, vrata se zaključavaju, oči nestaju. Ljudi na vratima nikada ništa ne govore, ali dijete, koje nije oduvijek živjelo u sobi za alat i koje se može sjetiti sunčevog svjetla i majčinog glasa, ponekad progovori.

„Ponašaću se dobro“, kaže ono.

„Molim vas, pustite me napolje. Ponašaću se dobro!“ Oni nikada ne odgovaraju.

Ranije je dijete noćima vrištalo i puno plakalo, dozivajući u pomoć, ali sada samo cvili, „eh-haa, eh-haa“ i sve rjeđe i rjeđe govori. Tako je tanušno da nema nožne listove; stomak mu je isturen; živi od pola zdjelice kukuruznog brašna i masti dnevno. Golo je. Zadnjica i bedra su masa gnojnih rana, jer stalno sjedi na vlastitom izmetu.

Svi znaju da je ono ondje, svi ljudi Omelasa.

Neki od njih su došli da ga vide, drugi su zadovoljni samo što znaju da je tamo. Svi znaju da ono mora biti tamo. Neki od njih razumiju zašto, a neki ne, ali svi razumiju da njihova sreća, ljepota njihovog grada, nježnost njihovih prijateljstava, zdravlje njihove djece, mudrost njihovih učenjaka, vještina njihovih zanatlija, čak i izobilje njihove žetve i prijatno vrijeme njihovog neba u potpunosti zavise od djetetove gnusne nesreće.

To se obično objašnjava djeci između osam i dvanaest godina, bez obzira da li izgledaju sposobni da to shvate; pa i većina onih koji dođu da vide dijete su mladi ljudi, iako nerijetko odrasla osoba dođe, ili se vrati, da vidi dijete. Bez obzira na to kako dobro im bude objašnjena situacija, ove mlade gledaoce prizor uvijek šokira i ispuni gađenjem. Osjećaju gađenje, osjećaj za koji su smatrali da su superiorni. Osjećaju gnijev, bijes, nemoć, uprkos svim objašnjenjima. Voljeli bi da nešto naprave za dijete. Ali ništa ne mogu učiniti.

Da dijete iz tog ogavnog mjesta izađe na sunčevo svjetlo, da je oprano i nahranjeno i utješeno, to bi bilo dobro, zaista; no kada bi se to napravilo, toga dana i sata sve obilje i ljepota i uživanje Omelasa bi usahnuli i bili uništeni.

To su uslovi. Razmijeniti svu dobrotu i čar svakodnevnog života u Omelasu za to jedno, maleno poboljšanje: odbaciti sreću hiljada za šansu za sreću jednoga: to bi uistinu značilo pustiti krivicu unutar zidina.

Uslovi su strogi i bezuslovni; čak ni jedna ljubazna riječ ne smije da bude upućena djetetu.

Često se mladi ljudi, kada vide dijete i suoče se s groznim paradoksom, kućama vraćaju u suzama, ili u gnijevu bez suza. Mogu o tome da razmišljaju nedjeljama ili godinama. Ali, kako vrijeme odmiče, shvataju da čak i kada bi mogli da puste dijete na slobodu, ono od te slobode ne bi dobilo puno: malo nejasnog zadovoljstva topline i hrane, nesumnjivo, ali ne mnogo više.

Previše je uništeno i imbecilno da bi spoznalo pravu sreću. Predugo se boji da bi ikada bilo slobodno od straha. Navike su mu previše surove da bi reagovalo na ljudske postupke. I zaista, nakon toliko vremena vjerovatno bi bilo jadno bez zidova oko njega koji ga štite, tame za njegove oči i izmeta na kome bi sjedilo.

Njihove suze zbog gorke nepravde se osuše kada počnu shvatati i prihvatati užasnu pravdu stvarnosti. Ali upravo su njihove suze i gnijev, iskušenje njihove velikodušnosti i prihvatanje njihove bespomoćnosti, možda glavni izvor ljepote njihovih života.

Sreća njihova nije ni dosadna, ni neodgovorna.

Oni znaju da, poput djeteta, nijesu slobodni. Poznaju saosjećanje. Djetetovo postojanje i njihovo priznanje tog postojanja omogućavaju otmenost njihove arhitekture, patos njihove muzike, dubinu njihove nauke. Zbog tog djeteta su oni tako nježni prema sopstvenoj djeci. Znaju da kada ono jadno ne bi slinavilo tamo u mraku, da ono drugo dijete, svirač flaute, ne bi moglo stvarati radosnu muziku dok se mladi jahači namještaju za trku u punoj ljepoti obasjani suncem prvih ljetnih ljeta.

Vjerujete li sada u njih? Zar ne izgledaju sada više vjerovatni?

Međutim, postoji još nešto što treba ispričati, što je prilično nevjerovatno.

Ponekad neko od tih mladih djevojaka ili mladića koji pođu da vide dijete ne pođe nazad kući da plače ili bude bijesan, zapravo, uopšte se ne vrati kući. Takođe, ponekad neki dosta stariji muškarac ili žena potpuno začute na dan ili dva i potom napuste svoj dom. Ovi ljudi izađu na ulicu i hodaju ulicom sami.

Nastave hodati i izlaze iz grada Omelasa, kroz prekrasna vrata. Nastave da hodaju preko obradive zemlje Omelasa.

Svako od njih odlazi sam, mladić ili djevojka, muškarac ili žena.

Pada noć; putnik mora proći kroz seoske ulice, između kuća s osvijetljenim prozorima, i izaći u mrak polja. Svako sam, ide na zapad ili sjever, prema planinama. Nastavljaju dalje. Napuštaju Omelas, hodaju u tamu i ne vraćaju se.

Mjesto prema kojem idu ovi ljudi jeste mjesto koje je još teže zamisliti od grada sreće. Uopšte ga ne mogu opisati. Moguće je da ne postoji.

Ali izgleda da oni znaju kuda idu, oni koji odlaze iz Omelasa.

Prevod: *Matea Grgurinović*

Bilješka o autorkama i autorima

GERTRUDA BAROUZ BENET (1883–1948) je poznata kao prva velika spisateljica fantazije i naučne fantastike u SAD-u. Nazvana je „ženom koja je smislila savremenu mračnu fantaziju“, podžanr koji kombinuje elemente fantastike i horora (Gary C. Hoppenstand, 2004. *Nightmare and Other Tales of Dark Fantasy*. University of Nebraska Press, p. x). Objavljivala je pod pseudonimom Francis Stevens (*Frances Stevens*). Objavila je romane: *The Citadel of Fear* (1918), *The Labyrinth* (1918), *The Heads of Cerberus* (1919), *Avalon* (1919), kao i *Claimed* (1920).

EDVARD MORGAN FORSTER (1879–1970) bio je engleski romanopisac, pisac kratkih priča i esejista. Njegova naučno-fantastična priča *Mašina se zaustavlja* u književnost i popularnu kulturu po prvi put uvodi ideju o tehnologiji poput Interneta i trenutne razmjene poruka (*instant messaging*), skoro cio vijek prije nego što će ove tehnologije postati stvarnost. Forster je poznat i po romanima koji su se bavili klasnim razlikama i hipokrizijom britanskog društva na prelazu u 20. vijek, kao što su *Soba sa pogledom* (1908), *Hauardov kraj* (1910), *Nebeski omnibus i druge priče* (1911), *Gdje se anđeli boje da kroče* (1905), *Najduže putovanje* (1907). Forster je bio nominovan za Nobelovu nagradu za književnost 19 puta u 13 različitim godinama. Nakon Forsterove smrti je posthumno objavljen njegov roman *Moris* u kome se govori o odrastanju eksplicitno homoseksualnog muškog lika.

URSULA KREBER LE GVIN (1929) je američka spisateljica i jedan od klasika naučne fantastike. Čerka je čuvenog socijalnog antropologa Alfreda Krebera i poznate spisateljice i socijalne antropološkinje Theodore Kreber Kvin. Njeni najpoznatiji romani su *Lijeva ruka tame* (*Left Hand of Darkness*, 1969), tetralogija *Zemljomorje* (*Earthsea*, 1968–2001), *Četiri puta do oprostaja* (*Four Ways to Forgiveness*, 1995), *The Dispossessed: An Ambiguous Utopia* (1974), *The Word for World is Forest* (1976), *The Eye of the Heron* (1978), *Always Coming Home* (1985), i tako dalje. Pored romana, piše priče, eseje i knjige za djecu. Dobitnica je pet Hugo nagrada i šest Nebula.

KLER VINGER HARIS (1891–1968) se smatra pionirkom feminističke naučne fantastike, budući da je bila prva žena koja je objavljivala priče pod svojim imenom u časopisima naučne fantastike i da je stvarala snažne heroine. Njene priče često prate likove koji se nalaze na granicama ljudskosti, poput kiborga.

BEGUM RUKIJA ŠEKHAVAT HOSEIN (1880–1932), poznata kao Begum Rukija, bila je vodeća feministička spisateljica i socijalna radnica u indijskoj pokrajini Bengal. Kao poznata muslimanska feministkinja, osnovala je prvu školu za djevojčice muslimanke koja i danas postoji. Pisala je u puno različitih žanrova, uključujući kratke priče, romane, pjesme i eseje, među kojima se izdvajaju *Sultanin san* i *Padmarag*.

Bilješka o prevodiocima i prevoditeljicama

Matea Grgurinović (1987, Split) magistrirala je engleski i ruski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Trenutno završava i studij kineskog jezika. Bavi se prevođenjem, a ponekad i piše.

Muamer Hajdo (1977, Kakanj) student je treće godine na Odsjeku za Anglistiku Filozofskog Fakulteta u Sarajevu. Radio je kao prevodilac na Nezavisnoj RTV IC-7 Kakanj i kao prevodilac za OEBS. Autor je neobjavljene zbirke poezije na engleskom jeziku.

Master Yoda je uređivao fanzin *SF Vektor* (2007–2010), za koji je preveo više desetina kratkih naučno-fantastičnih priča: <http://www.sftim.com>

SADRŽAJ

RIJEČ PRIREĐIVAČICE	5
GERTRUDA BAROUZ BENET PRIJATELJSKO OSTRVO	9
EDVARD MORGAN FORSTER MAŠINA SE ZAUSTAVLJA	23
BEGUM RUKIJA ŠEKHAVAT HOSEIN SULTANIN SAN	55
KLER VINGER HARIS SUDBINA POSEJDONIJE	67
URSULA LE GVIN ONI KOJI ODLAZE IZ OMELASA	91
Bilješka o autorkama i autorima	99
Bilješka o prevodiocima i prevoditeljicama	101

CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-9519-2-4
COBISS.CG-ID 27974160

